

2025

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müzeyyen Yılmaz

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ

**GÖÇ VE İSTİHDAM: GAZİANTEP’TE YAŞAYAN
SURİYELİ KADINLARIN MESLEKİ EĞİTİM KURS
DENEYİMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜZEYYEN YILMAZ

KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

GAZİANTEP, 2025

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**GÖÇ VE İSTİHDAM: GAZİANTEP'TE YAŞAYAN
SURİYELİ KADINLARIN MESLEKİ EĞİTİM KURS
DENEYİMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müzeyyen YILMAZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU

GAZİANTEP
MAYIS, 2025

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Müzeyyen YILMAZ

Öğrenci Numarası: 223201011008

Tezin Savunma Tarihi: 19. 06. 2025

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Türkiye’de yaşayan göçmen kadınların meslek edindirme kurslarındaki deneyimlerini, bu deneyimlerin gündelik yaşamlarına ve istihdam potansiyellerine olan etkisini anlamak amacıyla hazırlanmıştır. Akademik bir çabanın ötesinde, bu çalışma aynı zamanda kadınların görünmeyen emeğini görünür kılma, onların sesi olabilme arzusunun bir ürünüdür. Tez süreci boyunca kadınların yaşadıkları çok katmanlı zorlukları, güçlenme çabalarını ve karşılaştıkları yapısal engelleri dinlemek ve anlamak, sadece akademik değil, kişisel olarak da dönüştürücü bir deneyim oldu benim için. Onların hikâyeleri, bu çalışmaya derinlik kazandırmakla kalmamış, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve göçmenliğin kesişiminde yaşanan gerçekliği gözler önüne sermiştir.

Bu süreçte bana destek olan ve önerileriyle yol gösteren tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU’ya ve değerli önerileriyle tezime katkı sunan tez savunma jüri üyesi hocalarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırma sürecinde zaman ayırarak görüşme talebimi kabul eden, yaşamlarını ve düşüncelerini benimle paylaşma cesaretini gösteren tüm kadınlara en içten şükranlarımı sunuyorum.

Aynı şekilde, bu sürecin her adımında beni sabırla dinleyen, moral veren ve varlıklarıyla güç veren aileme ve arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürler. Bu çalışmanın, kadınların güçlenmesine katkı sunan tüm çabaların bir parçası olmasını umut ediyorum.

Müzeyyen YILMAZ

Haziran, 2025

ÖZET

Bu tez çalışması, göç ve istihdam bağlamında Türkiye'de meslek edindirme kurslarına katılan göçmen kadınların gündelik deneyimlerini ve bu kursların istihdam potansiyeline etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi ve feminist bir bakış açısıyla yürütülen çalışmada, göç kuramları, Türkiye'de hayat boyu öğrenme kapsamında uygulanan meslek edindirme kursları ve uyum politikaları kuramsal çerçeveyi oluşturmuştur. Araştırma kapsamında 2024 yılında Gaziantep ilinde bulunan yedi meslek edindirme kursuna devam eden 20 Suriyeli kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular, kursların kadınların toplumsal yaşama katılımını artırdığını, psikolojik ve sosyal yaşamlarında olumlu etkiler yarattığını, sosyal ağlar kurmalarını kolaylaştırdığını ve kendilerine olan güvenlerini artırarak toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne yönelik belirli bir potansiyel barındırdığını göstermektedir. Ancak tüm bu olumlu etkilerine karşın kursların istihdama doğrudan katkısı sınırlı kalmakta; bu durum yapısal eşitsizlikler, kadınların bakım yükümlülükleri, yasal statü sorunları ve kursların işleyiş politikaları gibi çok katmanlı nedenlerle açıklanabilmektedir. Sonuç olarak, kursların sosyal ve psikolojik faydaları yadsınamazken, istihdamı artırıcı etkilerinin gerçekleşebilmesi için daha kapsayıcı ve yapısal dönüşümleri hedefleyen politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Göç, Kadın İstihdamı, Meslek Kursları, Toplumsal Cinsiyet,

ABSTRACT

This thesis aims to understand the everyday experiences of migrant women participating in vocational training courses in Turkey within the context of migration and employment, and to examine the impact of these courses on their employment potential. The study was conducted using a qualitative research method and a feminist perspective, with a theoretical framework based on migration theories, the implementation of vocational training courses within Turkey's lifelong learning policies, and the country's integration policies for foreigners. In 2024, in-depth interviews were conducted with 20 Syrian women attending seven vocational training courses in the province of Gaziantep. The findings reveal that these courses increase women's participation in social life, have a positive impact on their psychological and social well-being, facilitate the development of social networks, and foster self-confidence, even creating potential for the transformation of traditional gender roles. However, despite these positive social effects, the direct contribution of the courses to employment remains limited. This limitation can be explained by multiple factors such as structural inequalities, women's caregiving responsibilities, issues related to legal status, and the operational policies of the courses. In conclusion, while the social and psychological benefits of vocational training courses are undeniable, realizing their potential to enhance employment opportunities requires more inclusive policies that aim for structural transformation.

Keywords: Gender, Migration, Vocational Training, Women's Employment

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
ÇALIŞMA METODOLOJİSİ	4
1. 1. Araştırmanın Amacı	4
1. 2. Yöntem ve Teknik	6
1. 3. Veri Oluşturma Yöntemi ve Örneklem	7
1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
BÖLÜM II	10
GÖÇ ve TÜRKİYE’DE GÖÇÜN YASAL ÇERÇEVESİ	10
1. 1. Göç Kavramı ve Göç Çeşitleri	10
1. 2. Göç Kuramları	13
2. 2. 1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	13
2. 2. 2. İtme Çekme Göç Kuramı	15
2. 2. 3. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı.....	15
2. 2. 4. Göç Sistemleri Kuramı	16
2. 2. 5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	18
2. 2. 6. Suriyeli Göçmenler: Bir Teoriyle Açıklanabilir mi?	19
2. 3. Türkiye’de Göç ve Türkiye’nin Göçmenlere Dair Yasal Düzenlemeleri	21
2. 3. 1. Türkiye’ye Göçler ve Türkiye’den Göçler	21
2. 3. 2. 1990’lar: Transit ve Hedef Ülke Olarak Türkiye.....	23
2. 3. 3. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Görünümü.....	25
2. 3. 4. Türkiye’nin Suriyelilere Dair Yasal Düzenlemeleri.....	28
2. 3. 5. Türkiye’de İş Gücü Piyasalarında Göçmenlerin Çalışma İzni	31
2. 3. 6. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumu.....	32
2. 3. 7. Türkiye’nin Göçmenlere Dair Uyum Politikaları ve Uyum Çerçevesinde Yapılan Hizmetler.....	34
BÖLÜM III	43
MESLEK EDİNDİRME KURSLARI	43
3. 1. Meslek Edindirme Kurslarının Amacı ve Kapsamı	43

3. 2. Belediyelerin Meslek Eğitimindeki Rolü	44
3. 3. Meslek Eğitimin İstihdama Etkisi	49
3. 4. Meslek Eğitiminin Kadın İstihdamına Etkisi	51
3. 4. 1. İstihdam	51
3. 4. 2. Meslek Eğitimi Kurslarına Dair Çalışmalar	53
3. 4. 3. Meslek Eğitimi Kurslarının Kadın Göçmenlerin İstihdamına Etkisi.....	57
3. 5. Belediyelerin Göçmenlere Yönelik Çalışmaları.....	62
3. 5.1. Gaziantep'teki Belediyelerin Göçmenlere Yönelik Çalışmaları	63
BÖLÜM IV	68
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	68
4.1. Kurs Yöneticileriyle Görüşmeler	68
4. 1. 1. Kursa Katılmanın Ön Koşulu: Kimlik Belgesine Sahip Olmak	68
4. 1. 2. İstihdam mı? Sosyalleşme mi?	70
4. 1. 3. Kadınların Tercihi mi?.....	73
4. 1. 4. Kurs Bitti. Şimdi Ne Olacak?	74
4. 2. Kursiyer Kadınlarla Görüşmeler	76
4. 2. 1. Aksatılmayan Görevler: Ev İçi ve Bakım İşleri.....	76
4. 2. 2. Evin Dışına Çıkmak: Psikolojik İyi Olma ve Sosyalleşme	83
4. 2. 3. Geleceğin Belirsizliğinde Güvence Arayışı.....	86
4. 2. 4. Dil Öğrenme, Kendini Daha İyi İfade Etme	91
4. 2. 5. Ekonomik Bağımsızlıkla Elde Edilecek Güç.....	93
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	122
EK-1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	122
EK-2. YÖNETİCİ BİLGİLERİ	124
EK-3. KADINLARLA GÖRÜŞME SORULARI.....	125
EK-4. KURUM YETKİLİLERİYLE GÖRÜŞME SORULARI	127
EK-4. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ	128

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD Başkanlığı	: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi
BELMEK	: Ankara Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GASMEK	: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları
GIZ	: Alman Uluslararası İş birliği Kurumu
GİB	: Göçmen İdaresi Başkanlığı
GKÇİY	: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
HBÖGM	: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HÜNEE	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İYEP	: İlkokullarda Yerleştirme Programı
İZMEK	: İzmit Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
KEFEK	:TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KOMEK	: Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MEK	: Mesleki Eğitime Kazandırma
MIPEX	: Migrant Integration Policy Index / Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi
NİYEP	: Nitelikli İşgücü Yerleştirme Programı

PİKTES	: Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi
SAMEK	: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
SARMER	: Sosyal Araştırmalar Merkezi
SEECO	: Sosyal Girişimcilik ve Uyum Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
TBB	: Türkiye Belediyeler Birliği
TBMMKDK	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÖMER	: Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu
UNDESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNWOMEN	: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi
USBUEP	: Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yıllara göre geçici koruma altındaki Suriyeliler	26
Şekil 2. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı..	27
Şekil 3. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı.	28

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Meslekî ve teknik kurslar	42
---	----

GİRİŞ

Küresel düzeyde artan göç hareketleri, dünyanın bütün ülkelerini etkileyen bir boyuta ulaşmıştır. Dünyanın birçok bölgesinde devam eden savaşlar, iç çatışmalar, iklim krizleri ve ekonomik bunalımlar, göçlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Dünya geneli artan insan hareketliliği farklı din, dil, ırk ve kültürlerin birbiriyle etkileşime girmesine etki etmektedir. Devletler sosyal politikalar üretirken göç olgusunu dikkate almak durumunda kalmakta ve ev sahibi toplumlar değişen ve dönüşen sosyoekonomik gerçekliklere göre şekillenmektedirler. Ülkeler arası refah ve gelişmişlik düzeyi nedeniyle insan hareketliliği genel olarak dünyanın doğu ve güney ülkelerinden kuzey ve batı ülkelerine doğru yaşanmaktadır.

Türkiye jeopolitik konumundan dolayı göç veren ve göç alan bu iki kutup arasında köprü görevi görmektedir. Bununla birlikte, Türkiye son yıllarda başta Suriye'den olmak üzere çevre ülkelerden gelen göçmenlerin kalış ve geçiş ülkesi haline gelmiştir (Şimşek ve İçduygu, 2017, s. 7). Artan göçmen sayısı Türkiye'yi sosyal, ekonomik ve siyasi olmak üzere çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, Türkiye başta olmak üzere çevre ülkeler ile Avrupa ülkelerini de etkilemektedir. Bu devletler, milyonlarca Suriyeli göçmen için özel politikalar geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu süreçte Türkiye geçici koruma rejimi kapsamında milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (Şimşek, 2019, s. 175). Resmi rakamlara göre Nisan 2025 yılında 3 milyona yakın geçici koruma altında bulunan Suriyeli, 1 milyondan fazla ikamet izni bulunan göçmen 200 bine yakın uluslararası koruma altında olmak üzere toplamda 4 milyon 43 bin 215 göçmen bulunmaktadır (Göç idaresi başkanlığı, 2025).

2011 yılında çatışmalardan kaçan Suriyelilerin Türkiye'ye sığınmaları sonucu Türkiye yeni yasal düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile taraf olduğundan, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımaktadır. Bu nedenle Suriyelileri "geçici koruma" statüsüyle kabul etmiştir. Geçici koruma statüsü sığınmacıların eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hizmetlerine ulaşmalarını sağlamakla beraber mülteci hakkı tanımamaktadır.

Türkiye, savaşın başladığı ilk yıllarda, savaşın kısa süreceği düşüncesiyle gelen Suriyelileri geçici barınma merkezlerine yerleştirmiştir. Yaşanan göçlerin büyük sorunlara yol açmadan yönetilmesi için politikalar geliştirilmiş ve geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin eğitim, sağlık, sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için tedbirler alınmıştır (Erdoğan, 2022). Ancak savaşın beklenenden uzun sürmesi ve her geçen gün gelenlerin sayısının artması nedeniyle, Suriyeliler kamplardan ayrılarak şehir merkezlerinde yaşamaya başlamışlardır. Bu süreçte Türkiye, yeni yasalar çıkarmak durumunda kalarak süreci yönetmeye çalışmıştır. Türkiye, yarısından fazlası kadın ve çocuk olan yaklaşık üç milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025).

Kadınlar, göçün çok boyutlu etkilerini toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle deneyimlemektedirler. Kadınlar göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında farklı zorluklar yaşamaktadırlar. Kadınlar için göç süreci genellikle cinsel istismar, erkeklere bağımlı olmak, kayıt dışı emek, sosyal dışlanma gibi riskler taşımaktadır (Aygül ve Kaba, 2019; Coşkun, 2016). Kadınların var olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, göç edilen ülkenin dilini bilmeme, kamusal alanlarda var olamama gibi nedenlerle daha da belirgin hale gelmektedir. Kadınlar hane içi geleneksel rollere sıkıştırılarak bağımsız bir yaşam kurma potansiyelleri sınırlandırılmaktadır.

Kadınların göç sürecinde çoklu kırılganlıkları nedeniyle, göç sonrası kadınların güçlendirilmesi için sosyal hizmetler önemli bir yer tutmaktadır. Yerel yönetimler ve STK'ların göç sonrası kadınlara sundukları sosyal destek bu süreçte hayati önem taşımaktadır. Kadınların göç sonrası, ekonomik anlamda kendi kendilerine yetebilecekleri, haklarını bilen ve kullanan bireyler olmaları için kurum ve kuruluşlar çalışmalar yapmaktadırlar.

Eğitim imkanlarına erişememiş veya herhangi bir meslek bilgisi olmayan kadınlar için meslek edindirme kursları önemli olmaktadır. Göçmen kadınlara yönelik açılan çeşitli kurslar, kadınların ekonomik anlamda bağımsızlıklarını elde etmelerine olanak sağladığı kadar, kamusal alanlara çıkmalarına ve toplumsal uyuma da katkı sağlamaktadır.

Gaziantep en fazla Suriyeli mülteci nüfusun bulunduğu ikinci büyük şehirdir. Kentte Suriyeli nüfusa yönelik olarak eğitim, sağlık ve sosyal hizmet çalışmaları yapılmaktadır. Belediye bünyesinde açılan meslek edindirme kurslarına Suriyeli kadınlar da katılmaktadır.

Bu çalışma, Gaziantep'te yaşayan Suriyeli kadınların meslek edindirme kurslarındaki deneyimlerine ve gündelik yaşam pratiklerine odaklanmaktadır. Meslek kurslarının geçici koruma statüsündeki kadınların ekonomik ve sosyal yaşamlarına etkileri incelenirken, Türkiyeli kadınlar ile Suriyeli kadınların birlikte katıldıkları kursların Suriyeli kadınların toplumsal uyum, kadınlar arası etkileşim, ortak deneyim ve dayanışma üzerinden nasıl bir dönüşüm potansiyeli taşıdığı analiz edilmektedir. Çalışma hem zorunlu göç literatürüne katkı sunmayı hem de sosyal politika yapımcılar için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu tez çalışması giriş ve sonuç kısımları dışında dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın metodolojisi yer almaktadır. İkinci bölümde, konu ile ilişkili göç teorileri ele alınmakta ve Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göçün analizi yapılmaktadır. Bölümün devamında Türkiye'nin tarihsel göç süreci ile göçmenlere dair yasal düzenlemeleri ve Suriyelilerin genel durumu ile Türkiye'nin Suriyelilere dair yasal düzenlemeleri ve uyum politikaları literatürle ilişkilendirilerek tartışılmaktadır.

Üçüncü bölümde, bu araştırmanın da odağında olan Türkiye'de meslek edindirme kurslarının amacı ve kapsamı, Halk Eğitim Merkezleri, İŞKUR ve belediyelerin bu kapsamda açtıkları meslek edindirme kursları incelenmektedir. Türkiye'nin neredeyse bütün belediyeleri meslek edindirme kursları açmaktadırlar. Her yıl binlerce insanın katıldığı bu kurslara ait istatistikler incelendiğinde, kurs katılımcılarının çoğunlukla kadınlar olduğu görülmektedir. Bu bölümde yerel yönetimlerin ve Halk Eğitimi Merkezleri'nin açmış oldukları meslek edindirme kurslarının kadınların istihdamına etkisi daha önce yapılan araştırmalar çerçevesinde tartışılmaktadır. Bölümün devamında meslek eğitimi kurslarının göçmen kadınlarının istihdamına etkileri incelenmektedir. Ayrıca belediyelerin göçmenlere dair çalışmaları ve araştırmanın yapıldığı yer olması nedeniyle Gaziantep ilindeki belediyelerin göçmenlere yönelik çalışmalarına yer verilmektedir.

Dördüncü bölümde çalışmanın araştırma bulguları sunulmaktadır. Kadınların kurs deneyimleri, güçlenme biçimleri, sosyalleşme olanakları ve istihdam potansiyelleri gibi temalar altında elde edilen bulgular literatürle ilişkilendirilerek analiz edilmektedir. Yine çalışmanın bulguları ışığında kadın göçmenlere yönelik geliştirilecek sosyal politikalarına yönelik öneriler geliştirilmektedir. Bu çalışma, mevcut uygulamaların değerlendirilmesini ve daha kapsayıcı politikaların oluşturulmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM I

ÇALIŞMA METODOLOJİSİ

1. 1. Araştırmanın Amacı

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı ile birlikte Türkiye'ye milyonlarca Suriyeli göç etmiştir. İstanbul'dan sonra en çok geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmen Gaziantep'te barınmaktadır. Gaziantep'in Suriyeli göçmenler¹ tarafından seçilmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Şehrin gelişmiş bir sanayiye sahip olması, Suriyeliler ile Gaziantep'liler arasında tarihsel ve kültürel yakınlık bulunması, sınıra yakınlık ve şehirde akraba/ tanıdıkların olması gibi nedenler Gaziantep'e yerleşmelerinde etkili olmaktadır (Leyla Kuzu, 2022, s. 97).

Kitlesel göçler genellikle yaşanan olumsuz bir durumdan kaynaklandığı için kadın, erkek, çocuk, yaşlı her yaşta insan katılmaktadır. Göç İdaresi verilerine göre Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin %48'i kadınlardan oluşmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Göç olgusunun erkeklere oranla kadınları olumsuz etkilediği yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır (MAZLUMDER, 2014; AFAD, 2014; AFAD, 2017; KADEM, 2016). Bunun temel sebebi olarak ataerkil toplumsal yapı, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı savunmasız olmaları, cinsel tacize ve istismara açık olmalarıdır. Kadınların göç sırasında ve sonrasında yaşanan olumsuzlukları aşmak ve hayatta kalmak için çeşitli stratejiler geliştirdikleri de yine çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur (Coşkun, 2016; Körükmez vd., 2020; Uçar, 2020; Körükmez, 2021).

Meslek sahibi olmak, iş yaşamına katılabilmek, evin dışına çıkabilmek kadınları güçlendirdiği, haneye ve kendi hayatlarına dair karar alma süreçlerinde daha fazla söz sahibi olabildikleri yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. (Körükmez vd., 2020; Doğangün ve Özgür-Keysan, 2022). Araştırmalar Suriyeli kadınların çalışma

¹ Suriyeliler göçü Birleşmiş Milletler Mülteci tanımına uymasına rağmen Türkiye Suriyelileri mülteci değil, onları geçici koruma rejimi ile kabul etmiştir. Bu çalışma boyunca kullanılan Suriyeliler/ Suriyeli göçmenler veya Suriyeli mülteciler kavramları ile Türkiye'deki geçici koruma altında bulunanlar kastedilmektedir.

hayatında erkeklere oranla çok az yer alabildiklerini göstermektedir. Kadınların çalışma yaşamında yer alamaması onları ekonomik olarak erkeklere bağımlı hale getirmektedir. Erdoğan'ın 2021 yılında Suriyelilere dair yaptığı araştırmaya göre aktif çalışma yaşında olan Suriyeliler arasında toplam çalışanlar içinde erkeklerin oranı %65,4 iken kadınların oranı %4,4 olarak tespit edilmiştir (Erdoğan, 2021, s. 211). Suriyelilerin çalışma oranları iller bazında ele alındığında çok farklı bir sonuç olmadığı farklı araştırmalarla ortaya konulmuştur (Özipek ve Tanrikulu, 2022; Gültekin vd., 2021). Örneğin İstanbul'da ücretli iş gücüne katılan Suriyelilerin %80'ini erkekler, %6'sını kadınlar oluşturmaktadır (Özipek ve Tanrikulu, 2022, s.87). Gaziantep ilinde 2020 yılında yapılan araştırmaya göre katılımcıların %23,5'i çalıştıklarını belirtmiş ve bunlardan erkeklerin iş gücüne katılma oranı %50,7 iken kadınlarda bu oran %6,7'dir (Gültekin vd., 2021, s.66). Kadınların çalışma yaşamında yer alamamasının temelinde birçok faktör etkili olabilmektedir. Bunlar; geleneksel cinsiyet rolleri, belli bir meslekte yetkin olamama, eğitim düzeylerinin düşük olması veya bir diplomaya sahiplerse de var olan diplomalarının Türkiye'de geçersiz sayılmaları ve yabancıların çalışma izin sürecinin zorluğu gibi etkenlerdir. Kadınların kendilerini geliştirmeleri ve meslek edinmeleri için sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, yetişkin eğitimi yapan halk eğitim merkezleri gibi kurumlar çeşitli meslek kursları açmaktadır.

Bu çalışmada Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerinde belediyelere ait 100'ü aşkın sosyal tesiste açılan meslek edindirme kurslarının 7 tanesinde kuaförlük, bilgisayar, el sanatları ve dikiş-nakış kurslarına katılan 20 Suriyeli kadınla derinlemesine görüşmeler yapılarak kadınların kurs deneyimleri, kurslara katılma sebepleri, kursların meslek edinme ve istihdam üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların meslek edindirme kurslarına katılarak elde ettikleri deneyimleri ve bu deneyimlerin etkilerini anlamak ve yaşamlarına etkisine dair bir anlayış geliştirmektir. Aynı zamanda literatüre katkıda bulunarak meslek kursları ve göçmen kadınlara yönelik politika geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Araştırmada kadınların gündelik, öznel pratiklerini kendi düşünce ve hassasiyetleri doğrultusunda ortaya koymak ve analiz edebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi ve feminist bir bakış açısı tercih edilmiştir.

1. 2. Yöntem ve Teknik

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma kişilerin deneyimlerine odaklanmayı mümkün kılan yöntemi nedeniyle tercih edilmiştir. “Nitel veri bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, bunlar hakkındaki kanaatlerini, duygularını, hissedişlerini, deneyimlerini vb. içerdüğinden ve bunların standart bir formda alınabilmesi mümkün olmadığından sayılabilir veri değildir” (Kümbetoğlu, 2008 ,s. 44). Bu nedenle tercih edilen nitel araştırma yöntemi; görüşme yapılan grubun göç sonrası yaşadığı sosyal ve kültürel değişimleri, yeni yerleşim yerinde yaşadıkları zorlukları ve olanakları, sosyal ağları, dünya görüşleri ve inançlarına dair ayrıntılı ve zengin bir veri sunma olanağı tanıyabilmektedir. Elde edilen bulgular bireylerin farklı durumlarını anlamaya olanak tanımakta, böylelikle göç eden kişilerin seslerinin duyurulmasına ve ihtiyaçlarının anlaşılmasına da olanak tanımaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 61).

Göç deneyiminin göçü yaşayan bireyin bakış açısından ele alınabilmesi, araştırmacının belirlediği çerçeveden ziyade bireyin yaşantılarını ele almasına imkân sağlaması ve bütüncül bir sonuç elde etmek açısından nitel araştırma yöntemi tercih edilmektedir.

Sosyal bilimlerde araştırmaların amacı kanıt bulmak değildir. Göç olgusunun bireylerin hayatlarını nasıl etkilediği, değiştirdiği, hangi süreçlerden geçildiği ve yeni hayatlarına bunların nasıl yansıldığı araştırılırken, kanıt değil kesitler sunmak ve ayrıntıları ortaya konan kişisel deneyimlerin yorumlanması esası, bu alandaki niteliksel araştırmaların özünü oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 59).

Araştırmada özne olan geçici koruma altındaki kadınların deneyimleri, özel bakış açıları merkeze alınarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırmanın bir özelliği olan insana dair bulguların doğal, bireyin kendi doğal ortamında, kendi sosyal gerçekliğinin temel alınması ilkesiyle hareket edilmiştir (Baltacı, 2019, s. 370). Görüşmeler belediyelere ait kurs merkezlerinde görüşmeci ile araştırmacının yalnız olduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Meslek kurslarının kadınlar için ne ifade ettiği ne tür beklentileri olduğu ve yaşamlarında nasıl değişiklikler yarattığına dair kadınların kendi ifadeleri ile aktarılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yönteminin tekniklerinden derinlemesine görüşmenin yanı sıra gözlem ve literatür taraması ile elde edilen verilerin anlamlandırılmasına katkı sağlanmıştır. Gözlem, kursa katılan kadınların davranışlarını, ilişkilerini ve mekânı kullanım şeklini

anlamak için kullanılmıştır. Gözlem tekniği, herhangi bir ortamda araştırılan öznelere davranışlarını gözlemlemek ve araştırılan konuyu biçimsel olarak kayıt altına almak amacıyla kullanılabilir (Baltacı, 2019, s. 376). Aynı zamanda gözlem yapmak “koşulların kavranışı, incelenen konunun bütüncül bir perspektifle kavranışını mümkün kılar” (Pattan, 1987, s. 73 akt. Kümbetoğlu, 2008, s.132).

1. 3. Veri Oluşturma Yöntemi ve Örneklem

Bu çalışmanın veri oluşturma yöntemi yarı yapılandırılmış soru rehberi eşliğinde derinlemesine görüşmelerdir. Görüşmeler yapılırken ve veriler analiz edilirken feminist araştırma yönteminden de faydalanılmıştır. Feminist araştırma yöntemiyle yapılan çalışmalar, araştırma konusunu görüşülen kadının deneyimleri üzerinden anlamaya çalışırken yaşananları kadının gözüyle görmeyi amaçlar. Feminist perspektifin bir diğer özelliği araştıran ile araştırılan arasındaki olası tahakküm ilişkisini bertaraf etmeyi amaçlamasıdır. Bunu yaparken araştıracının “dışarıdan olma hali”ni yıkmaya çalışır (Barutçu, 2020, s. 159). Bu nedenle araştırma sürecinde araştırmacı kurs merkezlerine birden fazla kez giderek kursiyerlerle zaman geçirmiş ve araştırmacı kimliğinden doğacak “yabancı” olma halini minimize etmeye çalışmıştır.

Saha araştırması kapsamında elde edilen veriler, betimsel ve sistematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Betimsel analiz yönteminde araştırılan konu belli temalar altında kodlanarak veriler doğrudan alıntı yapılarak, betimsel bir değerlendirilmeye tabi tutulur (Kümbetoğlu, 2008, s. 146). Sistematik analiz yöntemi ise verilerden elde edilen bazı kavram ve temaların arasındaki ilişkiyi tanımlamak, veriler arasında karşılaştırmalar yapmak benzerlik ve karşıtlıkları ortaya çıkarmak ve bunlara dair yorumlar yapmaya olanak sağlar (Kümbetoğlu, 2008, s. 154). Bu çalışmada elde edilen verilerden kodlar oluşturulmuş ve kodlardan ortaya çıkan temalar incelenmiştir. Ortaya çıkan temalar literatürle ilişkilendirilerek bulgularda yorumlanmıştır.

Araştırmanın örneklemi Gaziantep’in Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerine bağlı yedi sosyal tesiste belediyeler tarafından açılan meslek edindirme kurslarına katılan Suriyeli kadınlar oluşturmaktadır. Toplamda 20 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme

yapılmıştır. Aynı zamanda görüşme yapılan 6² kurs merkezinin yöneticisi ile de yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kurs merkezi yöneticilerine kursların açılma sebebi, açılan kursların seçimine etki eden faktörleri, genel kursiyer profili, kursiyerlerin istihdamına yönelik çalışmalarının olup olmadığı hakkında sorular yöneltilmiştir. Kadın kursiyerlere ise kursa katılımın amacı, kursun yaşamlarında nasıl bir etki yarattığı, çalışma yaşamına etkisini, kursun gündelik hayatlarında ne tür değişimler yarattığını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur.

Görüşmelerde ağırlıklı olarak Türkçe dili kullanılmıştır; 16 kadın ile Türkçe, 3 kadın ile Kürtçe ve 1 kadın ile Arapça görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkçe ve Kürtçe görüşmeler araştırmacı tarafından bire bir yapılırken Arapça yapılan görüşme tercüman aracılığıyla yapılmıştır.

Araştırmada meslek kurslarına katılan geçici koruma altında bulunan toplam 20 Suriyeli kadın ve kursların yöneticileri derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.³ Gaziantep Sahinbey Belediyesine bağlı Hasan Celal Güzel Gençlik Merkezi, Kurbanbaba Gençlik Merkezi, Mimar Sinan Gençlik Merkezi, Özgecan Hanımlar Yüzme Havuzu, Spor ve Kültür Merkezi, Selahaddin Eyyubi Sosyal Tesisi, Selçuklu Gençlik Merkezi ve Gaziantep Şehitkamil Belediyesine bağlı Yeşilova Sosyal Tesisidir. Bu merkezler içinde Özgecan Hanımlar Yüzme, Spor ve Kültür Merkezi görece orta sınıf bir semtte bulunurken diğer merkezler sosyo- ekonomik olarak düşük olan semtlerde bulunmaktadır.

Kadınlar ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler 24.04.2024 ile 28.05.2024 tarihleri arasında kurs merkezlerinde yapılmıştır. Görüşme esnasında görüşmecilerin izni alınarak ses kaydı alınmış, kadınların mahremiyeti ve güvenlikleri açısından gerçek isimleri yerine takma isimler kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında belediyelere izin için yazılı başvuru yapılmış ve belediyelerden alınan izin sonucunda kurs merkezlerine erişim sağlanmış, görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın etik boyutu için Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı'nın 21/11/2023 tarih, 412972 sayılı onayı

² 7 kurs merkezinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her kurs merkezinin yöneticisiyle görüşme talep edilmiş ve 6 merkezin yöneticisi görüşmeyi kabul edip görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak kurs merkezlerinden birinin yöneticisi ile görüşmek için iki defa merkeze gidilmesine rağmen ikisinde de görüşmenin yapılmasının planlandığı saatte orada olmadığı bilgisi verilmiştir. Bu nedenle bir kurs merkezi yöneticisi ile görüşme yapılamamıştır.

³ Türkçe yapılan görüşmelerden yapılan alıntılar kadınların ifade ettikleri şekilde birebir aktarılmıştır. Arapça ve Kürtçe yapılan görüşmeler cümle yapıları aynı bırakılarak çevrilmiştir.

alınmıştır. Kurs merkezlerinde kursiyerlere araştırmanın amacı açıklanmış ve görüşmelerin gönüllülük esasıyla yapılacağı bilgisi verilmiştir. Araştırmaya gönüllü olanlarla görüşme yapılarak yalnız olunan bir ortamda ve kişisel bilgilerin gizli kalacağı ve elde edilen verilerin anonim bir şekilde paylaşılacağı bilgisi verilmiştir.

1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ni de kapsayacak şekilde yapılması planlanmış ancak Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin bünyesinde açılan kurslarda araştırmaya izin verilmemesi üzerine Şahinbey ilçesinde 6, Şehitkamil ilçesinde ise 1 merkezde yapılmıştır. Kurs merkezlerinin seçimi belediyeler tarafından yapılmıştır. Bu durum araştırma alanını daraltmış ve araştırmacının değil de belediyelerin belirlediği semt ve merkezlerde olmasına neden olmuştur.

BÖLÜM II

GÖÇ ve TÜRKİYE’DE GÖÇÜN YASAL ÇERÇEVESİ

1. 1. Göç Kavramı ve Göç Çeşitleri

Sanayinin gelişmesi ve küreselleşme, göç olgusunun nedenlerini ve dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Artık göç; sadece ekonomik faktörlerden değil sosyal, politik ve ekolojik sebeplerden de yapılmaktadır. Küreselleşmenin ve gelişen teknolojinin sunduğu olanaklarla insanlar daha uzak mesafelere ve farklı yaşam olanaklarının olduğu yerlere göç edebilmektedirler. Ayrıca savaşlar, iç çatışmalar ve salgınlar gibi zorlayıcı faktörler de insanların göç etme kararlarını doğrudan etkileyen nedenler arasında yer almaktadır. Göçmenlerin hareketi uluslararası siyasette, ticari ilişkilerde ve iş gücü piyasalarında önemli değişimlere yol açarken bu durum göç alan ülkeler için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç kavramını şöyle tanımlamaktadır:

Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM, 2013, s.35-36).

IOM göçü her türlü yer değişimi olarak açıklarken, Marshall göç olgusunu “bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketler” olarak açıklar (Marshall, 1999, s. 685).

Göç olgusu tarih boyunca varlığını sürdürmekle birlikte özellikle soğuk savaş döneminde uluslararası göç, dünyanın her yerinde belirgin olarak artmıştır. Bunun temelinde de küreselleşme ile birlikte ticaret, fikirler, kültürel ürünler, çeşitli uluslararası ağlar ve insanların sınırları aşan dolaşımı yer almaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 3-4). Göçü basit bir olgu, bireylerin bir yerden başka bir yere göç etmesi ve zamanla asimile olması olarak düşünmemek gerektiğini belirten Castles ve Miller’e göre göç; toplumu, bireyi, bireyin geriye kalan hayatını ve gelecek kuşakları da etkilemektedir. Göç eden kişinin vasıfları ne olursa olsun doğduğu yerden farklı

bir yere yerleşen birey beraberinde belirgin değişimlere neden olur. Göç demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilen kültürel farklılıklarını beraberinde getirir. Göçün bu özelliği toplumları kalıcı olarak etkileyebilme gücüne sahiptir (Castles ve Miller, 2008, s. 29).

Göç farklı sebeplerle yapılmaktadır ancak yapılan göçler gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleştiği gibi insanlar, bireysel veya kitlesel olarak da göç sürecine katılabilmektedir. Gönüllü göçler kişilerin yaşadıkları çevreye göre ekonomik, sosyal, yaşam şartları bakımından daha iyi koşullarda yaşayabilecekleri ve kendi iradeleriyle gerçekleştirdikleri eylemler iken zorunlu göç kişilerin yaşadıkları çevrede güvenli yaşam koşullarının mümkün olmadığı durumlarda gerçekleşir (Adıgüzel, 2016, s. 19).

Uluslararası Göç Örgütü ise zorunlu göçü “doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi” olarak tanımlamaktadır (IOM, 2013, s. 103).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi'nin (UNDESA) Nüfus Bölümü verilerine göre 2024 yılının ortasında dünyada 304 milyon (dünya nüfusunun %3,7'si) insan doğduğu yerden farklı bir yerde yaşamaktadır. 1990 yılında göçmen sayısı tahmini olarak 154 milyon iken 2024 yılında yaklaşık iki katına çıkan göçmen sayısının 43,7 milyonu mülteci ve sığınmacı statüsünde bulunmaktadır.⁴ Birleşmiş Milletler'in (BM) tanımına göre:

Mülteci: Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm göreceğinden haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya böyle bir korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; veya tabiiyeti olmayan ve daha önce daimi ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, bu ülkeye dönemeyen veya böyle bir korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi/kişilerdir. Sığınmacı: Uluslararası koruma talebinde bulunmayı amaçlayan veya talebinin kararını bekleyen kişidir. Bazı ülkelerde, mülteci statüsü için başvuruda bulunmuş ve henüz talebi hakkında nihai bir karar almamış bir kişi için yasal bir terim olarak kullanılır.

Kitlesel ve zorunlu göçlerin son on yıllarda artması göç ve göçmenleri uluslararası bir gündem haline gelmektedir. Özellikle savaş, çatışma ve doğal afetlerden dolayı göç eden nüfus hedef ülkeler için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Dünyada her geçen gün sayısı artan göçmenlerin, özellikle az gelişmiş ve siyasi

⁴ <https://www.un.org/en/global-issues/migration>. Erişim tarihi: 15. 05. 2025

istikrarsızlığın olduğu ülkelerden ekonomik ve insan hakları bakımından gelişmiş ülkelere doğru göç etme eğilimi mevcuttur.

Türkiye, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sırasında kitlesel bir göç akımına uğramıştır. Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı" politikasıyla Suriye'den yapılan kitlesel göçler sonucu dünyada en fazla sayıda zorunlu göçmen barındıran ülkesi haline gelmiştir. Açık kapı politikası, ölüm, savaş ve zulüm sebebiyle ülkesinden kaçan sığınmacı ve mültecilerin en çabuk ulaştığı sınır komşusunun uyguladığı politikadır. Türkiye, 2011 yılından itibaren uyguladığı açık kapı politikası çerçevesinde, yaşanan çatışmalardan kaçarak sınırdan giriş yapan Suriyelilere geçici koruma statüsü vererek bu politikayı uygulamıştır (Özbey, 2022, s. 722).

Göç İdaresi Başkanlığı raporuna göre Ekim 2024 yılında Türkiye'de geçici koruma altında 3.087.966 Suriyeli bulunmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Kamplarda kalan geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusu 2024 Mayıs ayında 57. 774 kişi olarak açıklanırken, Haziran 2024 tarihinden itibaren kamplarda kalan Suriyelilere dair veriler paylaşılmamaktadır (Mülteciler Derneği, 2024). Bununla birlikte Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Nisan 2025 tarihi itibarıyla yasal kalış hakkı bulunan toplamda 4. 043. 215 göçmen bulunmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Uluslararası Göç Örgütü'nün 2022 yılı raporunda dünyadaki göçlerin neredeyse yarısının zorla yerinden edilenlerden oluşması dünyada süregelen savaş ve çatışmaların insan hayatını nasıl etkilediğini göstermektedir.⁵ Günümüzde dünyanın farklı yerlerinde devam eden çatışmalar nedeniyle göçlerin artacağı tahmin edilmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde her geçen gün artarak devam eden göçler sebebiyle Castles ve Miller 20. yüzyılın ikinci yarısını "göçler çağı" olarak nitelendirmiştir. Uluslararası göç; etnik ve politik çatışmalar, çevresel krizler, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, dönüşen ekonomik ilişkiler ve emek piyasasının küreselleşmesi gibi nedenlerle artarak devam etmektedir. Tüm bu faktörler sınır ötesi insan hareketliliğini artırarak tüm devletleri etkilemektedir. Bu bağlamda göç alan, göç veren veya her iki süreci aynı anda deneyimleyen ülkeler başta olmak üzere uluslararası göç, çok boyutlu yapısıyla tüm devletleri etkileyen kalıcı bir olgu haline gelmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 7-8).

⁵ <https://turkiye.iom.int/tr/resources/dunya-goc-raporu-2022-bol9-insan-hareketliliği-ve-cevresel-degisime-uyum> Erişim tarihi: 10. 11. 2024

1. 2. Göç Kuramları

Göç olgusu karmaşık yapısı nedeniyle bilimsel çalışmalara konu olmuş ve ilk defa 19. yüzyılda bilimsel açıdan incelenmeye başlanmıştır. 20. yüzyılda göçler hakkında çeşitli çalışmalar yapılmış, göçleri tanımlamak için farklı disiplinler devreye girmiş ve çeşitli teoriler geliştirilmiştir (Abadan- Unat, 2002, s.4-5). Ancak “uluslararası göç, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki, iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir.” (Şimşek, 2017, s. 13). Göç olgusunun bu yapısı tek bir disiplinle açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Bu nedenle sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, demografi, tarih, ekonomi gibi bilimlerin yaşanan nüfus hareketlerini farklı boyutları ile açıklamaya çalışırlar. Göç araştırmaları için bütün bu disiplinlerin katkısı gerekmele birlikte Castless ve Miller “Kendilerinin yegane doğru olduklarını iddia etmedikleri surece bütün bu yöntemlerin geçerliliği vardır” diyerek göçün bir çok farklı boyutu olduğunu ifade etmişlerdir (Castless ve Miller, 2008, s. 30).

2. 2. 1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Göç konusu ilk defa 19. yüzyılda İngiltere’de araştırmalara konu olmuş, Georg Ravenstein *The Laws of Migration* (Göç Yasaları) ismiyle bir çalışma yayınlamıştır. Bu araştırmanın ardından tartışmalar hızlanmış, 20. yüzyılda farklı kavramlar ve farklı bakış açılarıyla çeşitli kuramlar geliştirilmiştir (Abadan-Unat, 2002, s.4-5).

Georg Ravenstein *The Laws of Migration* adlı çalışmasında göç olgusunun genel geçer kanunlarını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmasının asıl kaynağını 1871 ile 1881 yılları arasındaki İngiliz nüfus verilerine dayandırarak yedi göç yasası belirlemiştir. Bu daha sonra geliştirilecek göç kuramları ve modellerine öncülük yapması açısından önemlidir (Çağlayan, 2006, s.68).

Ravenstein’in göç yasalarına göre; sanayi ve ticaretin etkisiyle gelişmiş olan kentlere yakın çevreden hızlı bir göç yaşanır. Boşalan yerlere başkaları yerleşir ve bu göç dalgalanması zamanla bütün ülkeyi etkileyen bir boyuta ulaşır. Göçmenlerin hedefi gelişmiş gölgelerdeki ekonomik kazançlardan pay almak olmaktadır. Bu istek doğrultusunda göçler yaşanırken diğer taraftan sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücü elde edilmiş olmaktadır. Bu durum bölgeler arasında zincirleme göçler oluşturur. Göçlerin

her zaman kısa mesafeli olmadığını bazen doğrudan gelişmiş sanayi ve ticaret merkezlerinin olduğu uzak mesafelere göçler yaşandığını belirtir. Ravenstein'a göre kent yerleşimcileri kır yerleşimcilerine oranla daha az göç etme eğilimindedirler. Ravenstein, göç etme kararında cinsiyet farkına da dikkat çekmektedir. Buna göre kısa mesafeli göçlerde kadınlar daha fazla göç etme eğilimindeyken uzun mesafeli ve uluslararası göçlerde erkekler göç etme eğilimindedirler (Ravenstein, 1885, s. 198-199).

Ravenstein, yaptığı çalışmayla göç olgusunu belli kanunlar çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Göç dalgalarının insanların ekonomik olarak daha iyi olabilecekleri yöne doğru olduğunu belirtmiş ve göçün bir süreklilik teşkil ettiğini vurgulamıştır (Çağlayan, 2006, s.71). Temel teorisini ekonomik nedenlere ve daha iyi bir yaşam isteğiyle göçlerin gerçekleştiğine dayandırması, günümüz göç oluşumlarını açıklamak noktasında yetersiz kalmaktadır. Göçlerin çok boyutlu ve çetrefilli yapısı kuşkusuz tek bir yasayla açıklanamayacak yapıdadır. Castles ve Miller, Ravenstein'ın bu kanunları için "herhangi bir genel göç hareketiyle ilgili olmayan genel ifadeler" eleştirisini yapmışlardır (Castles ve Miller, 2008, s. 31). Ravenstein'ın göç yaklaşımından beslenen klasik göç teorileri itme-çekme teorileri olarak da bilinir; göçmenleri yaşadıkları yeri bırakmaya iten faktörlerin varlığı ve gidilen yerdeki çekici faktörler, bu teorilerin temelini oluşturur. Buna göre insanlar siyasi, ekonomik ve demografik özelliklerinden etkilenerek göç kararı alırlar. Bu neoklasik ekonomi modeli içerisinde temellendirilmiş olsa da farklı disiplinlerden de etkilenmiştir. Bu teoriye göre göçmen, göçün getireceği her türlü maliyete ve karşılaşıacağı masraflara dair bilinçli bir fayda-maliyet analizi yapar. Ancak bunun her zaman böyle olamayacağını belirten Castles ve Miller, "Bu model bireysel ve tarih-dışıdır" yorumunu yapmışlardır (2008, s. 31). Ravenstein'ın teorisine kendi döneminde de eleştiriler gelmiştir. Nüfus hareketlerini 'yasa' kavramıyla açıklaması, göçü etkileyen faktörlerin şaşmaz ve değişmezliğine vurgu yapması bu eleştirilere neden olmuştur. Ancak Ravenstein daha sonra bir açıklamada bulunmuş ve nüfus ile ekonomi alanındaki yasaların kesin ve değişmez olmadığını, siyasi müdahalelerle değişime uğrayabileceğini belirtmiştir (Abadan- Unat, 2002, s. 4-5).

2. 2. 2. İtme Çekme Göç Kuramı

Everett Lee tarafından 1966 yılında formüle edilen bu kuramda göçmenden çok göç sürecine odaklanılmış fakat göç olgusunda göçmenin de göz ardı edilmemesi gerektiği belirtilmiştir (Çağlayan, 2006, s. 72). Bu kurama göre göç kararı alınırken hem yaşanılan yerde hem de göç edilen yerde itici ve çekici faktörler vardır. Bu itici ve çekici faktörler bir bütünlük oluşturmaktadır (Çağlayan, 2019, s. 112). Bu kurama göre göç süreci dört temel faktöre göre başlar: “1. Yaşanan yerle ilgili, 2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, 3. İşe karışan engeller, 4. Bireysel faktörler” (Adıgüzel, 2016, s. 25). İnsanlara göç kararı aldırان kendi yaşadıkları yerle ilgili itici faktörler ile gidilen yerle ilgili çekici faktörler bulunmaktadır. Bunlar kişisel, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal sebepler olabilmektedir. Çekici ve itici sebepler kişiden kişiye göre değişse de genellikle çekici faktörler; daha iyi bir yaşam standardı, ekonomik fırsatlar, politik özgürlükler iken itici faktörler; siyasal baskılar, düşük yaşam standardı, işsizlik ve benzeridir (Castles ve Miller, 2008, s. 31).

Göç kararı alınırken olası engeller de etkili olmaktadır ve bu engeller mikro ve makro engeller olarak ayrılabilir. Mikro engeller daha çok kişi ile ilgiliyken, makro engeller kişinin dışında gelişen engellerdir. Bu teoriye göre göç, itme çekme faktörleri ile işliyor görünse de Lee göçün sadece artı ve eksilerin toplandığı bir matematiksel hesapla olabilecek bir süreç olmadığını, göçün karmaşık ve zor bir süreç olduğunu belirtir. Bu hesaplar ancak göçün ilk basamağını oluşturabilirler (Çağlayan, 2006, s. 74). Günümüzde yaşanan göçlerde itici ve çekici etkenler bulunsa da her geçen gün karmaşıklaşan göç olgusunu açıklamak için itme-çekme modeli tek başına yeterli değildir. Küreselleşme ile birlikte çok boyutlu sosyal gerçeklikleri barındıran göç hareketleri, itme-çekme faktörlerinin farklı bağlamlarda ele alınması gereğini ortaya koymaktadır. Özellikle uluslararası göçü tanımlamak ve itme- çekme faktörlerini belirlemek her geçen gün zorlaşmaktadır (Çağlayan, 2019, s. 112-113).

2. 2. 3. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

Dünya sistemi kuramı Immanuel Wallerstein tarafından 1970’lerde geliştirilmiştir. Uluslararası göçü açıklarken çevre ve merkez ülkeler olarak ikili bir dünya siteminde, göç hareketlerinin çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru olduğu varsayımına dayanır (Adıgüzel, 2016, s. 30). Merkez ve çevre ülkeler arasındaki eşitsiz

ilişki, tarihsel sömürgecilik süreçlerine ve günümüz kapitalist sistemine dayanmaktadır (Abadan- Unat, 2002, s. 15). Gelişmiş merkez ülkeler, sömürgeleştirdikleri çevre ülkelerin doğal kaynaklarına ve iş gücüne erişim sağlayarak bu ülkelerin ekonomik yapısını kendilerine bağımlı hâle getirmiştir. Bu yapısal bağımlılık, yalnızca ticaret ve üretim düzeyinde değil, aynı zamanda göç hareketleri yoluyla da devam etmektedir. Merkez ülkeler, üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla çevre ülkelerden gelen göçmen iş gücünü kullanmakta; böylece hem hammaddeyi hem de emek gücünü ucuz temin ederek ekonomik üstünlüklerini pekiştirmektedir. Bu durum, merkez ve çevre ülkeler arasında süreklilik arz eden bir göç ilişkisi doğurmuş, tarihsel bağların etkisiyle bu göç akımları günümüzde daha da yoğunlaşmıştır (Güllüpnar, 2012, s. 68).

Temellerini Marksist politik- ekonomi üzerine kuran bu teoriye göre dünyada var olan eşitsiz ekonomik dağılım ile siyasal güç, göç sürecinin bu yönde oluşmasına ve zengin ülkelerin daha da zenginleşmesine fakir ülkelerin daha da fakirleşmesine zemin hazırlamaktadır. Gelişmemiş ülke hammaddesini ve emek gücünü kaybettikçe gelişmiş ülkeye daha fazla bağımlı hale gelmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 34-35; Güllüpnar, 2012, s. 67).

Günümüz karmaşık göç olgusunun açıklanmasında veya çözümlenmesinde bu kuramın yetersizliğini vurgulayan Castel ve Miller, dünya sistemi kuramının eleştirilere maruz kaldığını belirterek, günümüz karmaşık göç sürecini analiz edemeyecek kadar tek boyutlu görmektedirler. Kuram, sermayenin çıkarı ve kapitalist ekonomi ilişkilere çok fazla vurgu yapmakta, bireylerin ve grupların kararlarını göz ardı etmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 35). Bu kuramın göçün açıklanmasında yetersiz kaldığı, göçü açıklarken küreselleşmenin ve kapitalizmin yapısal özelliklerine çok fazla vurgu yapması ve bireysel, aile ve hane halkının kararlarını göz ardı etmesi açısından göç hareketlerinin temel dinamiklerini tek başına açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Sert, 2016, s. 37).

2. 2. 4. Göç Sistemleri Kuramı

Daha yakın dönemde geliştirilen (80'ler) göç kuramları arasında göç sistemleri kuramı küreselleşmeye paralel olarak gelişen göç akımlarını daha geniş bir perspektiften açıklamaya odaklanmaktadır.

Göç sistemleri kuramı, iki ülke arasında göçün yaşanmasına etki eden politik, ekonomik ve sömürge ilişkileri gibi bağlara işaret etmektedir (Çağlayan, 2019, s. 119). Bu kurama göre göç veren ve göç alan ülkeler arasında yakın mesafe olmak zorunda değildir, bunun yerine iki ülke arasındaki tarihsel ve politik bağlar ön plandadır (Abadan-Unat,2002, s. 22). İki ülke veya bölge arasında var olan ticaret, güvenlik anlaşmaları, askeri müdahaleler ve sömürgecilik ilişkileri göç zincirlerini oluşturur. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri ile Meksika arasındaki göçmen ağı yakın mesafeye, Amerika Birleşik Devletleri ile Vietnam ve Kore arasındaki göç ilişkileri askeri müdahaleye, Fransa ile Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki göç ve göçmen ilişkisi sömürgeciliğe, Almanya Türkiye arasındaki göç ise Almanya'nın emek talebine dayanmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 36).

Göçü kapsamlı bir şekilde ele alan kuram göç olgusunu kendi içinde makro ve mikro olarak ikiye ayırır. Buna göre makro yapılar geniş büyük kurumsal etmenleri gösterirken, mikro yapılar ise göçmenlerin bireysel tercihleri ve davranışlarını gösterir. Makro yapılar olarak ülkeler arasındaki ilişkiler, ekonomik ve hukuksal anlaşmalar göç hareketinin düzenlenmesi ve kolaylaşmasına etki etmektedir. Mikro yapılar ise göçmenlerin kendi aralarında geliştirdikleri sosyal ağlara, kültürel sermayeye ve aralarındaki ilişkiye dayanmaktadır. Nitekim göçmen ağları içinde aile ve cemaatler büyük etkiye sahiptir. Göç, yalnızca bireysel bir karar değil, aynı zamanda aile üyeleri arasında alınan ortak kararlar doğrultusunda şekillenen kollektif bir süreçtir. Bu bağlamda ilk göç eden birey, aile ve yakın çevresi için bir referans çerçevesi oluşturarak göçün zincirleme bir şekilde devam etmesine etki ederek göç hareketinin süreklilik kazanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sosyal ağların varlığı göç kararının alınmasına ve göç sürecine katkı sağlamaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 37). Bu kuramın dikkat çektiği göç sürecindeki makro ve mikro yapıların göçü tam olarak anlamamıza yetmeyeceğini çünkü insanların yaşadıkları ülkeyi bırakıp yeni bir ülkede yaşamaya karar vermelerinin çok boyutlu bir süreç olduğunu belirten Castles ve Miller göçün tüm yönleriyle anlaşılması için şu soruların sorulması gerektiğini belirtirler:

Ekonomik, sosyal, demografik, çevresel ve siyasal faktörler ne boyutlarda değişiyor ki insanlar doğdukları yerlerden ayrılma gereksinimi duyuyorlar?... Göç edilen yerdeki hangi faktörler göçmenlere fırsatlar sağlıyor?... İki ülke arasında muhtemel göçmenlere yolculuk araçları, giriş ihtimali ve bilgi sağlayan- sosyal ağlar ve diğer bağlantılar nasıl geliyor? ...Göç ve yerleşmeyi düzenlemek için mevcut ya da oluşturulan

yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapılar ve uygulamalar nelerdir? ...Göçmenler nasıl yerleşimci oluyor ve bu, neden bazı durumlarda ayrımcılığa, çatışmaya ve ırkçılığa bazı durumlarda ise çoğulcu veya çokkültürlü bir toplumun oluşumuna yol açıyor? ...Yerleşmenin göç alan toplumların ulusal kimliği, kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir? ... Yaşanan göç, göç veren bölgeyi nasıl değiştiriyor?... Göçler göç alan ve göç veren toplumlar arasında hangi boyutlarda yeni bağlantılara sebep oluyor? (Castles ve Miller, 2008, s. 39-40).

Göç sistemleri kuramı ülkeler arası göçü bir defaya mahsus bir olay olarak değil; birçok olaydan oluşan, dinamik, zamana yayılan ve zincirleme olarak devam eden bir süreç olarak değerlendirmiştir. Göç sürecinde ülke ilişkileri ile bireysel kararları ve hane halkının kararlarını dikkate alarak, göçün çeşitli değişkenlere göre şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu yaklaşım da uluslararası göç süreçlerinin iç dinamiklerini açıklamada başarılı olmakla birlikte göç olgusunun çok boyutlu ve karmaşık yapısını bütünüyle açıklamakta yetersiz görülmektedir (Sert, 2016, s. 43).

2. 2. 5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Diğer göç kuramları göçün ortaya çıkış sebeplerine odaklanırken, ilişkiler ağı kuramı göçü etkileyen faktörleri 'zaman ve mekan' bağlamında değerlendirerek uluslararası göçün sürekliliğini etkileyen faktörleri anlamaya çalışır (Abadan- Unat, 2002, s.18). İlişkiler ağı kuramı göç olgusunu göçmenler arasında oluşan ilişkiler üzerinden açıklar:

Ağ kuramı gerek göçe gerekse de göçmene yaklaşımıyla diğer kuramlardan farklılık göstermektedir. İlişkiler ağı kuramının göçü, göçmen ve göçmenlik üzerinden anlamaya ve analiz etmeye fırsat verdiği için diğer göç kuram ve modellerinden farklıdır. (Çağlayan, 2019, s. 21).

İlişkiler ağı kuramına göre; göçmenler ve geride kalanlar arasında oluşan ağlar, göç etmeye niyeti olanlar için göç maliyetini ve göç riskini azaltan bir özelliğe sahiptir. Bu sayede her zaman yeni göç kanalları oluşur ve bu uluslararası hareketliliğin ihtimalini arttırır. Massey ve diğerleri, oluşan göç ağlarını azalan maliyet ve azalan riskler üzerinden açıklar. Buna göre azalan maliyet göçmenin yeni bir yere giderken ve özellikle düzensiz bir şekilde gidiyorsa onun için pahalıya mal olacaktır (Massey vd., 1993, s. 28). Daha önce giden göçmenler; geride kalan akrabaları, arkadaşları, tanıdıkları için göçün olası maliyetini düşürür. Göçün başlaması ve sürdürülmesinde

gidilecek ülke hakkında önceden oraya giden göçmenlerden edinilen bilgiler ile yolculuk için gerekli bilgi, iş bulma, yeni çevreye uyum ve oluşabilecek riskler için önlem alma olanağı veren 'kültürel sermaye' mevcuttur (Castles ve Miller, 2008, s. 37). Bu ağların varlığı yeni göçlerin oluşması üzerinde etkili olur. Göçün risklerini azaltması kısmında ise gidilecek ülke hakkında verilecek bilgiler, bürokratik işlemlerin halledilmesi, sorunlar hakkında destek olunması göçü güvenli ve kontrol edilebilir hale getirir. Böylece göç daha az riskli ve daha az maliyetli olur. Bu etkileşim sayesinde durmadan yeni göç zincirleri oluşur ve bu, sürekli kendi kendini sürdüren bir şekilde devam eder. Göçmen ağlarının varlığı uluslararası göç sürecinin genellikle hane halkı tarafından alınan bir karar olduğunu göstermiştir (Massey vd., 1993,28-29; Castles ve Miller, 2008, s. 37-38).

Belli bir bölgeden veya ülkeden gelen göçmenlerin gittikleri ülkede belli yerlerde ve belli işlerde toplanmasının sebeplerinin anlaşılması açısından ilişkiler ağı kuramının büyük katkısı olmaktadır. Göçmenler ve geride kalanlar arasında oluşturulan ağlar aracılığıyla yeni göçmenlerin olması, aynı ülkeden olan göçmenlerin doğal olarak belli bir yerde toplanmasını sağlamaktadır.

Buraya kadar anılan göç teorileri tek başlarına günümüz göç olgusunu açıklamada yetersizdirler. Özellikle de kadınların deneyimlerinin bu teorik yaklaşımlarda görünmez olmaktadır. Aynı şekilde devletler de BM mülteci tanımını kabul etmekle birlikte kısıtlayıcı göç ve mülteci politikalarıyla mültecilerin temel haklara erişimini kısıtlayabilmektedir. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin uzun süre bir yasal düzenleme olmadan kalması, daha sonra ise kısıtlı haklarla yasal düzenlemelerin kabul edilmesi bu eğilime işaret etmektedir. Yetersiz sosyal destek mekanizmaları ile Suriyeli zorunlu göçmenlerin önemli bir kısmı iş gücüne kayıt dışı katılmak zorunda kalmaktadır. Bu da yasal düzenlemeler karşısında bu nüfusu düzensiz/belgesiz konumuna getirmektedir. Ülkelerin göçmen politikaları, kişilerin hukuki statülerini etkisiz hale getirebilmektedir. Türkiye de bu değişen akımların gözlenebildiği ülkelerden biridir.

2. 2. 6. Suriyeli Göçmenler: Bir Teoriyle Açıklanabilir mi?

2011 yılında başlayan ve yıllar içinde artarak devam eden Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan göç, kitlesel ve zorunlu göç kategorisinde değerlendirilebilir. Günümüze kadar ortaya atılan göç kuramları çerçevesinde ele alındığında yaşanan

göçü tek bir kuram ile açıklamanın mümkün olmadığı görülmektedir. Suriye'den göç etmek zorunda kalanların %80'den fazlası başta Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere komşu ülkelere göç etmişlerdir (Erdoğan, 2022, s. 21). Bu verilerden Suriyeliler için en belirleyici çekici faktörlerin coğrafi, kültürel yakınlık ve söz konusu ülkelerin sınırlarındaki açık kapı politikası uygulaması olduğu anlaşılmaktadır.

Savaşın başladığı 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyeliler ilk zamanlarda barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Malatya, Mardin, Adana, Osmaniye, Adıyaman ve Hatay olmak üzere 10 ilde 26 barınma merkezinde 257 bine yakın geçici koruma altında olan Suriyeli barındırıldı ancak her geçen gün artarak devam eden göçler, 2021 yılına gelindiğinde en yüksek sayıya ulaşarak 4 milyona yaklaşmıştır. Bu kadar Suriyelinin barınma merkezlerine yerleştirilememesi ve çoğunun şehir merkezlerini tercih etmesi sonucu nüfus büyük bir kısmı kamp dışında farklı şehirlerde yaşamaya başlamıştır.

Türkiye'deki Suriyeliler İstanbul, Gaziantep ve Urfa gibi şehirlerde ve belirli semtlerde yoğunlaşmaktadır. Hem İstanbul hem de Gaziantep'te Suriyeli mültecilerin yaşadıkları semtler genellikle Bağcılar, Sultanbeyli, Sultangazi, ya da Gaziantep'te Düztepe, Vatan ve Güneş mahalleri gibi ucuz barınma ve istihdama erişim olanağı olan semtlerdir. Ancak bu yoğunlaşma ilişki ağlarına da işaret etmektedir. İlişkiler ağı kuramı göçün ortaya çıkış sebeplerinden ziyade göçün insanlar arasında oluşturduğu ilişkiler, mekân ve dayanışma ağlarını dikkatte alarak anlamaya olanak sağlar (İhlamur- Öner, 2016, s. 311). Massey ve arkadaşlarına göre göçmenler arasındaki sosyal ağlar göçün maliyetini, risklerini azaltan bir yapıya sahiptir. Göçmenler oluşturdukları ağlar sayesinde yeni gittikleri ülkede hayatta kalma bilgisini önceden gidenlerden karşıladığı için resmî kurumlarla ilişkiler, iş bulma ve ekonomik kazanç elde etme gibi yaşamsal bilgiler ve avantajlar elde ederler (Massey vd., 1993, s. 28-29). Nitekim Suriyelilerin yoğunlukta yaşadıkları iki şehir olan İstanbul ve Gaziantep illerinde yapılan iki çalışma da Suriyeliler arasındaki bu sosyal ağlara işaret etmektedir. Leyla Kuzu (2022), Gaziantep'te yaşayan Suriyelilerle yaptığı çalışmada Gaziantep ilinin yerleşim için seçilmesinde akrabalık ilişkileri ve kültürel yakınlık faktörlerinin önemli ölçüde etkili olduğu sonucuna varmaktadır (Leyla Kuzu, 2022, s. 96). Bir diğer çalışma Kaya'nın (2017) İstanbul'da yaşayan Suriyelilere dair yaptığı araştırma ise görüşme yapılan Suriyelilerin %55'inin akraba veya tanıdıklarını takip ederek İstanbul'a yerleştiğine işaret etmektedir (Kaya, 2017, s. 46). Sosyal ağlar ve akrabalık ilişkileri, göç edenlerin yeni ortama uyum sağlamalarına, iş bulmaya

yardımcı olmakta, paylaşılan ortak dil ve kültür sayesinde yabancılık hissinin azalmasına katkı sağlamaktadır (Kaya, 2017, s. 54).

Oluşturulan sosyal ağlar, göçmenlerin hayatlarını iş bulma, yalnızlık hissetmeme, yerleşme gibi alanlarda kolaylaştırdığı gibi bazı durumlarda zorlaştırma etkisine de sahiptir. Aynı kültürden ve çoğunlukla aynı yerden gelenlerin belli mekanlarda toplanmaları göçmenler arasında gettolaşmalara neden olurken bir taraftan da var olan kültürel değerlerin korunmasına ve geleneklerin sürdürülmesine etki etmektedir (Güllüpnar, 2012, s.74). Özellikle kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı dezavantajlı olduğu toplumlarda bu durum, kadınların göç sonrasında da geleneksel rollerini devam ettirdiklerini ve bu ilişkilerin toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine neden olduğu anlaşılmaktadır (Abadan-Unat, 2002, s. 19). Türkiye’de bulunan Suriyelilerin belli yerlerde toplanmaları aralarında var olan sosyal ağlara işaret ederken, geleneksel yaşam tarzlarının ve cinsiyet rollerinin çok fazla değişmeden sürdürülmesi, bir tür koruma/ dayanışma refleksiyle kapalı bir toplum oluşturduklarına örnek gösterilebilir (Chagel ve Akgün Gültekin, 2023; Kavas vd., 2019).

2. 3. Türkiye’de Göç ve Türkiye’nin Göçmenlere Dair Yasal Düzenlemeleri

2. 3. 1. Türkiye’ye Göçler ve Türkiye’den Göçler

Türkiye kurulduğu tarihten beri göç alan bir ülke iken 1980’lere kadar ‘Türk kültür ve ırkından gelen’ göçmenlere ayrıcalıklar tanıyan ve bu yönde göç alan bir ülke konumunda kalmıştır (İçduygu vd., 2014, s. 239). 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu’na göre düzenli göçmen olarak kabul edilen göçmenlerin tümü Türk soyundan olanlardan kabul edilmektedir. Bu nedenle 1923 ile 1950 yılları arasında Türk olarak kabul edilen 2 milyon göçmen Türkiye’ye yerleşmiştir. Türkiye günümüzde de bu kanuna dayanarak Türk kültür ve ırkından gelen göçmenlere öncelik vermektedir (İçduygu vd., 2014, s. 239).

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinde başlayan ekonomik yeniden yapılanma süreci, bu ülkelerde ciddi bir iş gücü açığı yaratmış ve Türkiye’nin de dâhil olduğu Akdeniz ülkeleri geniş ölçekli iş gücü göçü için teşvik edilmiştir. 1960 askeri müdahalesi sonrasında Türkiye’de derinleşen ekonomik kriz, artan işsizlik, döviz

sıkıntısı, kişi başına düşen düşük milli gelir ve istihdam yetersizliği gibi etkenler, iş gücü göçünü hem ekonomik bir zorunluluk hem de "demografik çözüm" olarak öne çıkarmıştır (İçduygu vd., 2014, s. 181-183; Abadan-Unat, 2002, 37-38).

Türkiye ilk defa 1960'lı yıllarda yoğun dış göç vermeye başlamıştır. 1961 Anayasası'nda yurt dışına çıkış temel bir hak olarak kabul edilinceye kadar yurt dışı çıkış yasağı uygulaması nedeniyle yurda giriş çıkışlar kısıtlı olarak yaşanmaktaydı (Abadan-Unat, 2002, s. 37). Bu tarihten itibaren yurt dışı yasağının kalkması ile bireysel göçler başlamış, 1961 senesinde Türkiye ile Federal Almanya arasında imzalanan iş gücü göçü anlaşması ile başlayıp diğer Avrupa ülkeleri ile de anlaşmaların yapılması sonucunda binlerce göçmen çalışmak amacıyla Avrupa ülkelerine göç etmiştir (Abadan-Unat, 2002, s. 42). Türkiye ile Federal Almanya arasında 1961 yılında, 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika arasında, 1967 yılında Fransa ve 1968 yılında Avusturalya ile iş gücü göçü anlaşmaları imzalanmıştır (Adıgüzel, 2016, s. 63).

Türkiye'den yurt dışına göçler 1961 yılından önce de yaşanmıştır ancak bunlar yurt dışına çıkış yasağı sebebiyle sadece gayrimüslimlerin göçleri şeklinde olmuştur. Bu tarihten itibaren hem kitlesel hem de bireysel ve zincirleme göçler yaşanmaya başladı (Adıgüzel, 2016, s. 63). Yaşanan göçlerin geçici olması öngörülüyordu ve ülkeler arası yapılan anlaşmalara göre giden işçiler geçici olacak ve ülkelere geri döneceklerdi. Ancak giden işçilerden bir kısmı dönse de büyük çoğunluğu ailelerini de yanlarına alarak Avrupa ülkelerine yerleşmeyi tercih etmişlerdir (Abadan-Unat, 2002, s. 44; Barın, 2019, s. 137).

1970'li yıllarda dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Avrupalı ülkeler işçi alımlarını durdurmuş ve 1974 yılından itibaren Türkiye'den giden işçilere kapılarını kapatmışlardır (Abadan-Unat, 2002, s. 47; Barın, 2019, s. 137). Yaşanan bu gelişmeler üzerine Türkiye'den, petrol ihraç eden Arap ülkelere ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelere iş gücü göçleri yaşanmıştır (Barın, 2019, s. 137). Ancak Avrupa devletlerinin aksine bu ülkelere yerleşme amacıyla göçler yaşanmamıştır (Adıgüzel, 2016, s. 63).

Türkiye 1980'li yıllara kadar çoğunlukla iş gücü göçü vermekteyken 1980 askeri darbesi sonrası siyasi göçler vermeye başlamıştır. Yaşanan askeri darbe sonrası yoğun insan hakları ihlalleri ve siyasi olaylardan kaynaklı 1981 ile 2005 yılları arasında Türkiye'den Batı Avrupa ülkelere 650 bine yakın insan iltica başvurusu yapmak durumunda kalmıştır (Barın, 2019, s. 137; Adıgüzel, 2016, s. 65).

2. 3. 2. 1990'lar: Transit ve Hedef Ülke Olarak Türkiye

Türkiye 1960'tan 1980'li yıllara kadar göç veren bir ülke konumundayken bu tarihten itibaren göç alan bir ülke konumuna da gelmiştir. Bu değişimin sebepleri arasında küreselleşen ekonomik koşullar, komşu ülkelerde yaşanan ekonomik ve siyasal değişimler sayılmaktadır (İçduygu vd., 2014, s. 57). Nitekim Türkiye'ye yönelik ilk göçler İran, Irak ve Afganistan ülkelerinde yaşanan siyasal değişimler sonucunda binlerce insanın düzensiz⁶ bir şekilde Türkiye'ye yönelmesi ve sınırlardan geçmesiyle yaşanmıştır. 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu ülke vatandaşlarının ekonomik sebeplerle Türkiye'ye göç etmeleriyle devam etmiştir (İçduygu vd., 2014, s. 58).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birlik ülkelerinden sosyal ve ekonomik sorunlar dolayısıyla çok sayıda göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu göçmenler için Türkiye hedef ülkedir ve buraya çalışmak amacıyla gelmektedirler. Bu dönemde ağırlıklı olarak Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Moldova ve Romanya gibi ülkelere gelen göçmenlerin çoğunlukla ev işleri, fuhuş, eğlence sektörü ile tekstil ve inşaat gibi emek yoğun işlerde çalıştıkları gözlenmektedir (İçduygu vd., 2014, s. 235). Aynı dönemde bu ülkelere "mekik göç"ü de yaşanmaktadır. Mekik göçü, Türkiye'ye çalışmak amacıyla yasal yollarla çok defa giriş yapıp Türkiye'de kısa sürelerle çalışan yabancıları tanımlamaktadır (Barın, 2019, s. 144). Bu tanıma giren göçmenlerin önemli bir kısmı aynı zamanda vize sürelerini aştıkları için belgesiz/düzensiz göçmen konumuna düşmektedirler (İçduygu vd., 2014, s. 235).

Türkiye coğrafi konumu sebebiyle yıllardır özellikle Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gelen göçmenlerin hem geçiş hem de hedef ülkesi konumundadır. Türkiye'nin doğusunda ve güneyinde bulunan ülkelerdeki siyasi karışıklıklar ve ekonomik nedenlerden kaynaklı sorunlar, Türkiye'nin batısında bulunan Avrupa ülkelerini insan hakları bakımından gelişmiş olmalarının yanı sıra refah seviyelerinin yüksek olması sebebiyle söz konusu ülkelere gelen göçmenler için Avrupa ülkelerini hedef haline getirmektedir. Bu nedenle Türkiye, coğrafi yönüyle bu bölgeler

⁶ Düzensiz göç (irregular migration): Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise örneğin, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur. Ancak, "yasadışı göç" terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur (IOM Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 26).

arasında köprü görevi görmektedir. Aynı zamanda Türkiye; gelişen ekonomisi, doğusu ve güneyindeki ülkelere göre siyasi istikrarı nedeniyle göçmenler için bir hedef ülke konumuna gelmektedir (İçduygu vd., 2014, s. 223; Barın, 2019, s. 138-139).

Türkiye'ye yönelik mekik göçlerinin yaşanmasının temelinde bu ülkelerle yapılan vize anlaşmaları yatmaktadır. Türkiye 70'ten fazla ülke ile vize muafiyeti veya kapıda vize uygulamalarına dair anlaşmalar yapmıştır. Türkiye'de yasal olarak kalış süresi değişiklik gösterse de bu ülkelerden gelen göçmenlerin bir kısmı zamanında geri dönmedikleri için düzensiz göçmen olabilmekte ve bu durum onların kayıt dışı çalıştırılmalarına neden olmaktadır. Yasal yollarla çalışma amacıyla gelebildikleri için Doğu Avrupa ve Birleşik Devletler Topluluğu ülkelerinden gelen göçmenler için Türkiye hedef ülke konumuna gelmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 84-85). Türkiye, bazı sektörlerde çalışanlar için özel düzenlemeler de yapmıştır. Ev işlerinde çalışan kadınlar için çalışma ve ikamet izinlerinin kolaylaştırılması Türkiye'ye gelişleri kolaylaştırırken yoğun bir kadın göçünün yaşanmasına da yol açmıştır (Şahankaya Adar ve Urhan Çelik, 2023, s. 109). Bu anlamda toplumsal cinsiyetlendirilen göç biçimlerinden birisi Orta Asya ülkelerinden gelen kadın göçüdür.

Türkiye pek çok belgesiz göçmen ve sığınmacı için de transit-geçiş ülkesidir. Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışan göçmenler çoğunlukla İran, Irak, Pakistan, Bangladeş ve Afrika gibi ülkelerden gelen göçmenlerdir. Bu ülkelerden gelen düzensiz göçmenler için Türkiye Avrupa ülkelerine ulaşmak için bir köprü görevi görmektedir (İçduygu vd., 2014, s. 235). Özellikle Afganistan gibi sığınmacı kategorisinde görülmeyen pek çok belgesiz/düzensiz göçmen ya Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışmakta ya da Türkiye'de belgesiz olarak yaşamaya devam etmektedir.

Türkiye'nin sığınma rejimi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. Türkiye bu sözleşmeyi sadece Avrupa devletlerinden gelen sığınmacıları mülteci statüsünde kabul edeceğine dair coğrafi kısıtlama ile imzalamıştır. Ancak özellikle İran ve Irak gibi ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerin sığınma talebi sebebiyle yeni bir düzenleme yapılmıştır (İçduygu vd., 2014, s. 236-237). Türkiye 1994 yılında Avrupa dışından Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanlara dair ilk düzenlemeyi kabul etmiştir. Buna göre Avrupa dışından gelen sığınmacılar geçici koruma altında değerlendirilmekte ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) üzerinden üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de izin verilen uydu kentlerde kalabilmektedirler (İçduygu vd., 2014, s. 242; Adıgüzel, 2016, s. 86). Bu uygulamadan dolayı sığınmacılar ile düzensiz göçler iç içe geçmiş karmaşık bir hal

almıştır. Nitekim sığınma talebinde bulunanlar sığınma talepleri reddedildiğinde ülkelerine dönmeyip Türkiye’de kayıt dışı çalışarak belgesiz olarak üçüncü bir ülkeye geçmeye çalışabilmektedir (İçduygu vd., 2014, s. 238).

Bugün Türkiye’de göçmenlere yönelik yasal çerçeve farklı göç akımlarından etkilenmiştir. Sığınma talebinde bulunan göçmenler için dört farklı koruma statüsü tanımlanırken, hukuki olarak hiçbir statüsü olmayan ve belgesiz yaşayan ile ikamet ve çalışma izni olan göçmenler bu farklı göç akımlarına işaret etmektedir. Suriyeli mülteciler bu anlamda devlet tarafından koruma rejimi altında tanımlanan bir grup olarak öne çıkmaktadır.

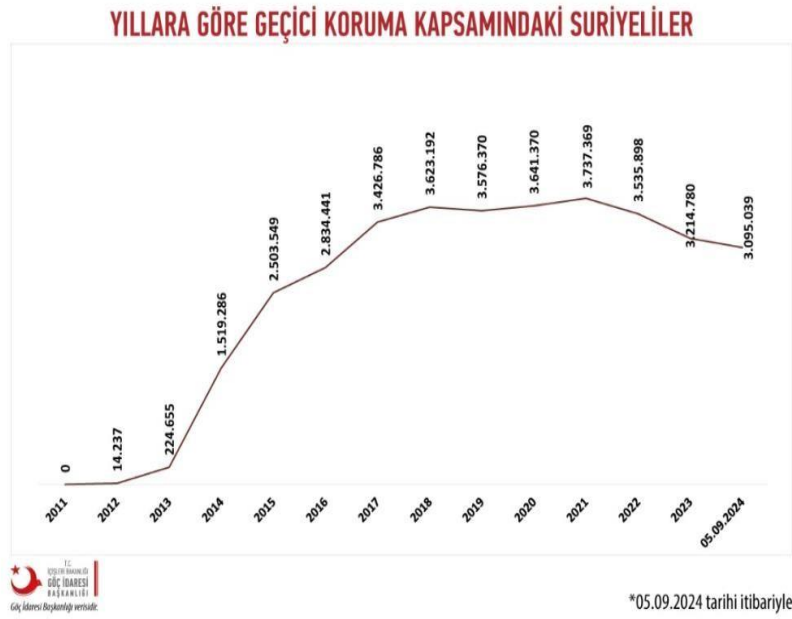
2. 3. 3. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Görünümü

Suriye’de 2011 yılında başlayan çatışmalar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriye halkı başta Türkiye olmak üzere, Lübnan, Ürdün gibi sınır ülkelere sığınmışlardır. Suriyelilerin göçünün başladığı ilk zamanlarda Türkiye, gelenleri sınıra yakın geçici barınma merkezlerine yerleştirerek insani yardımda bulunmaya başlamıştır. Ancak gelen Suriyeli göçmen sayısının gittikçe artması, barınma merkezlerinde kontrollü giriş çıkışların olması, kamplarda kalanların çalışma hakkının olmaması ve Türkiye’ye yerleşme isteği gibi sebeplerden dolayı bir süre sonra kamplarda kalanlar şehir merkezlerinde yaşamayı tercih etmişlerdir (Barın, 2019, 165). Göçün yoğun olarak yaşandığı 2012 yılı ve sonrasında Türkiye’de 10 ilde toplamda 26 geçici barınma merkezi kuruldu (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). 26 geçici barınma merkezinde toplamda 256. 971 Suriyeli kalmaktayken, 2024 yılı mayıs ayına geldiğinde 5 ilde 7 geçici barınma merkezi kalmış ve bu merkezlerde toplamda 57 bin 774 kişi yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Aynı dönemde 3.057. 762 Suriyeli geçici barınma merkezleri dışında yaşamlarını sürdürmektedir (Mülteciler Derneği, 2024).

2012 yılından itibaren Türkiye’ye geçiş yapmaya başlayan Suriye vatandaşların sayısı 2021 yılına kadar artarak üç milyonu geçmiştir (Tablo 1). Geçici koruma rejimi altında bulunan 3 milyonu aşkın insanın kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürmeye başlamaları “kent mültecileri” kavramını gündeme getirmiştir. “Kent mültecileri” kavramı ilk kez ‘Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından 1977 yılında “Comprehensive Policy on Urban Refugees” (Kent Mültecileri üzerine Kapsamlı Politika) raporunda dile getirilmiştir (Danış, 2018, s. 2). Kent mültecileri

gittikleri ülkede kamplarda kalmak yerine şehir merkezlerinde kendi imkanlarıyla var olmaya çalışan göçmenler için kullanılmaktadır. Kent mültecileri şehir merkezlerinde hayatta kalmaya çalışırken barınma, kötü koşullarda çalışma, sağlık ve eğitime erişememe gibi sorunlarla karşılaşmaktalar. Bununla birlikte yerleşik nüfus tarafından dışlanma, ayrımcılık ve kötü muameleye maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Danış, 2018, s. 2).

Şekil 1. Yıllara göre geçici koruma altındaki Suriyeliler

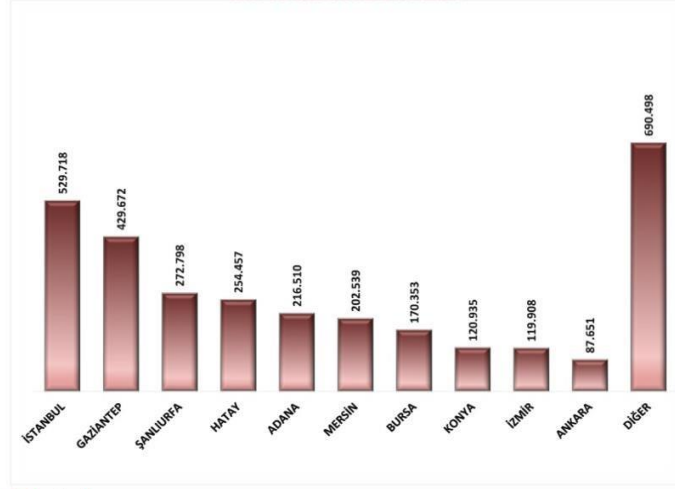
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2024 Eylül ayında 3.095.039 Suriyeli geçici koruma altında bulunmaktadır. 2021 yılı sonrası geçici koruma altında olanların sayısında bir düşüş gözlenmektedir (Şekil 1). Suriyeli sayısındaki bu düşüşün nedeni, bir kısmına Türk vatandaşlığının verilmesi, bir kısmının üçüncü bir ülkeye geçmesi ve büyük bir kısmının da ülkesine geri dönmesidir (Göç Araştırmaları Vakfı, 2025). İlave olarak, mükerrer kayıtların silinmesi ya da kayıt güncellemelerde ulaşılamayan Suriyelilerin kayıtlarının 'pasif'e alınması ile Türkiye'den başka ülkelere geçen Suriyeliler de bu düşüşe sebep olmuştur (Erdoğan, 2022, s. 22).

Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçlerin şehirlere dağılımında farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'nin hemen hemen bütün şehirlerinde Suriyeliler olmakla birlikte özellikle bazı şehirlerde yoğunlaştıkları bilinmektedir.

Şekil 2. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

*05.09.2024 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin en çok bulunduğu şehirler listesinde sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara bulunmaktadır (Şekil 2). Güncel verilere göre 2024 yılında Gaziantep ilinde 429.672 kişi geçici koruma altında yaşamaktadır. Suriyelilerin en çok bulunduğu şehirlere bakıldığında sınıra yakın şehirler ile sanayi ve ticaret bakımından gelişmiş kentlerin tercih edildiği görülmektedir.

Dünyada yaşanan göçlerin önemli bir kısmını kadınlar oluşturuyor. İster ekonomik göç ister mülteci göçü olsun artık kadınların da göç olgusunda önemli bir aktör oldukları bilinen bir gerçektir.⁷ Suriye göçünde de kadınların sayısı neredeyse erkeklerle eşit durumdadır.

⁷ Göç Veri Portalı verilerine göre 2024 yılında dünyadaki göçmenlerin %48'i kadınlardan oluşmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.migrationdataportal.org/themes/women-girls-migration> Erişim tarihi: 02. 05. 2025.

Şekil 3. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı.

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN
YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI**

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.608.117	1.486.922	3.095.039
0-4	225.548	211.341	436.889
5-9	271.781	256.484	528.265
10-14	183.228	174.143	357.371
15-18	123.323	114.570	237.893
19-24	175.623	158.854	334.477
25-29	166.519	141.733	308.252
30-34	124.334	103.789	228.123
35-39	105.442	87.909	193.351
40-44	74.468	67.365	141.833
45-49	49.010	50.551	99.561
50-54	36.864	39.767	76.631
55-59	29.168	30.998	60.166
60-64	19.168	20.958	40.126
65-69	11.977	13.484	25.461
70-74	6.576	7.715	14.291
75-79	2.992	3.873	6.865
80-84	1.280	1.985	3.265
85-89	534	895	1.429
90 ve üstü	282	508	790

*05.09.2024 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımına bakıldığında çoğunluğun kadın ve çocuklardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu verilere göre üç milyonu aşkın göçmenin %48'i kadınlardan oluşmaktadır. Göç sürecinde en kırılgan grupların başında kadınlar gelmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından dolayı göç sürecinde savunmasız olmaları kadınları risk ve istismara açık hale getirmektedir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kriz anlarında en çok şiddete maruz kalan taraf olmaktadır (MAZLUMDER, 2014). AFAD 2014 *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar* raporuna göre Türkiye'de bulunan kadınların %52'sinin kendilerinin veya yakınlarının psikolojik desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Kadınların en çok güvenlik sebebiyle göç ettikleri; göç öncesi, göç sırasında ve göç sonrasında zorluklarla baş etmek durumunda kaldıkları kaydedilmektedir (AFAD, 2017; AFAD, 2014).

2. 3. 4. Türkiye'nin Suriyelilere Dair Yasal Düzenlemeleri

Suriye krizinin baş gösterdiği 2011 yılı itibarıyla uygulanan açık kapı politikası sonucu yoğun bir göç akınına uğrayan Türkiye, Suriye'ye komşu diğer ülkelere nazaran daha fazla Suriyeli barındırmaktadır.

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaştan kaçan Suriyelilerin başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere sığınmak zorunda kalması Türkiye’yi yeni yasal düzenlemeler yapmak durumunda bırakmıştır. Nisan 2013 yılında çıkarılan *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK) ile 2014 yılında yürürlüğe giren *Geçici Koruma Yönetmeliği* (GKY) bu kapsamda yapılan düzenlemelerdir. YUKK’un 2. maddesine göre:

Sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı sağlar.

Bu yasada geçen “kitlesel” ve “geçici koruma” terimleri Suriye’den gelen yoğun göçmen akınına çözüm bulma girişimidir. Geçici koruma, devletlerin sınırlarına kitleler halinde ulaşan bireylere, geri göndermeme koşuluyla çeşitli hakların verildiği bir koruma yöntemidir (Adıgüzel, 2016, s. 89).

2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesinde “geçici koruma” düzenlenmiştir. 91. maddeye göre:⁸

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

YUKK 91. madde kitlesel göçün yaşandığı, acil ve geçici korumaya muhtaç ve ülkesine dönemeyen kişilerin tabi olacakları durumları düzenlemektedir. 2014 yılında *Geçici Koruma Yönetmeliği*⁹ yayınlanarak YUKK’un 91. maddesine ilişkin yabancıların ülkede kalış, hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir. Yönetmelikte geçici koruma altında olan bireylerin sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve tercümanlık hizmetleri gibi haklar düzenlenmiştir. Buna göre yabancıların koruma talebine istinaden sağlık kontrolleri yapılır ve kaydı gerçekleştirilir. Kayıt işlemleri biten göçmen ve mültecilere geçici kimlik belgesi ve yabancı kimlik numarası verilir. Yönetmeliğin 25. maddesine göre, geçici koruma kimlik belgesi Türkiye’de kalış

⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>

hakkı sağlar. Madde 26- (1) “*Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir.*”¹⁰ Bu madde geçici koruma altındaki bireylerin faydalanacağı hizmetleri düzenlemiştir. Geçici koruma kimlik belgesinin işlevi yönetmelikte şu şekilde yer almaktadır:¹¹

Başkanlığımız tarafından hazırlanan 13/10/2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeliler geçici koruma kapsamına alınarak adlarına düzenlenen Geçici Koruma Kimlik Belgesiyle ülkemizde kalışlarına izin verilmiştir. Söz konusu belge;

1.Türkiye’de kalış hakkının yanı sıra 6458 sayılı Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer değildir.

2.Herhangi bir harca ve ücrete tabi değildir.

3.Yabancınn yapılan yardım ve hizmetlere erişimini sağlayan yabancı kimlik numarasını içermektedir.

4.Uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımamaktadır.

5.Süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmadığından Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamamaktadır.

6.Elektronik haberleşme hizmeti dahil diğer hizmetler için abonelik sözleşmesi yapabilme imkânı getirmiştir.

YUKK’tan yararlanan Avrupa Birliği ülkeleri dışından gelen diğer göçmenlerin “şartlı mülteci” statüsüne kavuşması durumunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklemektedirler. Suriyeli göçmenler geçici koruma altında bulunmakta ama uluslararası korumaya başvuramamaktadırlar (Coşkun ve Eski, 2022, s. 136). Kanuna göre Suriye’den gelen göçmenler “geçici koruma” altında bulunmalarından dolayı Cenevre Sözleşmesi’nde geçen mülteci statüsünde olamamaktadırlar.

Geçici koruma altında olan Suriyelilerin Türkiye’de kalış sürelerinin uzaması sonucu 2016 yılında “*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*”¹² çıkarılarak çalışma koşulları belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler geçici koruma altında bulunan göçmenlerin hak ve yükümlülüklerini belirleyen ana mevzuat olmuştur (Erdem, 2017, s. 338). Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin eğitim, sağlık, çalışma, sosyal hizmetler ve yardımlardan faydalanma gibi haklara sahip olmalarının yanı sıra kayıt dışı çalışmama yükümlülükleri bulunmaktadır.

¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> Erişim tarihi: 19. 04. 2025.

¹¹ <https://www.goc.gov.tr/duzenlecek-belgelerbelge> Erişim tarihi: 19.04.2025.

¹² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf> Erişim tarihi: 19.04.2025.

2. 3. 5. Türkiye’de İş Gücü Piyasalarında Göçmenlerin Çalışma İzni

Türkiye’de bulunan yabancıların çalışma esasları 28/07/2016 tarihli ve 6735 Sayılı *Uluslararası İşgücü Kanunu* (UİK, 2016) ile düzenlenmiştir. Ek olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin çalışma esasları, ilgili kanun ve 11/01/2016 tarihli ve 2016/8375 sayılı *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik* (GKÇİY, 2016) ile yürütülmektedir. Bu düzenlemeye göre Suriyeliler, geçici koruma kapsamında kalmalarına izin verilen illerde çalışma izni alabilmektedir. Mevsimlik tarım ve hayvancılıkta çalışanlar için çalışma izni muafiyeti bulunmaktadır. İş yerlerine istihdam kotası uygulanarak çalışma iznine başvurdukları iş yerinde çalışan Türk vatandaşların %10’undan daha fazla sayıda Suriyeli çalıştırılmamaktadır¹³ (GKÇİY, 2016).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre 2023 yılında 239.835 kişi çalışma izni alırken bu sayının 173.536’sının (%72,4) erkek, 66.229’unun (%27,6) kadın olduğu görülmektedir. Çalışma izni alan yabancılar içindeki Suriyeli sayısı erkeklerde 102.122, kadınlarda 6.398 kişidir. 3 milyonu aşan Suriyeli nüfus içinde çalışan sayısının verilen rakamlardan çok daha fazla olduğu ve çeşitli sebeplerle kayıt dışı kaldıkları anlaşılmaktadır. Murat Erdoğan’ın “*Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*” adlı araştırmasına göre çalışma yasasının yarattığı zorluklar sebebiyle Suriyelilerin büyük bölümünün güvencesiz, kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda kaldıkları belirlenmiştir (Erdoğan, 2022, s. 210).

Çalışan Suriyeli kadın istatistiklerine bakıldığında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün (HÜNEE) *2018 yılı Nüfus ve Sağlık Araştırması* verilerine göre araştırmaya katılan kadınların %82’si çalışmazken, %9’u çalışmaktadır. Bu araştırmaya göre çalışan kadın oranlarının en fazla olduğu yaş aralığı 35-44 yaş arasında olup %12 ile en yüksek değere ulaşmaktadır. Bu yaşların altında ve üstündeki yaş aralığında, çalışan kadın oranı düşmektedir. Kadınların çalışma oranı medeni durumlarına göre de değişmektedir. Hiç evlenmemiş, boşanmış veya eşi ölmüş kadınların çalışma oranı evli olan kadınlardan daha fazladır. Buna göre hiç evlenmemiş kadınların %17’si, boşanmış veya eşi ölmüş kadınların %16’sı, evli kadınların %6’sı halen çalışmaktadır. Eğitim düzeyine göre bakıldığında ise hiç okula

¹³ Başvurular e-Devlet üzerinden işveren tarafından yapılabilmektedir.

gitmemiş veya ilkokulu bitirmemiş olanların %12'si, ilkokul mezunu olanların %8'i, ortaokul mezunu olanların %7'si halen bir işte çalışmaktadır (HÜNEE, 2019, s.26).

Gaziantep özelinde kadınların çalışma durumuna bakıldığında Gültekin ve diğerlerinin *Gaziantep Monitörü 2020* adlı çalışmalarında 2280 Suriyeli hane ile yapılan görüşmelerde elde edilen verilere göre araştırmaya katılanların %23,5'i halihazırda bir işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bunların yaklaşık yarısını erkekler oluştururken çalışan kadınların oranının %7 civarında olduğu tespit edilmiştir (Gültekin vd., 2021, s. 66). Sözü edilen araştırmada, kadınların çalışmama sebebi büyük oranda kadınlara biçilen toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev içi bakım sorumluluğunu üstlenmeleridir (Gültekin vd., 2021, s. 68).

Bu çalışmaların da ortaya koyduğu gibi hem kayıtlı çalışan hem de kayıt dışı çalışan Suriyeliler arasında kadınların çalışma oranı çok düşüktür. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev içi işlerin ve bakım emeğinin kendilerinden beklenmesi, istihdam edilme olanaklarını ellerinden alan en büyük faktörlerden biridir.

2. 3. 6. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumu

Türkiye'de Mayıs 2025 tarihi itibarıyla yaklaşık bir buçuk milyon Suriyeli çocuk bulunmaktadır (Mülteciler Derneği, 2025). Göçün başladığı ilk yıldan itibaren devlet, Suriyeli çocukların eğitim hayatından geri kalmamaları için bazı önlemler almıştır. İlk yıllarda kısa süre sonra dönecekleri düşünülerek Milli Eğitim Bakanlığına bağlı "*Suriyeli Eğitim Birimi*" adı altında bir görev gücü oluşturulmuştur (UNİCEF, 2022, s. 25). Bu birime bağlı olarak yapılan çalışmalar doğrultusunda kamplarda Arapça eğitimler verilerek Suriye müfredatı uygulanmıştır (Karadağ vd., 2020, s. 25). Ancak Suriyelilerin kalış süresi uzayınca 2014 yılında "*Yabancılarla Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri*" başlıklı bir genelgeyle geçici koruma altında bulunan çocukların eğitimi yeniden düzenlenmiştir (UNİCEF, 2022, s. 25). Geçici koruma altında bulunan çocukların eğitiminin 2016 yılında Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne devredilmesiyle eğitim- öğretim faaliyetleri kurumsallaştırılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler ile Suriyeli çocukların eğitim hayatından uzak kalmaları büyük oranda engellenmiş ve 2024 yılında Suriyeli çocukların okullaşma oranı %65 olarak gerçekleşmiştir.¹⁴

¹⁴ <https://www.pervinkaplan.com/detay/meb-acikladi-suriyeli-cocuklarin-okullasma-orani-yuzde-65e-ulasi/29139>. Erişim tarihi: 03. 03. 2025

Suriyeli yetişkinlerin eğitim durumunu tespit etmek amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır ancak elde edilen bilgiler sınırlı sayıda kalmıştır. 2018 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu (TBMMKDK), Suriyelilerin eğitim seviyesinin Türkiyelilerin eğitim seviyesinin çok altında olduğunu tespit etmiştir. Buna göre Kalkınma Bakanlığının verileri göz önüne alındığında 2016-2018 yılları arasında Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin %33’ünün okur yazar olmadığı, %13’ünün okula gitmeden kendi kendine okuma yazma öğrendiği anlaşılmıştır (TBMMKDK, 2018, s. 133).

Suriyelilerin eğitim durumuna dair bilgi veren bir diğer araştırma Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsüdür. 2018 yılında 1.826 hane halkı ile 2.216 kadınla yapılan araştırmaya göre 6 yaş üstü Suriyeli erkeklerde %35, kadınlarda %40 oranında hiç okula gidilmemiştir (HÜNEE, 2019, s. 10-11). Murat Erdoğan’ın yapmış olduğu *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi 2021* çalışmasına göre ise Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin okur yazar olmayan ya da herhangi bir okul bitirmemiş olanların oranı %34’tür (Erdoğan, 2022, s. 71).

Gaziantep özelinde ise 2280 hane ile görüşme yapılan *Gaziantep Monitörü 2020 Suriyeliler* raporuna göre Gaziantep’te yaşayan Suriyelilerin %16’sı hiç okula gitmemiştir. Kadınlarda okula hiç gitmeyenlerin oranı erkeklere göre daha yüksektir. Eğitim kademesi yükseldikçe mezuniyet oranları düşmektedir. İlkokul mezunu %54, ortaokul mezunu %20,2, lise mezunu 17,4, yükseköğretim mezunu %8,3 olarak tespit edilmiştir. Eğitimin her kademesinde kadınların oranı erkeklere göre daha düşüktür (Gültekin vd., 2020 s. 25-26).

Bütün bu veriler ele alındığında kadınların erkelere göre iş yaşamında, eğitim alanında ve dolayısıyla toplumsal yaşamda daha dezavantajlı oldukları ortaya çıkmaktadır. Kadınların toplumsal normlardan kaynaklı var olan dezavantajlı durumları göç faktörü ile daha da artmaktadır. Mevcut çalışmalar ve raporlar mülteci kadınları güçlendirecek sosyal destek mekanizmalarına ve özel düzenlemelere olan ihtiyaca işaret etmektedir. Türkiye’de özellikle Suriyeli mülteci kadınların yoğun olarak ikamet ettiği şehirlerde ve semtlerde belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının meslek edindirme kursları bu anlamda önemlidir.

2. 3. 7. Türkiye'nin Göçmenlere Dair Uyum Politikaları ve Uyum Çerçevesinde Yapılan Hizmetler

Son yıllarda küresel ölçekte artan uluslararası insan hareketliliği, savaş, ekonomik krizler ve siyasal baskılar nedeniyle yaşanan zorunlu göçler; özellikle göç alan ülkelerde yerel halk ile göçmenlerin bir arada uyum içinde yaşamaları için politikalar geliştirilmesine ve bu bağlamda çeşitli kuramsal yaklaşımlar ortaya konmasına neden olmaktadır (Erdoğan, 2021, s. 39). Göçün ev sahibi ülkede yarattığı toplumsal değişim ve dönüşüme etkisinden dolayı siyasal zeminde göç politikalarının geliştirilmesine ve göçmenlerin uyumu konusunda çalışmalar yapılmasını gerekli kılmaktadır. Ülkelerin göçmenlere yönelik farklı yaklaşımları çeşitli (asimilasyon, çokkültürlülük, kültürleşme ve entegrasyon) olmakla birlikte günümüzde en çok kabul gören model entegrasyon modelidir (Aygün ve Memişoğlu, 2021, s.123-124). Ancak entegrasyon sıklıkla eleştirilere maruz kalmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 362). Entegrasyonun mevcut olanı (yerleşik toplum/kültür) öncelemesi ve sonradan gelenin (göçmen/mülteci) ona uyum sağlaması şeklinde ele alınması, entegrasyonun zaman içinde asimilasyona evrilebilme riski barındırdığı eleştirisi yapılmaktadır (Erdoğan,2021, s. 37).

Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğü'nde entegrasyon şu şekilde tanımlanmıştır:

Entegrasyon (integration) Farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan "entegrasyon" terimi, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanabilir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında iki yönlü bir sürece atıfta bulunur. Ev sahibi toplumların göçmenleri kabul konusundaki gerekli somut koşullar, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Entegrasyon ile daimi yerleşimin kast edilmesi gerekmez. Ancak göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve iş gücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 30).

Alıntıda değinildiği gibi ev sahibi toplum ile göçmenleri kabul şartları ve beklentileri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Göç alan ülkelerin gelen göçmenlerle birlikte oluşabilecek sorunların önüne geçmek için aynı zamanda göç eden bireylerin ve ülke vatandaşlarının sosyal, ekonomik ve kültürel uyumunun

sağlanması için kendilerine uygun uyum veya entegrasyon politikaları geliştirmektedirler. Ager ve Strang mülteci entegrasyonu için dört ana başlık altında toplamda on kategoriden oluşan bir şema oluşturmuşlardır. Bunlar: “belirleyiciler: çalışma, barınma, eğitim, sağlık; sosyal ilişkiler: sosyal köprüler, sosyal bağlar, sosyal bağlantılar; kolaylaştırıcılar: dil ve kültür bilgisi, güvenlik ve istikrar; dayanaklar: haklar ve vatandaşlık.” Şemada yer verilen haklara erişim sağlanmadığında entegrasyonun başarılı olmasından söz edilememektedir (Ager ve Strang, 2008, s. 170). Entegrasyonun başarılı olmasının en önemli belirleyicileri olan çalışma, barınma, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılayamayan mültecilerin toplumla uyum içinde olması mümkün görünmemektedir. İçinde yaşadığımız kapitalist üretim ilişkileri, yaşamın temel koşulu olan temel ihtiyaçlara erişim ancak ekonomik gelirle mümkün olmaktadır. Ekonomik kaynaklara erişim; barınma, eğitim ve sağlık imkanlarına sahip olmayı kolaylaştırdığı gibi sosyal bağlar kurulmasında da kolaylık sağlamaktadır. Bu durum, entegrasyon sürecine ve toplumsal uyumun kolaylaşmasına da etki etmektedir (Phillimore, 2012, s. 3). Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenler üzerine yapılan araştırmalar ekonomik kaynaklara erişimi kısıtlı olanların entegrasyon sürecinin de yavaş ve zorlu olduğunu göstermiştir (Şimşek, 2018, s. 385).

Entegrasyon tanımı ve çalışmaları ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle beraber temelde yukarıda sayılan kriterler çerçevesinde yapılması ön görülmektedir. Ancak bu kriterler göçmenler arası sosyal, sınıfsal ve yasal statülerinin arasındaki farkın, ev sahibi toplumun özelliklerinin, göçmenlerin ev sahibi toplumdan beklentilerini açıklamamaktadır (Şimşek, 2018, s.376). Uyum genellikle göç alan ülkenin gözünden tanımlandığı için uyum politikalarının işlevselliği tartışmalı bir konudur (Phillimore, 2012, s.3). Yapılan bazı araştırmalarda uygulanan uyum politikalarının başarılı olmasının veya olmamasının göçmenlerin bireysel yetenekleri, sosyal sınıfı, sosyal ağları, eğitime ve iş piyasasına erişimi ile yakından ilgili olduğu ortaya konulmaktadır (Şimşek, 2018, s. 383). Türkiye, sınırları içinde bulunan yabancıların entegrasyonu için “uyum” terimini tercih etmiş ve bazı hukuki düzenlemeler yapmıştır. 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) uyum sürecine odaklanmaktadır. YUKK 96. maddeye göre, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsüne sahip kişilerin ve ev sahibi toplumun karşılıklı uyumunu kolaylaştırıcı etkinlikler düzenlenecek; Türkiye’de, yeniden yerleştirilecekleri ülkede veya ülkelerine geri döndüklerinde başkasına ihtiyaç duymayacakları ve bağımsız hareket

edebilecekleri bilgi ve beceriler kazandırmak hedeflenmektedir. Ayrıca ülkenin dilini, hukuk sistemini, siyasi yapısını, kültür ve tarihini, asgari düzeyde öğrenecekleri kurslar düzenlemek; kamusal ve özel hizmetlerden yararlanma, eğitime, sağlığa ve ekonomik yaşama erişimlerini sağlayacak tanıtım ve eğitimler yapmak bu kanun maddesinde ön görülmektedir. Bu etkinlikler kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve uluslararası kuruluşların katkılarından faydalanarak “kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamalarını desteklemek” şeklinde açıklanmıştır (GİB Türkiye ve Göç Raporu, s. 25).

Göçmen İdaresi Başkanlığının (GİB) yapmış olduğu tanımda, “uyum; Kanunda ve Genel Müdürlüğümüz çalışmalarında öngörülen uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur.” şeklinde ifade edilmiştir. (GİB Türkiye ve Göç Raporu, s. 25). Yasanın ön gördüğü çalışmalara dair GİB *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (USBUEP) 2018-2023* yayınlanmıştır. Bu belgede uyum çalışmalarını yürütmek ve ilgili kurumlarla iş birliği içinde planlamalar yapmak ve uygulamak üzere GİB bünyesinde Uyum ve İletişim Başkanlığı kurulmuştur (USBUEP 2018-2023, s. 11). Eylem planının misyonu “*Ülkemizin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde göçmenlerin tüm iş ve işlemlerini bütüncül bir insan hakları yaklaşımı temelinde toplumsal uyumu tesis edecek şekilde düzenlemek ve kurumlar arası koordinasyonu sağlamak*”, vizyonu ise “*insan odaklı, şeffaf ve hak temelli göç yönetimi doğrultusunda toplumsal uyumun varlığını sürdürmek*” olarak belirlenmiştir (USBUEP 2018-2023, s. 16). Göç İdaresi Başkanlığının Stratejik Planı 2024-2028 belgesinin misyonu “*Ülkemizin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde yabancıların göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemlerini insan odaklı milli politikalarla yürütmek, ülkemizle karşılıklı uyumlarını sağlamak*” olarak belirlenirken, planın vizyonu “*Göç yönetiminin toplumsal huzur ve insan hakları temelinde sürekliliğini sağlamak ve geliştirmek*” olarak belirlenmiştir (GİBSP 2024-2028, s. 49). İki stratejik planın misyon ve vizyonuna bakıldığında 2018-2023 planının Türkiye’de bulunan yabancılarla yaklaşımı insan hakları temelinde olduğu, daha açıklayıcı ve net hedefler konulduğu, 2024-2028 planı ise genelleyci bir yaklaşımla ele alındığı anlaşılmaktadır. 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın beş bileşeni belirlenmiş ve hedefler konulmuştur. Bunların ilki “Toplumsal Uyum” başlığında ele alınmıştır. Buna göre;

yerel halk ile göçmenlerin uyum içinde yaşamalarına yönelik tedbirler alınır ve hizmetler yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları işbirliğiyle sunulur. (USBUEP 2018-2023, s. 22). Belirlenen hedeflerde toplumsal kabulün güçlendirilmesi, yerel yönetimlerin daha aktif katılımının sağlanması için yasal ve idari düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Yerel yönetimleri, halka hizmet konusunda ve toplumun sorunlarına daha yakından müdahale edecek konumda olması nedeniyle önemli kılmaktadır. Bir diğer kritik hedef sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin güçlendirilmesidir. Sivil toplum kuruluşları ihtiyaç sahiplerinin sorunlarıyla iç içe olup yerel ve merkezi yönetimlerin eksik kaldığı sorunların çözümünde etkili olmaları sebebiyle önemlidir.

Toplumsal uyum çerçevesinde eğitim, sağlık, iş gücü piyasasına erişim ve sosyal hizmetler ile yardımlar başlıkları altında da hedefler belirlenmiştir. Planın eğitim alanında belirlenen hedeflerin içinde çocukların eğitim almasına vurgu yapılırken, yetişkinlerin dil öğrenimine ve yaygın eğitim fırsatlarına erişimi ön görülmektedir. *“Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin desteklenmesi için ilgili mevzuatın ve okulların fiziki, idari ve beşeri kapasitesinin geliştirilmesi”* çocukların okullaşmasında önemli bir maddeyken *“Türkçe dil öğretiminin standart, sistematik ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması”* maddesi ise yetişkinlerin dil öğrenimine dair çalışmaların yapılacağını göstermektedir (USBUEP 2018-2023, s. 23-24). Eğitim alanında belirlenen hedefler, göçmen çocuklar başta olmak üzere eğitimin her kademesinde çalışmaların yapılacağını göstermektedir. Çocukların doğup büyüdüğü ülkeye aidiyet hissi duymaları, geleceğin kayıp nesilleri olmamaları için eğitimin her aşamasında olabilmeleri gerekmektedir. Dil eğitimine vurgu yapılması da örgün eğitim kademelerinde bulunamayan göçmenlerin dil öğrenmeleri, topluma uyum sağlamalarına ve daha az sorun yaşamalarında kritik önemdedir. Göçmenin bulunduğu ülkenin dilini bilmesi, anlaması ev sahibi toplumla sağlıklı ilişkiler geliştirmesine, yaşanma ihtimali olan kriz durumlarını minimize etme işlevine sahiptir (Akıncı vd., 2015, s. 75). Bu anlamda hem YUKK hem de GİB’in dili öğrenmeye dair planlamaları önem arz etmektedir.

Eylem planında sağlık alanında yapılacaklara da geniş yer verilmiştir. Bu alanda göçmenlerin Türkiye’ye giriş yaptıkları andan itibaren yapılacaklar ve kaldıkları sürede sağlık hakkına erişebilmeleri için düzenlemeler mevcuttur. Bu anlamda sağlık alanında kapsayıcı bir planın olması Türkiye’de bulunan yabancıların sağlık hakkına erişimleri açısından önemli olmaktadır. Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi

(Migrant Integration Policy Index) 2020 yılında Türkiye'nin mülteci entegrasyonu alanında yaptığı çalışmaları değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeye göre, Türkiye entegrasyon çalışmalarında en yüksek puanı sağlık alanında almıştır. Bu durum Türkiye'nin sağlık alanında diğer alanlara göre daha başarılı bir program yürüttüğünü göstermektedir.¹⁵

Eylem planında vurgu yapılan bir diğer alan iş gücü piyasasına erişimleri konusunda yapılacaktır. Dikkat çekici maddelerden biri "*İşgücü piyasasındaki göçmenlerin sosyal güvenliğe ve diğer çalışma haklarına dair bilgilendirilmesi, haklara erişimlerinin sağlanması ve çalışma koşullarının denetlenmesi*" şeklindedir (USBUEP 2018-2023, s. 26).

İş gücü piyasasının göçmenler için güvencesiz, ucuz ve kötü çalışma koşulları barındırdığı birçok çalışmayla ortaya çıkarılmıştır (Körükmez vd. 2022; Uçar, 2020; Aygül ve Kaba, 2019; Şahankaya-Adar, 2018). Eylem planında belirlenen hedefler arasında sosyal güvenliğe vurgu yapılması, çalışma koşullarının denetlenmesi hususu önemlidir. 6458 sayılı *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun*'a göre çalışma izninin çeşitli şartlara bağlanması, işverenlere yükümlülükler getirmesi Suriyelilerin yasal bir zeminde işe alımlarını etkilemektedir. Bu nedenle enformel yollardan çalışmak zorunda kalmaları; çocuk, kadın, erkek mültecilerin iş gücü piyasasının en kötü koşullarında çalışmalarına neden olmaktadır (Şahankaya-Adar, 2018). İhsan Çetin (2016) Adana ve Mersin'de yapmış olduğu araştırmaya göre Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu dil öğrenmekte istekli oldukları gibi ekonomik yaşama katılmakta da isteklidirler. Ancak karşılaştıkları zorlukların başında iş bulamamaları gelmektedir. Çalışma izinlerinin zorluğu ve yarattığı sorunlar işveren ve iş arayanlar açısından sıkıntılar yaratmaktadır. İşverenler izinsiz çalışma sonucunda alacakları cezadan çekindikleri için Suriyelileri işe almakta tereddüt ederken, çalışma izni ve yasal prosedürlerle uğraşmak istemediklerinden onları işe almaya çok sıcak bakmamaktadırlar (Çetin, 2016, s. 1007).

Mevcut çalışmaların da gösterdiği gibi göçmenlerin yerleştiği topluma entegrasyonu ve uyum sağlamasının önemli bir koşulu ekonomik yaşama tam ve güvenceli bir şekilde katılabilmeleridir. Ülkeye aidiyet hissini geliştirmesi, güven hissini oluşması için ülkede bulunan göçmenlerin kendi kendine yetebildikleri ve insanca bir yaşam sürebildikleri, sürdürülebilir geçim kaynaklarına erişebilmeleri

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.mipex.eu/turkey> . Erişim tarihi: 05.03.2025

önemlidir (TİSK, 2020, s. 14). Yıldırım alp ve diğ erlerinin Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyum süreçlerine dair yaptıkları çalışmada, Suriyelilerin istihdam oranlarının çok düşük olduğu ancak iş e giriş, iş sahibi olmayı isteme noktasında istekli oldukları ortaya çıkarılmıştır. Çoğu Suriyeli göçmen, sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdürürken, sosyal yardımların uzun vadeli bir çözüm olmadığını kalıcı çözüm için kendi kendilerine yetecek duruma gelmeleri gerektiğ inin bilincinde oldukları ifade edilmektedir (Yıldırım alp vd., 2017, s. 120). Suriyelilerin ekonomik hayata katılımın önemli olduğu aş ikardır. Bu sebeple Suriyelilerin ekonomik faaliyetlere katılmaları onların ev sahibi toplumla uyum içinde olmalarını sağ layan süreçlerin başarılmasında büyük etkiye sahiptir. Ekonomik hayata katılmaları yerleş ik halkla bütünleş mesini kolaylaşt ıran bir etkidir (Çetin, 2016, s. 1005).

2018-2023 Uyum ve Strateji Eylem Planı'nın uygulanma ve başarı oranlarına dair raporlara ulaş ılamamakla birlikte Türkiye'nin güncel politikalarına dair bilgi edinilebilen 2024-2028 Strateji Planı'nın "Karş ılıklı Uyum ve İletiş im" baş lığında Türkiye'de bulunan yabancılara dair hedefler belirlenmiştir. Ancak Göç İdaresi Başkanlığ ının 2024-2028 stratejik planında bir önceki planda yer alan hedeflerin kısaca tekrarlandığı ve yapılan çalış malarından kamuoyunun bilgilendirilecekleri belirtilmektedir. Planın en dikkat çekici yönü ise göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerine ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerine vurgu yapılmasıdır. Planda yer alan, "*Gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüş sayılarının arttırılması, üçüncü ülkeye yerleştirme sayılarının arttırılması,*" maddesi bunu göstermektedir. (GİB Strateji Planı 2024-2028, s. 51). Bu da Türkiye'nin göç politikalarında değ iş imin varlığını göstermektedir. 2018-2023 stratejik planda göçmenlerin uyumuna dair çok daha kapsamlı ve detaylı planlamalar yapılırken son stratejik planda konuya kısaca ve genel hatlarla değ inilmesi bu değ iş imin göstergesidir.

Bu stratejik planların eleştirilmesi gereken taraf ı kadınların göç sırasında ve göç sonrasında cinsiyete dayalı özel ihtiyaçların görünmez oluşudur. Türkiye'de bulunan yabanc ıların uyumu için eğitim, sağlık, ekonomik ve sosyal alanlarda çalış malar yapılacağı planlanmış olsa da kadınlara dair özel hedeflerin konulmayışı politika yapıc ıların tarafsız olmadığı ve toplumsal cinsiyet körü olduğunu göstermektedir. Göçmen kadınların cinsiyete dayalı ayrımcılık, ekonomik ve sosyal kaynaklara eş it olmayan erişimleri nedeniyle daha savunmasız ve kırılgan oldukları bu nedenle kadınların durumunu göz önünde bulunduran özel politikaların geliştirilmesi gerektiğ ini ortaya koymaktadır (Coşkun ve Eski (2022); Coşkun ve Williams (2022)).

Türkiye’de bulunan yabancıların toplumsal uyumuna dair birçok çalışma yapılmaktadır. Geçici Koruma yönetmeliğinin 26-31 aralığındaki maddelerinde yabancılara yönelik sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda bilgilendirme faaliyetleri, meslek edindirme ve hobi kursları gibi çalışmaların yapılmasına dair haklar düzenlenmiştir (Bostan, 2018, s. 58).

Türkiye, sayıları milyonlarla ifade edilen geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin toplumsal uyumunun sağlanması için merkezi yönetim, yerel yönetimler ve ulusal ve uluslararası STK’lar iş birliğinde çalışmalar yapmaktadır. Çocukların eğitimi, dil öğretimi ile birlikte meslek edindirme kursları da açarak yabancıların iş gücüne katılımlarını sağlamaya çalışmaktadır. Suriyelilerin uyum politikaları çerçevesinde eğitime erişimlerini sağlama konusunda yetişkinlere Türkçe dil eğitimleri ve meslek edindirme kursları verilmektedir. Dil eğitimi göçmenlerin sosyal uyumu, sağlık hizmetlerine erişimi ve iş gücü piyasasına erişimi kolaylaştırma anlamında önemli ve kritik bir adımdır (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s. 111).

Yaşam Boyu Eğitim Genel Müdürlüğü İzleme ve Değerlendirme Raporu 2024’e göre 2023 yılında ilköğretim ve lise kademelerindeki resmi okullar ve açık öğretim okullarında 5-17 yaş arası yabancı uyruklu öğrenci sayısı 1.317.122’dir. 2023-2024 eğitim öğretim yılında geçici koruma altında bulunan Suriyeli 5-17 yaş arası çocukların ilköğretim ve lise kademelerinde 1.073.121 çocuk bulunmaktadır. Yine adı geçen raporda 2023 yılında 18-65 yaş aralığında 359.312 kişi yaşam boyu eğitim kapsamında verilen genel kurslara katılmışlardır. 2022 yılında bu sayı 1.661.441 kişi ile en yüksek katılım seviyesine ulaşmıştır (HBÖGM Raporu, 2024, s.65-67).

Dil öğretimi ve sosyal uyum çerçevesinde yapılan Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PİKTES), Millî Eğitim Bakanlığı adına Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü eliyle 2022- 2025 yılları arasında uygulanmaktadır. Geçici koruma altında bulunan çocukların Türk eğitim sistemine erişim ve sosyal uyumlarına katkıda bulunmak amacıyla yürütülen bir projedir. Projenin bütçesinin tamamı Avrupa Birliği tarafından karşılanmaktadır (HBÖGM Raporu, 2024, s. 75).

Geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocukların eğitimine destek ve Türk devlet okullarına kolay entegrasyon amacıyla UNICEF desteğiyle Türkçe dil dersleri ve destek programları, okula hiç gitmemiş veya okula devam edemeyen öğrenciler için telafi ve destek programları düzenlenmektedir. Türk çocukları için yapılan İlkokullarda Yerleştirme Programı (İYEP) ve Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY)

programlarına Suriyeli çocuklar da dahil edilmiştir. Temel eğitimi tamamlayıp okula devam etmeyen 14-17 yaş arası Suriyeli çocukları Mesleki Eğitime Kazandırma (MEK) programı kapsamında eğitime dahil edilmiştir.¹⁶

Suriyelilerin geldiği toplumsal yapıda ataerkil normlarının hâkim olması erkeklerin eğitimine kız çocuklarının eğitimine oranla daha fazla önem vermelerine sebep olmaktadır (Utar, 2024, s. 371). Türkiye ŞEY programı kapsamında kız çocuklarının eğitime devamlılığını tespit etmek ve okul terklerini azaltmak amacıyla kız öğrencilere ödenen aylık ödeme miktarını (Ana sınıfından 8. sınıfa kadar aylık 100 TL, 9.-12. sınıflar için aylık 150 TL), erkek öğrencilere ödenen aylık (ana sınıfından 8. sınıfa kadar aylık 90 TL, 9.-12. Sınıflar için aylık 130 TL) miktardan yüksek tutmuştur. Bu uygulama toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim politikaları için önemli bir adımdır (Erdoğan, 2021, s. 76).

Kuşkusuz eğitim ve dil öğrenimine dair yapılan bu çalışmalar göçmenlerin uyumunu kolaylaştırmaya ve toplumla bütünleşmelerine olumlu etki etmektedir. Doğan Peker Antalya, Muğla, Hatay ve Van illerinde Halk Eğitim Merkezlerinin Suriyelilere yönelik açılan kursların sosyal uyuma etkisine dair yaptığı araştırmasında en çok talep edilen kurslar olarak Türkçe A1- A2 ve meslek edindirme kurslarının olduğu ve kurslara katılımın yabancıların sosyal uyumuna olumlu etkisi olduğu sonucuna varmıştır (Peker, 2024).

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin iş gücü piyasasına dahil olabilmeleri, herhangi bir mesleği olmayan bireylere meslek öğretilmesi veya ülkenin ihtiyacına uygun mesleklerin edinilmesi için resmî kurumlar, yerel yönetimler ve STK’lar meslek edindirme kursları açmaktadır. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre son on yılda HBÖGM mesleki ve teknik kurslarına binlerce Suriyeli katılmıştır. Kadınların kurslara katılımları erkeklere oranla çok yüksek olduğu tablo 4’te görülmektedir.

¹⁶ <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-ge%C3%A7ici-koruma-alt%C4%B1nda-olan-suriyeli-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-e%C4%9Fitim-m%C3%BCdahalesi-raporu>. Erişim tarihi: 26.02.2025

Tablo 1. Meslekî ve teknik kurslar

Yıl	Kadın kursiyer sayısı	Erkek kursiyer sayısı
2014	1.034	156
2015	13.517	3.910
2016	19.019	5.643
2017	22.997	9.187
2018	37.208	14.520
2019	35.125	14.887
2020	16.356	7.626
2021	21.525	5.953
2022	34.952	12.719
2023	31.212	8.117

Kaynak: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü İzleme ve Değerlendirme Raporu 2023, s. 67.

Türkiye göçmenlere yönelik yaptığı çalışmalarla mülteci entegrasyonunda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Mülteci haklarına dair bir girişim olan Migrant Integration Policy Index (MIPEX), ülkelerin mültecilere yönelik yaptığı çalışmalarını değerlendiren bir oluşumdur. Mültecilerin iş gücü piyasasına erişimi, aile birleşimi, sağlık, eğitim, siyasi katılım, daimî ikamet, uyruğa erişim ve ayrımcılığa uğrama alanlarındaki durumlarını ülke politikaları, mültecilerin ve yerli halkın görüşünü de dikkate alarak ülkelerin entegrasyon süreçlerini ölçmektedir. Türkiye 2010 yılında MIPEX verilerine göre 100 puanlık ölçekte 22 puanla son sırada yer alırken, 2014 yılında çok az ilerleme kaydederek +2 puan almıştır. Türkiye MIPEX 2019 ölçümlerinde +17 puan artışla 100 üzerinden 39 puanla entegrasyon açısından iyi bir iyileştirme yaparak ülkeler bazında listenin sonunda yer alan on ülke sıralamasından çıkmıştır. Türkiye en az siyasi katılım ve iş gücü piyasası alanlarında gelişme gösterirken en çok sağlık alanında gelişme göstererek bu alanda 43 puan almıştır.¹⁷

¹⁷ Türkiye’de yapılan MIPEX çalışması ile ilgili veriler için bkz. <https://www.mipex.eu/turkey>. Erişim tarihi: 05. 03. 2025.

BÖLÜM III

MESLEK EDİNDİRME KURSLARI

3. 1. Meslek Edindirme Kurslarının Amacı ve Kapsamı

Meslek Eğitimi; nitelikli iş gücü ihtiyacı çerçevesinde bireylerin; ilgi, istek, yetenek ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılması, başarılı ve mutlu olabilecekleri bir mesleği seçmeleri için meslekler hakkında bilgilendirilmeleri, eğitim sistemi ile çalışma hayatı arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi, ülkenin insan kaynağının geliştirilmesi amaçlanmaktadır (MEB-HBÖ, 2024).

Türkiye’de birçok kamu kurumu, özel kurum ve kuruluşları meslek eğitim kursları açmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde çalışmalar sürdüren kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyondan Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur. “Genel, mesleki ve teknik yaygın eğitim alanında görev alan resmi, özel ve gönüllü kuruluşların çalışmaları arasındaki koordinasyon Millî Eğitim Bakanlığınca sağlanır.” (Millî Eğitim Temel Kanunu (1739), Madde 42). Kamu ve özel kurum ve kuruluşların verdikleri eğitim uygunluk bakımından Millî Eğitim Bakanlığınca denetlenir. “Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Millî Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Millî Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.” (Millî Eğitim Temel Kanunu (1739), Madde 17). Türkiye’de meslek eğitimi veren kurum ve kuruluşlar şunlardır:

- Millî Eğitim Bakanlığı
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)
- Üniversiteler
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)
- Belediyeler
- Sivil Toplum Kuruluşları
- Özel Eğitim Kurumları

Türkiye’de meslek edindirme kursları veren kurumlar arasında en önemlilerinden biri İŞKUR’dur. İŞKUR’un, iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını tespit

etmek, iş gücü arz ve talebi bir araya getirmek, bireylere mesleki beceriler kazandırmak ve çeşitli programlarla istihdam olanakları arttırmak ve işsiz kalanlara geçici işsizlik ödeneği ödemek gibi görevleri bulunmaktadır¹⁸. İŞKUR'un iş veren ile iş arayanları bir araya getirme olanağından dolayı kurum zaman zaman "iş garantili" kurslar açmaktadır. Bu şekilde açılan kurslarda eğitim alan kursiyerler kursun bitiminde anlaşmalı iş yerlerinde istihdam edilmektedir. Bu kursların yanı sıra "genel kurslar" denilen işe yerleştirme garantisi olmayan, bireylere farklı alanlarda mesleki becerilerin kazandırıldığı kurslar açılmaktadır.

İŞKUR verilerine göre 2023 yılında İŞKUR tarafından meslek eğitimi veren 96 kurs açılmıştır. Kurslarda 1047 erkek, 607 kadın olmak üzere toplamda 1654 kişiye eğitim verilmiştir (İŞKUR, 2025). Ancak kurslara katılan kursiyerlerin işe başlama durumuna dair herhangi bir takip bilgisi bulunmamaktadır.

Halk Eğitim Merkezi'nin 2023 yılı verilerine göre Mesleki ve Teknik kurslar 187.011 adet açılmış; 985.125 erkek, 2.732.091 kadın olmak üzere toplamda 3.717.216 kişi bu kurslara katılmıştır. Veriler, Halk Eğitimi Merkezi, Olgunlaşma Enstitüsü ve Halk Eğitimi Merkezleri Bilişim Ağı eğitim platformu kursiyerlerini kapsamaktadır (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü İzleme ve Değerlendirme Raporu, 2024).

Kurslara katılanların istihdama dahil olduklarına dair bilgi bulunmamakla birlikte sadece bu iki kurumda bile her yıl binlerce insanın meslek edindirme kurslarına katıldıkları anlaşılmaktadır.

3. 2. Belediyelerin Meslek Eğitimindeki Rolü

Belediyelerin ilk defa meslek edindirme kursu açmaları 1994 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan meslek kursları, ardından 1995 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından açılmasıyla devam etmiştir. Günümüzde pek çok belediyenin bünyesinde meslek edindirme kursları açılmaktadır (Bağlan ve Yardımcı, 2017, s. 65).

Belediyelerin internet sayfaları incelendiğinde Kayseri, Mersin, Adana, Ümraniye, Düzce gibi Türkiye'nin birçok il ve ilçe belediyesinin meslek edindirme kursları açtıkları görülmektedir¹⁹. Sayıları binlerle ifade edilen kursiyerlerin

¹⁸ <https://www.iskur.gov.tr/sayfalar/kurumumuz/>. Erişim tarihi: 22. 04. 2025

¹⁹ <https://www.kayseri.bel.tr/kaymek>

katılımıyla kurslar yapılmaktadır. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi ile Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin web sayfaları incelendiğinde bir çok alanda meslek edindirme kursları açtıkları görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesine faaliyet yürüten İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) 12 alanda 49 bölüm ve 697 program ile kurs duyurusu yapmaktadır. Belediyenin web sayfasında 2023-2024 döneminde 150 eğitim merkezinde toplamda 740 binden fazla kişiye kurs verildiği bilgisi yer almaktadır. Bu sayıların çokluğundan, belediyenin kurslarına ilginin oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan 167 kişi yüz yüze 574 bini aşkın kişi de uzaktan eğitim ile katılım sağlamışlardır.²⁰ İSMEK bünyesinde açılan kurslar çeşitlilik göstermektedir, sadece el becerisi geliştirmeyen kursların olması bireylerin farklı alanlarda kendilerini geliştirmesine imkân sağlamaktadır.

İstanbul Türkiye'nin en fazla göçmenin bulunduğu il olma özelliğine sahiptir.²¹ Bu nedenle İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yabancılara Türkçe dil kursları açılmaktadır. İSMEK internet sayfasında "Yabancılar İçin Türkçe Kursu" açıldığı belirtilmektedir.²² Belediyenin internet sayfasındaki İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi Türkiye Temsilciliği arasında geçici koruma altında bulunan kişiler ile uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri ile sığınmacılara yönelik iş birliğini amaçlayan mutabakat metni imzalanmıştır.²³ Anlaşmanın neleri kapsadığına dair bilgi bulunmamaktadır ancak şehirde bulunan göçmenlerin de belediye hizmetlerinden faydalanacağı ve/ veya göçmenlere özel çalışmaların yapılacağı anlaşılmaktadır.

<https://umraniye.bel.tr/haber/meslek-edindirme-kurslari-ile-binlerce-kisi-meslek-sahibi-oluyor>
<https://www.kocaeli.bel.tr/hizmet/meslek-ve-sanat-egitimi-kurslari-ko-mek-109.html>
<https://cukurova.bel.tr/hizmetdetay/meslek-kurslari.html>
<https://niyetakademi.adana.bel.tr/kurslarimiz>
<https://www.yesilyurt.bel.tr/haberler/yesilyurt-belediyesi-yeni-meslek-edindirme-kurslari-acti>
<https://mersin.bel.tr/haber/buyuksehir-istihdami-destekleyecek-kurslar-acmaya-devam-ediyor-1743655394>
<https://duzce.bel.tr/11597-duzcelilerin-kariyer-kapisi-belmek>

Erişim tarihi: 05.02.2025.

²⁰ https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_dallari.aspx?dalId=15. Erişim tarihi: 07/02/2025

²¹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544>. Erişim tarihi: 07. 02. 2025

²² https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_detay.aspx?BransCode=1001. Erişim tarihi: 08. 04. 2025.

²³ <https://frd.ibb.istanbul/ibb-ve-unhrc-arasinda-multecilere-yonelik-is-birligi-metni-imzalandi/>.

Erişim tarihi: 08. 04. 2025.

Meslek edindirme kurslarının yoğun bir biçimde verildiği bir diğer belediye ise Ankara Büyükşehir Belediyesi'dir. Belediye bünyesinde faaliyet gösteren Ankara Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (BELMEK) 2024-2025 eğitim öğretim dönemi için 59 kurs merkezinde 41 farklı branşta kurs açıldığı ifade edilmektedir.

BELMEK kurslarında 2023- 2024 döneminde 36 bin 756 kişiye kurs verildiği belirtilmektedir. Binlerce kursiyerin yer aldığı BELMEK kurslarının dikkat çekici yönü çoğunlukla el becerisi ve hobi gibi alanlarda açılmalarıdır. Kadınlara hitaben açılan kursların daha çok boş vakit doldurma amacıyla açıldığı ve meslek edinmeden ziyade ek bir uğraş izlenimi vermektedir. Nitekim Ahmet Yıldız 2012 yılında yapmış olduğu çalışmada Halk Eğitim Merkezleri ve İSMEK ile BELMEK kurslarını ele almış ve bu kursların kadınların toplumsal alandaki eşitsizliklerini giderici veyahut ekonomik olarak güçlendirmeyi esas almadıklarını belirtmiştir. Açılan bu kursların kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici, ev içi sorumlulukları ve bakım emeğinden arta kalan zamanlarını değerlendirici bir role sahip olduğunu belirtmektedir (Yıldız, 2012, s.9).

Ankara Büyükşehir Belediyesi, şehirde bulunan göçmenlere ne tür hizmetler verdiği veya BELMEK kurslarından faydalanabildiklerine dair bilgi bulunmamaktadır. Belediyenin internet sayfasında 14. 01. 2021 tarihli bir habere göre belediye ile Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. İki kurum iş birliğinde üç yıl sürecek “*Kadınlar ve Gençler için Sosyal Uyumun ve Çalışma Hayatına Katılımın Desteklenmesi Projesi*” hazırlanmıştır.²⁴Bu haberden anlaşıldığı üzere belediye, göçmenlerin sosyal uyum ve istihdama katılımlarını destekleyici faaliyetler yürütmektedir.

Oldukça geniş bir yelpazede meslek edindirme kursları açan bir diğer büyükşehir belediyesi olan İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu alandaki faaliyetlerini yürütürken toplumda özellikle dezavantajlı grupları hedeflediği anlaşılmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi diğer incelenen belediyelerden farklı olarak “Meslek Fabrikası” terimini kullanmaktadır.

Toplamda 17 ilçe ve 28 kurs merkezinde hizmet veren Meslek Fabrikası uygulaması, hedeflenen iş piyasasına katkı sağlama, işsizlikle mücadele ve istihdam

²⁴ <https://www.ankara.bel.tr/haberler/buyuksehir-belediyesi-ve-unfpadan-kadin-cocuk-ve-gencler-icin-is-birligi-14160>. Erişim tarihi: 08. 04. 2025.

olanaklarını arttırıcı misyonuyla eğitimler verildiğini, farklı kurumlar ile iş birliği yaparak iş gücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda faaliyet yürüttüğü yönünde bilgi vermekle birlikte yapılan eğitimlerin etkililiği hakkında bir istatistik verisine ulaşamamaktadır.

İzmir Türkiye'nin üçüncü en büyük kentidir. Türkiye'nin batısında yer alan (özellikle Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine gitmeye çalışan göçmenler için uygun bir konumda) bir metropol olmasından kaynaklı göçmenlerin yoğunlukta yaşadığı bir kent haline gelmektedir. Belediye, şehirde bulunan Suriyeli kadınların istihdamlarına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Büyükşehir Belediyesi, şehirde yaşayan Suriyeli kadınlara yönelik uygulanacak bir proje için 10. 01. 2024 tarihli belediye meclis kararı çıkarmıştır. Kararda Türk ve Suriyeli kadınlara ekolojik tarım alanında teorik ve pratik eğitimler verileceği, istihdam olanaklarının arttırılmasının hedeflendiği ifade edilmektedir.²⁵

İncelenen bir diğer örnek Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (KOMEK)'tir. Konya ilinin İç Anadolu Bölgesinde bulunan en büyük sanayi ve tarım kentlerinden biri olması ve önemli ölçüde göçmen barındırması sebebiyle büyükşehir belediyesinin kurs faaliyetleri incelenmiştir.²⁶ Konya Büyükşehir Belediyesi hem sanatsal hem hobi hem de istihdama yönelik kurslarla hizmet verdiğini belirtmektedir. KOMEK web sayfasında yeni döneme 69.375 kursiyerle eğitimlere başlandığı bilgisi yer almaktadır. Verilen kurslar arasında yabancılara Türkçe dil öğretimi de yer almaktadır. KOMEK bünyesinde açılan hem hobi amaçlı hem de meslek edindirme kurslarında Türk ve yabancı uyruklu kursiyerler bir arada eğitim almaktadırlar (Duğan ve Gürbüz, 2018, s. 538). Konya Büyükşehir Belediyesinin şehirdeki göçmenlere yönelik yürüttüğü faaliyetler belediyenin "projeler" sekmesinden incelenebilmektedir. Sayfada çalışmanın konusu olması nedeniyle göçmen kadınlara yönelik yapılan projeler incelenmiştir. Belediye, 2016- 2018 yılları arasında yabancı ortaklarla "*Kadınların Tekrar İş hayatına Katılımı (Women Return to Work)*" projesi, 2019 yılında, uluslararası koruma altında bulunan Suriyeli olmayan mülteci ve sığınmacılara yönelik "*Mesleki Eğitim ve Dil Programı*" projesi, 2020 yılında "*Sosyal Uyum ve Konya'da Yaşayan Mültecilerin Güçlendirilmesi 'Birlikte Üretim Birlikte Mücadele' projesi*" ve 2022 yılında "*Konya'da Yaşayan Suriyeli ve*

²⁵ <https://www.izmir.bel.tr/tr/KararDetayi/33448>. Erişim tarihi: 05. 04. 2025.

²⁶ <https://www.komek.org.tr/page.php?PageID=11&SubPageID=5&lng=tr>. Erişim tarihi: 07/02/2025

Diğer Dezavantajlı Grupların Eğitim Programlarıyla Güçlendirilmesi” projesinin uygulandığı görülmektedir. Çalışmanın konusu Konya Büyükşehir Belediyesi olmadığından burada projelerin içeriklerine ayrıntılı yer verilmemiştir. Ancak birçok belediye gibi Konya Belediyesi de göçmenlere yönelik uyum ve istihdama yönelik çalışmalar yapmaktadır.²⁷

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 500 bine yakın Suriyeli mülteci nüfusu ile en fazla meslek kursunun açıldığı illerden birisidir. Araştırmanın yapıldığı şehir olması dolayısıyla büyükşehir belediyesine bağlı Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (GASMEK) internet sayfasındaki bilgilere yer verilmiştir. Gaziantep Türkiye’de en fazla Suriyelinin yaşadığı ikinci il olması dolayısıyla da öne çıkmaktadır. Büyükşehir Belediyesi hem yerel halka hem de göçmenlere yönelik çeşitli kurs hizmetleri vermektedir. GASMEK internet sayfasında kurs hizmetlerine yönelik yapılan açıklamada halkın yaşam kalitesini artırma ve toplumsal refahı artırma hedefiyle kişilere becerilerini geliştirecekleri ve meslek edinecekleri fırsatlar sundukları belirtilmektedir.²⁸ GASMEK, 2023-2024 dönemi için 36 kurs merkezi ve 426 derslik ile faaliyet gösterirken toplamda 64.757 kursiyere hizmet verildiği bilgisi yer almaktadır. 2024-2025 dönemi için 11. 460 kursiyerin eğitimlerinin devam ettiği bilgisi yer almaktadır.²⁹ GASMEK bünyesinde 32 farklı meslek dalında kursların verildiği ve 2015-2024 yılları arasında 329 bin 426 kadının kurslardan faydalandığı belirtilmektedir. Kadınların mutfak ve yemek sektöründe zaman zaman teşvik edildiği ve desteklendiği anlaşılmaktadır.³⁰

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Suriyelilere yönelik birçok faaliyet ve proje gerçekleştirmektedir. 16. 12. 2024 tarihli bir gazete haberinde Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in şu sözlerine yer verilmiştir:

“Gaziantep yaklaşık 430 bin Suriyeliye 13 yıldır ev sahipliği yapıyor. 13 yıldan beri birlikte yaşıyoruz. Bir kaynaştırma modeli yaptık. Eğitimde, sağlıkta, istihdamda, sosyal politikalarda kendi halkımız için ve yapıyorsak, Ensar-Muhacir ilişkisiyle aynı şekilde onları da sistemin içine kattık. O yüzden OECD’nin şampiyon şehirlerinden biri olduk.”³¹

²⁷ <https://komek.org.tr/page.php?PageID=19&SubPageID=45&lng=tr.Gen>. Erişim tarihi: 27. 03. 2025.

²⁸ Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (GASMEK); Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Eğitim, Gençlik ve Spor Dairesi Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Şube Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir. <https://www.gasmek.org.tr/index.html>. Erişim tarihi: 07/02/2025

²⁹ <https://gasmek.gaziantep.bel.tr/>. Erişim tarihi: 07. 02. 2025

³⁰ <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gasmek-ile-kadinlar-hayallerini-gerceklestiriyor> Erişim tarihi: 07. 02. 2025

³¹ <https://www.ensonhaber.com/gundem/gaziantep-buyuksehir-belediye-baskani-fatma-sahin-suriyelilerin-geri-donus-formulunu-anlat>. Erişim tarihi: 07/02/2025.

Belediye başkanının bu konuşmasına göre yerli halk ile Suriyeliler arasında ayırım yapılmadan hizmet verilmektedir. Buna göre GASMEK kurslarına katılmak isteyen Suriyeli bireylerin de eğitimlere dahil edildikleri anlaşılmaktadır.

Belediyelerin verdiği kurs hizmetleri 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'na dayanmaktadır. Bu kanunla belediyelere sosyal politikalar alanında geniş yetkiler verilmiş, belediye sınırları içinde yaşayan vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda hizmet verme yetkisi verilmiştir (Berkün, 2017, s. 588). Sosyal belediyecilik kapsamında, belediye sınırları içinde yaşayan bireylerin rehabilitasyon, sosyalleşme, rehberlik, ihtiyaçlarına yönelik hizmet etme gibi görevleri bulunmaktadır (Çöpoğlu, s. 2017, 230). Bu doğrultuda yapılan hizmetlerden biri olan meslek kurslarının, yerelin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılması ön görülmektedir. Belediyelerin halkın ihtiyaçlarını yakından takip etme imkanları olmasından kaynaklı merkezi yönetime nazaran halkla temas halinde, yerelin ihtiyacına göre hizmet verme imkanına sahiptirler (Doğan ve Gürbüz, 2018, s. 532). Belediyelerin sosyal destek sorumluluğu, sınırları içinde yaşayan dezavantajlı bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamak hususunda özel politikalar ve hizmetler üretmektir. Yardıma muhtaç vatandaşların ihtiyaçları, sosyal sorunların ortadan kalkması ve halkın huzur içinde yaşam standartlarını yükseltecek her türlü sanatsal, kültürel etkinlikleri sosyal belediyecilik faaliyeti olarak yerine getirmekten sorumludurlar (Kocaoğlu vd., 2017, s. 159-160).

3. 3. Meslek Eğitimin İstihdama Etkisi

Meslek eğitim kursları, yapısal işsizlikle mücadele etmek için uzun yıllardır kullanılan politikalardan bir tanesidir. Gelişen teknolojinin gerektirdiği becerilerin edinilmesi, çeşitli sebeplerle iş gücü piyasası dışında olanların veya iş gücü piyasası dışına çıkma riski olanların işe girişlerini kolaylaştırma amacıyla faaliyet göstermektedirler. Meslek eğitimi kursları ile bireylere yeni beceriler kazandırma, becerilerini geliştirme yoluyla istihdama katılmalarını sağlama amaçlanmaktadır. Aynı zamanda meslek eğitimi kursları ile dezavantajlı grupların iş gücü piyasasına katılmalarını arttırmak için programlar gerçekleştirilmektedir (Şen, 2016, s. 68-71). Bu hedefler doğrultusunda, herhangi bir mesleği olmayanların meslek sahibi olması veya çağın gereklerine uygun mesleki gelişim ve dönüşümü gerçekleştirmek amacıyla

birçok kurum, kuruluş meslek edindirme kursları açmaktadırlar. Ancak yapılan araştırmalar, açılan meslek edindirme kurslarının bireylerin istihdam edilebilirlikleri veya işsizliği azaltma üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (Atay, 2021; Şimşek, 2023; Hayran, 2015; Sağlam, 2015; Yakut, 2015; Yapar ve Şentürk, 2022).

Meslek kurslarının istenilen düzeyde işsizliği azaltma ve istihdama katkı üzerinde etki yaratmamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların başında iş piyasasının yeterli talebinin olmaması bir diğeri de kursların süre ve nitelik bakımından yeterli olacak eğitimi verememesidir (Atay, 2021). Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) meslek edindirme kurslarının işsizlikle mücadele etme noktasında zaman zaman istihdam garantili kurslar açmakta ve kursu bitiren kursiyerlerin anlaşmalı iş yerlerinde işe başlamalarını takip etmektedir. İŞKUR 2024 faaliyet raporunda halihazırda 13 üniversite ile meslek eğitimi alanında iş birliği yapıldığı bilgisi yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile “*Nitelikli İşgücü Yerleştirme Programı (NİYEP) İşbirliği Protokolü*” kapsamında meslek eğitimi kursları ile iş gücü piyasasının ihtiyacı olan niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi programları gerçekleştirilmektedir. Kurumlar arası işbirliği yapılarak istihdamın artırılması hedeflenmektedir. 2024 yılında NİYEP ve meslek eğitimi kurslarına 1.868 erkek, 1.537 kadın olmak üzere toplam 3.405 kişi katılmıştır (İŞKUR 2024 Faaliyet Raporu, s. 62-63). Ancak bu kurslar sınırlı sayıda başvuru aldığı için yeterli olmamakta bunun yanı sıra, belediyeler ve diğer meslek kursları açan kurumların işe yerleştirme takibi yapmamalarından kaynaklı beklenen etki sağlanamamaktadır (Atay, 2021, s. 110).

Meslek edindirme kurslarının etkililiği üzerine yapılmış alan yazına bakıldığında birçok ilde belediyelerin meslek kursları açtıkları ve istihdam anlamında çok az etkili oldukları ortaya çıkarılmıştır. Atay’ın 2021 yılında Eskişehir ilindeki meslek edindirme kurslarının istihdam yaratma potansiyellerini ele aldığı çalışmasında Eskişehir’de hem belediyenin hem de İŞKUR’un yürüttüğü kursların iş bulma ve istihdam edilme alanında sınırlı etkisinin olduğu, bu kursların daha çok kişilerin sosyal alanlarda kendilerini geliştirdiği, sosyal çevre edinme anlamında işe yaradığı sonucuna varılmıştır (Atay, 2021, s. 130).

Meslek kurslarının etkililiği üzerine yapılan bir diğer çalışma Necati Şimşek’in (2023), doktora tez çalışmasıdır. Şimşek, çalışmasında meslek kurslarına devam eden kursiyerler ile yapılan anket çalışması sonucunda kursiyerlerin büyük çoğunluğunun,

kursa geliş sebebi olarak kendilerini geliştirmek, bir meslek edinmek ve meslekte ilerlemeyi hedefledikleri sonucuna varmıştır. Kursların farklı yaş ve eğitim düzeylerine sahip bireylere hitap ettiği; dezavantajlı olan kadınların, yaşlıların, engellilerin hayata ve topluma kazandırılmasında önemli olduklarını tespit etmiştir. Kurslar kişilerin sosyalleşmesinde, yeteneklerini geliştirmelerinde, vatandaş olarak haklarını bilen ve araştıran bireyler haline gelmelerinde etkili olmaktadır. Ancak kursların hem eğitim içeriğinin hem de süre bakımından yetersiz olduğu, kişilerin kurs eğitimleri sonucunda elde ettikleri sertifikalarla işe girmekte zorluk çektikleri belirtilmiştir. Kursların niceliksel olarak arttığı ama kurs sonucunda kursa katılan bireylerin istihdamına yönelik herhangi bir destek olmadığı tespit edilmiştir (Şimşek, 2023, s. 227-227).

Belediyelerin açtığı meslek edindirme kurslarının etkililiği üzerine yapılan bir diğer çalışma Zübeyde Mutlu (2019) tarafından KOMEK üzerine olanıdır. Bu çalışmada kurslara katılan bireylerin büyük çoğunluğunun memnun olduğu, hedefledikleri kişisel gelişim ve meslek edinme amaçlarına hizmet ettiği yönünde sonuca varılmıştır. KOMEK'in en dikkat çeken özelliği 2013 yılında KOMEK kooperatifinin açılması ve bu sayede kursiyerlerin ürettikleri ürünlerin kooperatif satış ofisleri aracılığıyla satışının gerçekleşmesidir. Konya Büyükşehir Belediyesinin yaptığı bir diğer girişim, atölyeler açmak ve o atölyelerde kursiyer istihdamı sağlamaktır (Mutlu, 2019). Kooperatif üzerinden kursiyerlerin ürünlerinin satılması ve atölyelerde istihdam yaratması açısından diğer örneklerden ayrılmaktadır. Ancak binlerle ifade edilen kursiyer sayısının ne kadarının istihdamına etki sağlandığına dair bilgilere yer verilmemektedir.

3. 4. Meslek Eğitiminin Kadın İstihdamına Etkisi

3. 4. 1. İstihdam

İstihdam, bireylerin belirli bir iş veya meslek dalında çalışarak gelir elde etmesi durumunu ifade eder. Kişi istihdama katılarak üretim sürecine dahil olup aynı zamanda ekonomiye katkı sağlar (Gündoğan, 2016, s. 9). Ülkelerin istihdam oranları; gelişmişlik düzeyi, eğitim seviyesi ve sosyal politikalar gibi pek çok unsurdan etkilenmektedir (Gözüm, 2024, s.111).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından kadın erkek eşitliğinin sosyal ve ekonomik yaşamın her alanında teşvik edilmesi önemli bir göstergedir. İstihdamın cinsiyet bazında eşit dağılımda olduğu ülkeler için, refah seviyesinin yüksek olması, toplumsal adaletin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle ülkelerin kalkınma hedeflerinde vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata katılımında kadın erkek eşitliğinin sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır (KEFEK, 2013, s. 5). Ülkelerin yüksek istihdam oranları; ekonomik refah, yaşam standartlarının yükselmesi, yoksulluğun azalması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemlidir (Gözüm, 2024, s. 112-113).

Türkiye’de istihdam oranlarına bakıldığında cinsiyetler arası eşitsizliklerin yüksek olduğu, iş gücü piyasasında kadınların erkeklere oranla az olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerine göre çalışma çağındaki her üç kadından sadece birisi istihdama katılmaktadır. Türkiye’nin son 5 yıllık kadın erkek istihdam oranları incelendiğinde kadınların iş gücüne katılımının erkeklere oranla çok düşük olduğu görülmektedir. TÜİK verilerine göre 2024 Nisan ayında 15 yaş üstü istihdam oranları erkeklerde %66,9, kadınlarda 32,5 olarak gerçekleşmiştir, bu oran 2020 yılında erkeklerde %71,2 kadınlarda %26,3’tür (TÜİK, 2025).

Kadınların iş gücüne katılımının önündeki en büyük engel ataerkil yapı, toplumsal normlar ve toplumsal cinsiyet rolleridir. Kadınların ev işlerinden sorumlu tutulmaları, çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi bakım emeği olarak nitelendirilen işlerin kadınlara yüklenmesi, kadınların ücretli işe katılımının önündeki en büyük engeldir (Solakoğlu ve Solakoğlu, 2024).

Kadın erkek arasındaki cinsiyet eşitsizlikleri aynı zamanda kadınların eğitim olanaklarına daha az erişmesine ve buna bağlı olarak istihdam dışı kalmalarına neden olmaktadır. Araştırmalar kadınların eğitimi ile iş gücüne katılımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna rağmen eğitim olanaklarına erişimde kadınlar erkeklere göre her zaman daha dezavantajlı olmuşlardır (Ecevit, 2008, s. 166). Eğitime erişen kadınlar için de eğitim sistemindeki eşitsizlikler de önemlidir. Nitekim cinsiyetçi meslek yönlendirmeleri, anneliğin öncellenmesi gibi toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici ekonomik ve sosyal düzenlemeler bu eşitsizliği artırmaktadır.³²

³² 2015 yılının doğan ilk bebeğini ziyareti sırasında Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu kadının en önemli kariyeri annelik kariyeridir sözlerini kullandı. <https://www.diken.com.tr/yilin-ilk-cinsiyetci->

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların istihdama katılım biçimlerini de etkilemektedir. Bakım emeği ve ev işlerini kadınların yüklenmesi, kadınların ya ücretli iş gücünün dışında kalmalarına ya da yarı zamanlı işlerde yoğunlaşmalarına neden olmaktadır (Dedeoğlu ve Yaman-Öztürk, 2010, s. 50). Kadınlar çoğunlukla düşük ücretli, niteliksiz ve sosyal güvenceden yoksun enformel işlerde istihdam edilmektedir. Bu durum, kadınların ev dışında çalışma isteklerini azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle kadınlar ev kadını olma veya ücretli işte çalışma arasında seçim yapmak durumunda kaldığında genellikle birinciyi seçmektedirler (Ecevit, 2008, s. 178). Ataerkil toplumsal ilişkiler ve cinsiyetçi istihdam politikaları, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği derinleştirdiği gibi kadının istihdama katılmasına da engel olmaktadır (Sar, 2021, s. 24).

3. 4. 2. Meslek Eğitimi Kurslarına Dair Çalışmalar

Kadınların geleneksel normlar ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı eğitim ve iş gücü piyasasında erkeklere oranla dezavantajlı konumda olmaları, iş gücü piyasasının dışına itilmeleri, kadınları bağımlı nüfus haline getirmektedir. Kadınların istihdam dışı kalmaları ve bunun ülke ekonomisine, refahına, toplumsal adalet ve eşitliğe etkisi bilinmektedir (Toksöz ve Memiş, 2018; Dedeoğlu, 2009). Bu nedenle çeşitli kurum ve kuruluşların kadınlar için açtıkları meslek kurslarının kadınların istihdamına etkisine dair birçok araştırma yapılmıştır. Özellikle belediyelerin açtıkları meslek kurslarına kadınların yoğun ilgisinin olması kursların etkililiğinin araştırılmasını önemli kılmaktadır.

Derya Kaçdi'nin (2024) Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (GASMEK) bünyesinde el sanatları teknolojileri programları kurslarına dair yapmış olduğu araştırmada kursa katılanların tümünün kadınlardan oluştuğu, kursun kişisel gelişimlerine ve boş zaman değerlendirilmesine katkı sağladığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. Kursun ekonomik boyutu değerlendirildiğinde ise,

[aciklamasi-dustu-bakan-muezzinogluna-gore-kadinin-kariyeri-annelik-olmali/](#). Erişim tarihi: 09. 04. 2025.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 8 Mart 2018'de yaptığı konuşmasında kadınların en büyük vasfı annelik vasfıdır sözlerini kullandı. <https://bianet.org/haber/erdogan-allah-in-kadinlara-verdigi-en-buyuk-ayricalik-annelik-vasfidir-194995>. Erişim tarihi: 09. 04. 2025.

Hükümet kadınlar için esnek çalışma modelinin uygulanacağını belirtti. Ancak esnek çalışmanın kadınların eşitsiz konumunu arttıracığı uyarısı yapılmaktadır. <https://esitlikadaletkadin.org/aile-bakanligindan-kadınlar-icin-esnek-calisma-modeli/>. Erişim tarihi: 09. 04. 2025.

kadınlar açısından ev ve aile bütçelerine sınırlı da olsa bir katkı sunduğu gözlenmiştir. Ancak bu katkının sürdürülebilir ve uzun vadeli fayda sağlayabilmesi için kurs aracılığıyla edinilen bilgi ve becerilerin istihdam edilebilirliğe dönüşecek şekilde daha etkin kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır (Kaçdi, 2024, s. 236).

Merve Üngören'in (2023) Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (SAMEK) bünyesinde kurslara katılıp sonrasında iş kuran 20 kadın ile görüşmeler yaptığı araştırmasında elde ettiği verilere göre kadınların kurslarda katıldığı bütün branşlar "el işi" kategorisindedir. Kadınlar, katıldıkları kurslar sonrası kendi işini kurduklarını belirtmişlerdir. El emeği ile ürettikleri işlerini pazarlarda, sosyal medya mecralarında ve tanıdıklara satmaktadırlar. Kadınlar işlerini kurmak için gereken sermayeyi eşlerinden veya diğer erkek aile bireylerinden elde ettiklerini belirtmişlerdir. Kazançlarının bir evin geçimini sağlayacak düzeyde olmadığı ancak eve katkı sağladığı yönündedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadınlar meslek edindirme kurslarına katılma sebebi olarak; kendi işini kurma, hobi edinme, boş vakit değerlendirme, sosyalleşme, aile bütçesine katkı sağlama ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissetme olarak belirtmişlerdir. El işi ürünler yapıp satan kadınlar, bu sayede kendilerine güvenlerinin arttığını, üretken hissettiklerini, ekonomik özgürlüklerini elde ettiklerini ve kadının başarabileceğini kanıtlama fırsatı elde ettiklerini belirtmişlerdir (Üngören, 2023, s. 93-95).

Yapar ve Şentürk'ün (2022) Amasya ilinde meslek edindirme kurslarına katılan kadınların iş gücüne katılımları üzerine yaptıkları çalışmada kurslara katılan kadınların iş gücüne katılmalarına etki etmekten ziyade ev ihtiyaçlarını giderecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Kadınların istihdam amacıyla kurslara katılmalarına rağmen toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı "ev kadını" olmaları onları iş gücü piyasası dışına itmekte ve yine ev kadını kimlikleri seçilen kursun çeşidini belirlemektedir. Kadınlar ev içi sorumluluklarıyla beraber yürütebilecekleri kursları tercih etmektedirler. Bölgenin genel olarak tarımla geçinen bir yer olması, kadınların ücretsiz aile işçisi olması ve ev içi bakım ve sorumlulukların kadınlara yüklenmesi tercih edilen kursları belirlemektedir. Bu nedenle kadınlar dikiş, nakış vb. kurslara yönelmektedirler. Çünkü bu kurslar ev içi ihtiyaç olan dikiş ve çeyiz gibi ihtiyaçların ucuza mal edilmesine katkı sağlamaktadır. Hobi olabilecek kurslar ev ekonomisine külfet olmasından dolayı tercih edilmemektedir (Yapar ve Şentürk, 2022, s. 44-45). Ünal ve diğerleri de Halk Eğitim Merkezi meslek kurslarına katılan kadınlarla yaptıkları çalışmada bazı kadınların

çocuklarına ve torunlarına çeyiz hazırlamak ve ev ihtiyaçlarını ucuza getirmek için kurslara katıldıklarını belirlemiştir (Ünal vd. , 2016, s. 46).

Sevcan Atay'ın (2021) Eskişehir ilinde meslek edindirme kurslarının istihdam politikaları açısından ele aldığı çalışmada, kadınlara yönelik açılan kurslarda meslek edindirmenin ikinci planda kaldığı, kadınların gelişimine ve sosyal hayatına etki ettiği sonucuna varılmıştır. Belediyelerin açmış olduğu kurslara kadınların ilgisinin fazla olduğu, çok kısıtlı da olsa istihdamlarına katkı sağladığı belirtilmiştir. Ancak istihdam olarak anılan faaliyetler, kadınların kurs sonucunda öğrendikleri el sanatlarına dair işlerini evde üretip çeşitli platformlarda sattıkları ürünler şeklinde olmaktadır. Özellikle kadınların el becerisi gerektiren kurslar sonunda yaptıkları ürünleri satıp eve katkı sunma düzeyinde kaldığı, kadınları ücretli iş yaşamına katılacak şekilde etkilemediği ortaya çıkarılmıştır (Atay, 2021).

Banu Coşkun, Ankara Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (BELMEK) bünyesinde açılan “*Kösele Çanta Yapımı Programı*”na katılan kadınlar ile yaptığı çalışmada kursiyerlerin kurstan memnun oldukları, kadınların çok azının para kazanmayı hedeflediği sonucuna varmıştır (Çoşkun, 2018).

Funda Karaaslan (2018) Yalova ilinde Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde açılan meslek edindirme kurslarının kadınların istihdamına etkilerinin araştırıldığı çalışmasında kurslara hala devam etmekte olan kadınlar ile kursları bitiren kadınlarla yaptığı görüşmeler sonucunda farklı beklentilerin ve sonuçların olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kursa devam eden kadınlar, kursa katılım gerekçesi olarak kursların iş bulmalarına kolaylık sağlayacağını düşündükleri için katıldıklarını belirtmişlerdir. Kursu bitiren kadınlar ise kursu bitirdikten sonra aldıkları eğitimin iş bulmalarına yaramadığını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak kendilerine uygun iş bulamama ve çocuklarına bakma yükümlülükleri ile ev işlerinin kendi sorumluluklarında olması olarak belirtmişlerdir. Kurs katılımcıları arasında genellikle evli ve çocuklu olan kadınlar kursun kendilerini geliştirdiğini, mesleki anlamda yetkinleştiklerini, sosyalleşme ve boş zaman değerlendirme için etkili olduğunu belirtmişlerdir (Karaaslan, 2018).

Gözdenur Yakut (2015) İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul'un bazı ilçelerinde yapmış olduğu çalışmada belediyelerin meslek edindirme kurslarının kadın istihdamına etkilerini araştırmıştır. Kursiyerlerin %70'inin kadın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda kursların kadın istihdamına çok az etki ettiği, kursların daha çok kadınların sosyalleşmelerine yaradığı sonucuna varılmıştır. Kurs

branşları belirlenirken ve kursiyer seçilirken her ne kadar cinsiyetçi bir ayrıma gidilirse de cinsiyetçi toplumsal kalıpların içselleştirilmesi sonucunda kursiyerler 'kadın işi', 'erkek işi' ayrımına uygun branşları seçmektedirler. Araştırma kapsamında belediye yetkilileriyle yapılan görüşmelerde İSMEK uygulamasının itici gücünün kadınların evlerde kapalı kalmaması, sosyal hayata katılımlarını arttırmayı hedefledikleri anlaşılmıştır. Belediye çalışanlarının, kadınların iş talebine zaman zaman yardımcı oldukları belirtilmiştir. Ancak meslek edindirme kurslarına katılan kadınların istihdama dahil olup olmadıkları bilinmemektedir. Kadınların istihdamına dair herhangi bir takip yapılmamakta, bu konuda bir girişimde bulunulmamaktadır. Bu yüzden eğitim konusunda başarı olsa dahi istihdam konusunda başarıdan söz etmek mümkün olmamaktadır. Yakut, araştırmasında belediyelerin açmış olduğu kursların kadınların istihdamına katkısının yetersiz olduğu; yetkililerin ise kursları daha çok kadınların sosyalleşmesi, çevre ve hobi edinmeleri olarak değerlendirdikleri kadınların istihdamını hedeflemedikleri sonucuna varmıştır (Yakut, 2015).

Murat Sağlam (2015) Muğla Menteşe Belediyesi, meslek kurslarına katılan kadınlarla yaptığı çalışmada meslek kurslarına katılan kadınların katılım sebeplerini incelemiş ve elde edilen faydayı değerlendirmiştir. Kadınlar öncelikle meslek edinmek ve becerilerini geliştirmek amacıyla kurslara katıldıklarını belirtmişlerdir. Meslek edinince çalışma hayatına katılıp ekonomik gelir elde etmek istemektedirler. Meslek kurslarının kadınların istihdamında yeterli olmadığı sonucuna varılan çalışmada, bunun bir sebebi olarak kadınların iş bulamaması, düşük gelirli işlerde çalıştırılmak istenmeleri olarak belirtilmiştir. Bir diğer neden ise iş ile birlikte ev işlerinin de onların sorumluluğunda olmasından kaynaklı çifte iş yükü oluşturması, çocuklarına bakacak birinin olmaması, iş yerlerinde kreş olmaması, evde bakıma muhtaç kişilerin onların sorumluluğunda olması gibi etkenler kadınların elde ettikleri becerilerin istihdama dönüşmesini engellediği anlaşılmıştır (Sağlam, 2015).

Nihal Hayran'ın (2015) İzmit Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (İZMEK) meslek kurslarına katılan kadınlar üzerine yaptığı tez çalışmasında kursların kadınların istihdama katılımlarında yetersiz olduğu, eğitimlerin ve teşviklerin yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada kursiyerlerin eğitim düzeyi düştükçe istihdam beklentilerinin de arttığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Bu veriler, kadınların eğitim alarak meslek sahibi olmadıklarında kurs benzeri yerlerde meslek eğitimi beklentisi olduğu ve bu şekilde istihdama dahil olmak istediklerini göstermektedir. Bu anlamda açılan meslek kurslarının kişilere boş zaman doldurma ve evden uzaklaştırma

misyonundan ziyade kadınları gerçek anlamda istihdam edecekleri bir yapıya kavuşmaları gerektiği anlaşılmıştır. Kadınların aldıkları kurs dallarında uzmanlaşacakları şekilde eğitimler verilmesi, kurs sonrası işe girişlerini kolaylaştıracak etkinliklerin yapılması onların istihdamına katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır (Hayran, 2015, s. 189).

Meslek edindirme kursları, günümüzde Türkiye’deki pek çok belediye tarafından açılmaktadır. Ancak araştırmalar gösteriyor ki açılan kurslar toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir şekilde yönlendirmelerle yapılmaktadır. Kadınlara yönelik daha çok mutfak işleri, çeyiz hazırlama, el işleri, bakım hizmeti (çocuk bakımı, hasta bakımı), giyim, takı ve benzeri kurslar açılmaktadır. Bu kurslara katılan kadınlar genelde ekonomik bağımsızlık hedefiyle değil de eve bir “katkı” sağlamak amacıyla ev içi ve bakım işlerinden arta kalan zamanlarda bu işleri yapmaktadırlar. Bu da kadınların iş yükünü arttırmakla birlikte ekonomik anlamda kendilerine yetecek, başkasına olan bağımlılıklarını sonlandıracak bir etki yaratmamaktadır. Bununla birlikte bu kurslar, kadınların sosyal çevre edinmelerine, boş zamanlarını daha verimli geçirmelerini sağlamakta ve kişisel gelişimleri açısından onlara destekleyici bir ortam sunmaktadır.

Bu bölümde incelenen çalışmalar, Türkiye’nin farklı belediyeleri kapsamında açılan meslek kurslarının, kurslara katılan kadınlara etkileri araştırılmıştır. Çalışmalara konu olan kursların katılımcıları Türkiye vatandaşlarından oluşmaktadır. Bu araştırmanın odaklandığı grup ise geçici koruma altında bulunan Suriyeli kadınlardır. Çalışma sonunda meslek kurslarının göçmen kadınlar açısından bir değerlendirmesi yapılacaktır. Göçmen kadınların yerli kadınlara göre daha dezavantajlı bir konumda oldukları bilindiğinden, meslek kursları değerlendirilirken, politikalar üretilirken, ülkede tek tip ve aynı statüde kadınların olmadığı gerçeğini göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3. 4. 3. Meslek Eğitimi Kurslarının Kadın Göçmenlerin İstihdamına Etkisi

Dünya çapında iş gücü piyasasında ve istihdam oranlarında kadınların erkeklere oranla dezavantajlı olduğu bilinmektedir. Mülteci kadınlar ise mülteci erkeklere ve ev sahibi kadınlara göre daha az ücret, daha kötü koşullarda çalışmak durumunda kalmaktadırlar (Dursun ve Nizamoğlu, 2021, 126). Türkiye’de Suriyeli kadınların istihdam edildikleri koşullar, kayıt dışı çalışma, uzun çalışma saatleri, geçicilik ve

güvencesizlik olarak karakterize edilmektedir. Kadınların yasal durumları ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle daha fazla ayrımcılığa uğradığı fiziksel ve cinsel şiddet tehdidi altında oldukları bilinmektedir (Utar, 2024, s. 381). Aygül ve Kaba'nın (2019) yaptıkları çalışma bu durumu destekler niteliktedir. Aygül ve Kaba'nın (2019) İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde çeşitli sektörlerde çalışan 22 Suriyeli kadınla yaptıkları çalışmada her üç kadından biri iş yerinde cinsel taciz ve istismara maruz kaldığını belirtmiştir (Aygül ve Kaba, 2019, s. 1270).

Kadınların göçle birlikte daha da artan kırılganlıkları emek piyasasına dahil olmalarıyla değişime uğrayabilmektedir. Göç edilen ülkenin hayatına uyum sağlama, toplumsal yaşama dahil olma ve kendilerine güvenlerinin oluşmasında oldukça etkili olmaktadır (Utar, 2024, s. 378). Bu nedenle kadınlara yönelik kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ler sosyal ve ekonomik anlamda güçlendirici faaliyetler yürütmektedirler. Bu kurumlar, başta kadınlar olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik istihdam hedeflenen projeler gerçekleştirilmektedir. Göçmen kadınların uyumu ve istihdamına yönelik yapılan bazı projelere aşağıda yer verilmiştir.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Adana Zirai Üretim İşletmesi Tarımsal Yayım ve Hizmet içi Eğitim Merkezi Müdürlüğü, İrlanda merkezli GOAL iş birliği ile *Green Projesi (Savunmasız Durumdaki Mülteci ve Türk Vatandaşı Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayata Dahil Edilmeleri)* gerçekleştirmiştir. Proje kapsamında teorik ve uygulamalı olarak modern tarım teknikleriyle tarımsal faaliyetler öğretilmektedir.³³

GAP İdaresi Başkanlığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan Suriyeli kadınların faydalandığı iki önemli proje gerçekleştirmiştir. Suriyeli göçünün yoğun olduğu iller arasında Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis ve Mardin yer almaktadır.

GAP İdaresi Başkanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Kuveyt Hükümeti iş birliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan *Suriyeli Kadınların Sosyal ve Ekonomik Yaşama Adaptasyon Projesi* uygulanmıştır.³⁴

³³Proje 2021 ile 2022 yılları arasında devam etmiştir.

https://egitim.tarimorman.gov.tr/adana/Sayfalar/Detay.aspx?TermStoreId=368e785b-af33-487d-a98d-c11d5495130b&TermSetId=da67285c-b41a-41a2-ba1d-b8580ad30919&TermId=39a4772b-b36b-4ee0-a8c1-66d7f55fba6c&UrlSuffix=801/Green-Projesi-_savunmasiz-Durumdaki-Multeci-Ve-Turk-Vatandasi-Kadinlarin-Sosyal-Ve-Ekonomik-Hayata-Dahil-Edilmeleri_-_Oryantasyon-Egitiminin-2022-Yilinin-Ilk-Etabi-Basladi Erişim tarihi: 05.03.2025.

³⁴Proje amacı güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan Suriyeli kadınların sosyal ve ekonomik yaşama adapte olmasının sağlanmasıdır. 2016-2017 yılları arasında proje yürütülmüştür. Kilis,

GAP İdaresi Başkanlığı ile Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UNWOMEN) iş birliği ile *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Genç Kızların Sosyal ve Ekonomik İstikrarı ve Dayanıklılığının Güçlendirilmesi Projesi* uygulanmıştır.³⁵

İŞKUR ile UNDP iş birliği ile Suriyeliler ile hassas durumdaki Türkiye vatandaşlarının iş gücü piyasasına girme konusunda destek sunmak amacıyla *İstihdam ve Beceri Geliştirme Projesi* yapılmıştır.³⁶

İpek Yolu Kalkınma Ajansı ve Gaziantep Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği, *Sosyal Girişimcilik ve Uyum Projesi* (SEECO) sosyal, kültürel ve ekonomik uyuma katkı sağlamak amacıyla proje gerçekleştirmiştir. Yabancılar ve ev sahibi topluluklarda kadınlar, gençler ve hassas gruplara yönelik mesleki kapasitelerini güçlendirecekleri veya istihdama erişimlerine olanak sağlamak için Geçim Kaynağı Tesisi kurmak ve kadınlar ile gençlerin gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarını veya istihdam edilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.³⁷

Bütün bu projelerin hedeflenen sonuçlara erişimi konusunda veya proje bitiminde katılımcıların yaşamında kalıcı bir değişime olanak sağlayıp sağlamadığı, proje faydalanıcıların istihdamına dair sürekli bir etki edip etmediğine dair net

Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin illerinde uygulanan ve toplamda 6.000 kadının faydalandığı projede, Türkçe dil kursları, gelir getirici faaliyetler, atölye çalışmaları, kadın sağlığı eğitimleri, kişisel gelişim eğitimleri, Psiko-sosyal destek çalışmaları, sosyal kültürel aktiviteler yapılmıştır. Türkiye merkezli bir hazır giyim firmasının iş birliği ile 1.150 Suriyeli kadın üretim faaliyetlerine dahil edilmiştir. 400 Suriyeli kadın turşu yapımı, sebze kurutma ve diğer atölye çalışmalarıyla gelir getirici faaliyetlere katılmıştır. <https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2019/03/catom2018.pdf> <http://www.gap.gov.tr/guneydogu-anadolu-bolgesinde-yasayan-suriyeli-kadinlarin-sosyal-ve-ekonomik-yasama-adaptasyon-projesi-sayfa-246.html>. Erişim tarihi: 05.03.2025

³⁵Projede, kadınların ve genç kızların ekonomik yaşama katılımlarını, kadına yönelik şiddet ile ilgili koruma mekanizmalarına ve psikososyal destek ile adli yardım hizmetlerine yönlendirme gibi hedefler belirlenmiştir. Aynı zamanda Suriyeli kadınlar ile ev sahibi toplumunun sosyal uyum ve diyaloglarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Proje 2019-2020 yılları arasında uygulanmıştır. <http://www.gap.gov.tr/suriyeli-kadin-ve-genc-kizlarin-sosyal-ve-ekonomik-istikrari-ve-dayanikliginin-guclendirilmesi-projesi-sayfa-125.html>. Erişim tarihi: 06.03.2025

³⁶ Proje kapsamında iş arayanların gerekli yerlerde istihdam edilmeleri için kapasite ve hizmet güçlendirme yapılacaktır. Proje İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Kilis'te uygulanacaktır. Proje 2016-2022 yıllarını kapsamaktadır. <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/istihdam-ve-becceri-gelistirme-projesi-1bilenen>. Erişim tarihi: 08.03.2025

³⁷<https://www.gesob.org.tr/haber/seeco-projesi-kapsaminda-istihdam-odakli-mesleki-egitim-programlari-basliyor-141.html>. Erişim tarihi: 08.03.2025

bulgulara erişmek mümkün olmamaktadır. Ancak uzun soluklu, kapsamlı ve uluslararası kurumların iş birliğinde yapılmış olan bu projelerin özellikle kadınların güçlenmesine etkisi olması ve sürekliliği olan değişimler yaratması olasıdır. Kadınların sosyal ve ekonomik anlamda desteklenmesi, kadınların uyum sürecini kolaylaştırıcı ve çeşitli sosyal ağların kurulmasında da etkili olma olasılığı nedeniyle kadınların yaşamları üzerinde kalıcı etkiler yaratması söz konusu olabilmektedir. Bu tür çalışmaların kadınların güçlenmesine etki etmesi, yoksullukla mücadele ve kadınların sosyo-ekonomik açıdan olumlu değişimi ile birlikte ülkelerde “kadın haklarının yerleşmesi amacına da hizmet etmektedir.” (Dedeoğlu ve Şahankaya-Adar, 2023, s.12).

Meslek edindirme kurslarının özel olarak göçmen kadınlarının istihdamına etkisini araştıran çalışmalar bulunmamaktadır. Ancak daha önceki bölümde değinildiği gibi genel olarak Türkiye’de belediyeler, İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri’nin verdikleri meslek edindirme kurslarının istihdama etkisine dair yapılan çalışmalarda kursların kursiyerler için sosyalleşmenin çok ötesine geçemediği ortaya çıkarılmıştır. Kursların istihdama yarayacak becerileri kazandırmamalarının çeşitli sebepleri olmakla birlikte yapılan çalışmaların ortak bulgusu kursiyerlerin “iş bulamıyor” olmasıdır. “Meslek ve beceri kazandırma programları piyasa koşullarının göz ardı edilmesi ile oluşturulması katılımcıların yaşam koşullarında kalıcı etki etmesini azaltmaktadır.”(Körükmez, 2021, s. 7). Piyasa koşulları ile kursiyer özelliklerinin göz ardı edilmesi ve kurslarda nitelikten ziyade niceliğe önem verilmesi böyle bir tablonun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Şen, 2022).

Suriyelilerin katıldıkları meslek kurslarına dair iki çalışma kadın ve erkek kursiyerlerle görüşmeleri kapsamaktadır. Ersun Şen’in (2022) Gaziantep ilinde yaptığı çalışmada Gaziantep’in Şahinbey ilçesinde Halk Eğitim Merkezlerinin Suriyelilere yönelik düzenledikleri meslek edindirme kurslarının etkilerini araştırmıştır. Kursiyerlerle yapılan görüşmeler ve alan araştırması sonucunda kursların istihdama etkisinin çok kısıtlı olduğu ortaya çıkarılmıştır. İncelenen kursların kursiyerlere harcırah olarak cüzi bir miktar para ödemesi kursların ilgi görmesini arttırmıştır. Kadınların kurslarda sosyalleşmelerinin yanında az da olsa bir gelir elde etmesi kadınlar için avantaj haline gelmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu, kursa katılan erkeklerin işsiz olmaları nedeniyle kursu geçim kaynağı olarak görmeleridir. Kursiyerlerin belli bir meslekte uzmanlaşma amacı gütmedikleri bu nedenle daha fazla para veren bir kurs olduğunda ona geçiş yapmayı tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Araştırmanın diğer bazı bulgularına göre, kurslara katılan katılımcıların büyük çoğunluğu kurs sonrası iş bulamadıklarını belirtmişlerdir. Kursiyerlerin Türkçe bilmemeleri, kurs sürelerinin kısa ve eğitimin yetersiz olması gibi sebepler bunda etkili olmaktadır. Bir diğer etken kursiyerlerin kendilerine uygun kurs seçmek yerine kurs süresince kursiyerlere para veren kursların seçilmesidir. Kursların kadın kursiyerler için sosyalleşme aracı olduğu, kurs bahanesiyle evden dışarı çıkmalarına etki etmesi nedeniyle kadınlar için rehabilite etkisi yarattığı sonucuna varılmıştır.

Meslek edindirme kurslarına katılan göçmenler ile yapılan bir diğer araştırma Figen Ereş'in (2017) Ankara'da Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden 21'i Suriyeli 4'ü Iraklı toplamda 25 kişi ile görüşme yapılan çalışmadır. Araştırma sonucunda kursların verimlilik açısından çok yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Yedi hafta süren kurslara, katılım karşılığında katılımcılara cüzi bir miktar para verilmektedir. Haftanın beş günü yapılan kurslara katılan kursiyerler eğitim süresinin bir meslek edinmek için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Kursların etkili olmamasının nedenleri şu şekilde belirlenmiştir: Kurs öncesi Türkçe dil öğretiminin yapılmaması, öğretici ile kursiyerlerin dil problemi nedeniyle iletişimde zorlanmaları, özellikle erkeklerin ülkelerinde yaptıkları meslekle ilgili bir kursun olmayışı, alınacak sertifikanın iş yeri açmak için yetersiz olması ve çalışma izinlerinin olmaması gibi problemler mevcuttur. Çalışma sonucunda göçmenlere yönelik açılan mesleki eğitimin planlı bir şekilde yapılmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu araştırmaların bulgularına ek olarak Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Uyum Raporu'nda (2020) göçmenlerin ekonomik yaşama uyumları için, mesleki kurslarda verilen eğitimlerin iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurularak yapılması, meslek eğitimlerinin iş ihtiyacını karşılayacak şekilde ve işveren kuruluşlarla iş birliği içinde, istihdam ve eğitimlerin bağlantısının sağlanması hususuna dikkat çekmektedir (TİSK, 2020, s. 11-12).

Türkiye'de bulunan göçmenlere yönelik meslek edindirme kurslarının istenen etkiyi yaratmadığı mevcut çalışmalar incelendiğinde anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu bulguları genellemek mümkün olmasa da meslek edindirme kurslarının daha etkili olmaları için aksayan yönlerinin tespit edilmesi ve göçmenlere gerçekten fayda sağlayabilecekleri bir yapıya kavuşturulmaları için önemli olmaktadır. Kursların etkili olması için araştırmalarla ortaya çıkarılan hususlara dikkat edilmesi ve ihtiyaçlara göre dizayn edilmeleri gerekmektedir.

3. 5. Belediyelerin Göçmenlere Yönelik Çalışmaları

Savaşın etkilerine karşı psiko-sosyal destek öncelikli olarak dezavantajlı durumda olan kadınlar ve çocuklar olmak üzere göçmen bireylere sağlanması gereken hizmetlerdir. Bu anlamda kentlerde yaşanan sorunların çözülmesi, ihtiyaçların karşılanması noktasında ilk muhatap yerel yönetimler olmaktadır (Yanar ve Erkut, 2020, s. 192). Bu nedenle sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi için ulusal ve uluslararası politikaların yanı sıra yerel düzeyde de politikalar üretilmekte ve sürece dahil olunmaktadır. 2011 yılından bu yana Suriye'den Türkiye'ye yönelik yaşanan yoğun göç dalgası ve göçle gelen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun şehir merkezlerinde yaşaması belediyelerin Suriyelilere yönelik çeşitli çalışmalar yapmalarına ve toplumsal uyumun oluşması için önlemler almalarını zorunlu kılmaktadır. Belediyelerin Suriyelilere yönelik yaptıkları bu çalışmalara dair birçok araştırma mevcuttur (Alvanoğlu ve Ateş, 2020; Artan ve Arıcı, 2017; Batuk ve Adıgüzel, 2022; Bay ve Emimi, 2023; Duğan ve Gürbüz, 2018; Erdoğan, 2017; Korkmaz ve Tosun, 2024; Lale, 2022; Tuçaltan ve İçdem, 2022; Yanar ve Erkut, 2020).

Türkiye'de yerel yönetimlerin yabancılara dair hizmetlerini düzenleyen bir kanun bulunmamaktadır. Belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında "hemşehrilik" hukukuna dayanarak hizmet vermektedir. Mevzuatta açıkça görev tanımı yapılmadığından kanunu yoruma açık ve belirsiz kılmaktadır. Bu belirsizlik belediyelerin göçmenlere farklı yaklaşımlar geliştirmelerine sebep olmaktadır (Erdoğan, 2017, s. 40). Bu nedenle bazı yerel yönetimler yabancılara uyumu konusunda pasif bir rol üstlenirken bazı belediyeler aktif bir rol üstlenerek kolaylaştırıcı ve destekleyici politikalar geliştirmektedirler (Aygün ve Memişoğlu, 2021, s. 33).

Yerel yönetimler bünyesindeki dil kurslarına ve mesleki kurslara Suriyeli geçici koruma altında bulunan bireyler de başvuru yapmaktadır. Belediye Kanunu'nda vatandaşların başvuracağı belirtmekle beraber Belediyeler Kanununun 13. maddesindeki "hemşehri" hukukuna dayanarak Suriyelileri kurslara almaktadırlar. 13. maddeye göre şehrin sınırlarında yaşayan herkes hemşehri kabul edilip belediye hizmetlerinden faydalanabilmektedir (Duğan ve Gürbüz, 2018, s. 535). Kanunun ilgili maddesi belediye sınırlarında yaşayan herkesi eşit kabul etmekte ve Türk vatandaşlığına vurgu yapmamaktadır.

Belediye Kanunu'nun 13. maddesi açıkça belediye sınırlarında yaşayan bireylerin hizmet alma ve sorumluluklarını yerine getirme gereğini belirtmektedir. Ancak yasada belediye sınırlarında bulunan vatandaş olmayan göçmenlere veya geçici koruma altında bulunan Suriyelilere yönelik yapılacak hizmetlere dair bilgi bulunmamaktadır. Buna rağmen belediyeler sivil toplum örgütleri ile birlikte göçmenlere yönelik projeler gerçekleştirmektedirler. Çünkü mültecilerle doğrudan muhatap olan ve sorunlara çözüm getirmek zorunda kalan kurumlar belediyelerdir (Erdoğan, 2017, s. 118). Dil ve meslek kursları, yardımlaşma, sorunlarının çözümü ve şehre uyumlarını kolaylaştıracak pek çok faaliyette bulunmaktadır. Belediyelerin toplum merkezleri ve sosyal tesislerinde dil öğrenme, sağlık hizmetleri, meslek edindirme, bilgilendirme gibi çalışmalar yürütülmektedir (Duğan ve Gürbüz, 2018, s. 535).

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), belediyelerin yerel ihtiyaçlarına göre göç yönetim sürecine ve belediyelerin göçmenlere verecekleri hizmetlere destek sunmaktadır. TBB hem yerel hem ulusal hem de uluslararası düzeyde iş birliği ve koordinasyon desteği de sunmaktadır. Bu kapsamda geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin temel hizmetlere erişimleri noktasında birçok belediyeyle çalışmalar yapmaktadır. Belediyelerin göçmenlere hizmet sürecinde karşılaştıkları mali sorunlara çözümler bulmak ve geliştirecekleri projeler için fonlara erişimlerini desteklemek için 2018 yılında Proje ve Finansman Birimini kurmuştur (TBB, 2021, s. 6). Suriyelilerin iş gücü piyasasına dahil olabilmesi için meslek edindirme ve beceri kazandırma kurslarının açılması, sosyal uyumlarını kolaylaştıracak dil kurslarının açılması; çocuklara yönelik eğitim destek kursları, danışmanlık, yönlendirme gibi hizmetlerin verilebilmesi için belediyelere destek sunulmaktadır (TBB, 2021, s. 5-6).

3. 5.1. Gaziantep'teki Belediyelerin Göçmenlere Yönelik Çalışmaları

Gaziantep yarım milyona yakın Suriyeli mülteci nüfusuyla İstanbul'dan sonra en çok Suriyelinin bulunduğu ikinci ildir. Başta Gaziantep Büyükşehir Belediyesi olmak üzere Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Şahinbey Belediyesi ile Şehitkamil Belediyesi'nin bu grubun ihtiyaçlarına yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2014 yılından itibaren Suriyelilerin yoğunlukta yaşadıkları mahallelerin muhtarları aracılığıyla mahallenin ihtiyaçlarının tespit edilip belediyeye bildirilmesini sağlamıştır. Bu sayede mahalle sakinleri sürece dahil edilmiş ve

ihtiyaçlarının tespiti sağlanmıştır. Belediye sınırlarında göç yönetiminin daha sistemli yürütülmesi için 2016 yılında Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü, Kadın Aile Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı çatısı altında kurulmuştur (Yalçın ve Birbilen, 2021, s.30).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin bir diğer girişimi 2016 yılında Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) desteğiyle Ensar Toplum Merkezi kurulmasıdır. Bu kuruluş Suriyelilere yönelik hukuk, sağlık, istihdam, eğitim, sosyal hizmetler, kültürel ve sportif alanlarda rehberlik, bilgilendirme ve danışmanlık yapmaktadır. 2016 yılında kurulan Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER) bünyesinde çocuklara ve kadınlara çeşitli kurslar ve etkinlikler yapılmaktadır. Merkezde İngilizce, Türkçe ve Arapça kurslarının yanı sıra eğitim, spor, sosyal ve kültürel faaliyetler sürdürülmektedir. Bu merkezde Suriyeli gönüllü eğitimci de destek vermektedirler. Belediyenin hem Türk vatandaşlarına hem de göçmenlere hizmet veren iki önemli birimi bulunmaktadır. Kadın Sığınma Evi'nde Türkiyeli ve Suriyeli şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına hizmet verilmektedir (Kaya vd. 2020, s. 31). Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Sosyal Araştırmalar Merkezi (SARMER) şehirdeki sosyal risk haritasını çıkarmak ve gerekli desteğin sağlanması amacıyla kurulmuş olup hem Türk vatandaşlarına hem de göçmenlere hizmet vermektedir (Alvanoğlu ve Ateş, 2020, s. 391).

Büyükşehir Belediyesi göçmenlerin sosyal uyumuna ve istihdamına katkı olarak birçok faaliyet sürdürmektedir. Belediyenin 2025-2029 Stratejik Plan'ında geçici koruma altında bulunan bireyler için de hedefler konulmuştur. İlgili bölüm şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Geçici koruma altında bulunan bireylerin eğitim sürecinde dezavantajlı duruma düşmemeleri ve toplumsal uyumu güçlendirmeye yönelik iş birlikleri dahil gerekli destekler etkinleştirilerek devam edecek, kentin ihtiyaç duyduğu alanlarda kayıtlı nitelikli yabancı iş gücü olarak istihdamı değerlendirilecek,*
- *Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi'nin etkinliğini artırmak için kentte bulunan üniversiteler ile temas halinde olunacak*
- *Kadın erkek fırsat eşitliği ve kadının güçlendirilmesi önceliği politika geliştirme ve uygulama süreçlerine yansıtılacak,*
- *Veriler cinsiyet, yaş, göçmenlik statüsü, engellilik gibi kategorilerde üretilecek,*

- *Cinsiyete dayalı bütçeleme çalışmaları belediye bütçe sürecine entegre edilecek,*
- *Belediye ve etki alanında kadınların karar alma ve yönetim mekanizmalarında temsil ve katılımı artırılacak,*
- *Kadın istihdamını artırmak amaçlı merkezi idare, özel sektör ve STK'larla iş birliğinde bakım hizmetleriyle ilgili modeller geliştirilecek, kadın girişimciliği, kadın kooperatifleri, finansal ve dijital okuryazarlık gibi kadın istihdamına yönelik alternatif programlar geliştirilecek (GBB Stratejik Planı 2025-2029, s.21).*

Belediyeler faaliyetlerini ve bütçelerini stratejik planlarına göre yapmaktadırlar. Bu anlamda belediyenin stratejik planında geçici koruma altında bulunan bireylerle dair politikalara değinilmesi, uygulanması açısından önemlidir (Yanar ve Erkut, 2020, s. 200). Stratejik planda geçici koruma altında bulunan bireylerin istihdamına dair planlamalar ile birlikte kadınların istihdamını arttırıcı önlemlerin de alınacağına vurgu yapılmıştır. Geçmiş yılların stratejik planlarında da kadın istihdamına ve kadınların ihtiyaçlarına yönelik planlamalar mevcut ancak bu kapsamda yapılan çalışmaların, kadınların istihdamına etkilerinin değerlendirildiği herhangi bir rapora ulaşamamıştır.

İstihdama katkı anlamında belediyeler meslek edindirme kursları da açmaktadırlar. Büyükşehir Belediyesine bağlı GASMEK web sayfasında 35 kurs merkezi, 46 eğitim dalı, 1253 eğitim branş ve 258.607 öğrenci ile hizmet verildiği ifade edilmektedir. Kursların bir kısmı eğitim öğretimi destekleyici çalışmalar yaparken, bir kısmı yabancılara Türkçe öğretimi, hobi ve meslek edindirme kursları oldukları belirtilmektedir.³⁸

Meslek kurslarına 16 yaşından büyük herkes başvuru yapabilmektedir. Kurs istatistiklerine göre kadınların oranı erkelere göre çok yüksektir. 2015 yılından beri faaliyet yürüten GASMEK Haziran 2024 yılında toplamda 484.286 kişinin kurslardan faydalandığını ve bunların 329.456 kişinin kadın olduğu açıklaması yapılmıştır.³⁹ Kurslara katılanların uyruk bilgileri verilmemiştir.

Büyükşehir Belediyesinin yanı sıra Şhitkamil Belediyesi ile Şahinbey Belediyesi de çeşitli faaliyetler düzenleyip meslek kursları açmaktadır. Şahinbey

³⁸ <https://gasmek.gaziantep.bel.tr/>. Erişim tarihi: 09. 10. 2024.

³⁹ <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gasmek-ile-kadinlar-hayalerini-gerceklestiriyor>.

Erişim

tarihi: 09.10.2024

Belediyesi 2020-2024 ile 2025-2029 stratejik planı ile 2023 mali faaliyet raporu incelenmiş, raporlarda belediyenin sosyal tesislerinde çeşitli kursların açılacağına değinilmiş ancak Türk vatandaşı olmayan bireylere yönelik yapılan veya yapılması planlanan bir çalışmadan bahsedilmemiştir.

Şahinbey Belediyesi web sayfasının haberler bölümünde 2023 yılında yaz kurslarında 98 Gençlik Merkezi ve Sosyal Tesislerde 91 farklı branşta 22 bin 559 kursiyere sertifika verildiğini açıklanmıştır.⁴⁰ 15.07.2019 tarihli bir diğer habere göre⁴¹ Şahinbey Belediyesi sosyal tesislerinde bu tarihe kadar toplamda 512 bin kişiye kurs verilmiştir. Bazı kurslarda İŞKUR ile iş birliği sağlanıp bu kurslara katılan kursiyerlere günlük 30 TL harcırah verilmiştir. Kursların verilmesinde halk eğitim merkezleri ve İŞKUR ile iş birliği yapıldığı belirtilmiştir.

Şahinbey Belediyesinin Suriyelilere yönelik yaptığı çalışmalara Belediyeler Birliği Dergisinde şu şekilde yer verilmektedir; Şahinbey Belediyesi, Qudra 2 Türkiye Programı 2019 – 2023 Alman Uluslararası İş birliği Kurumu (GIZ) iş birliğiyle Sosyal Uyum Merkezi Projesi uygulamıştır. Proje kapsamında 60 Türkiyeli 60 Suriyeli kadın ve 80 çocuk faydalanmıştır. Suriyeli kadınların Türkçe dil öğrenme kurslarında Türkçe öğrenmeleri ve ardından Türkiyeli ve Suriyeli kadınların geleneksel el sanatları kurslarında çeşitli el becerileri öğrenmeleri ve ürettikleri ürünlerin sergilenmesi ve satışının yapılmasına dayanmaktadır. Proje kapsamında kadınların ihtiyaç duydukları malzemeler temin edilmiş ve kurs boyunca harcırah verilmiştir. Yerli ve göçmen kadınların kaynaşması ve uyum sürecinin sağlıklı ilerlemesi için yapılmış bir projedir. Çocukların ise kreş sınıflarında birlikte eğitim almaları sağlanmış ve uyum sürecinin çocukluktan başlaması hedeflenmiştir (Kılınç, 2021, s. 36-37).

Şehitkamil Belediyesi 2020-2024 ile 2025-2029 stratejik planları ve 2023 faaliyet raporları incelenmiş ancak bu belediyenin de çalışmalarında geçici koruma altında bulunan bireylere yönelik yapılması planlanan herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir.

Şehitkamil Belediyesi web sayfasında Sosyal ve Kültür İşler Müdürlüğü sekmesinde “İlçedeki işsizliği azaltmak, istihdama katkı sağlamak ve iş gücü kalitesini artırmak amacıyla; öncelikle ilçede ihtiyaç olan ve kolay öğrenilebilen iş kollarında

⁴⁰ <https://www.sahinbey.bel.tr/haber/1/9074/belediyemiz-kurslarinda-22-bin-kursiyer-egitim-aldi#:~:text=%C5%9Eahinbey%20Belediyesi%20olarak%20gen%C3%A7lik%20merkezlerimiz,bin%20559%20kursiyerimize%20e%C4%B0fitim%20verdi>. Erişim tarihi: 09. 10. 2024.

⁴¹ <https://www.sahinbey.bel.tr/haber/1/5610/180-kursiyer-daha-is-hayatina-atilacak>

meslek edindirme kursları açmak ve bu kurslardan öncelikle işsizlerin, kadınların ve engellilerin istifade edebilmelerini sağlamak” olarak hedef belirlemektedir. Kurs ve kursiyer sayılarına dair bilgiler bulunmamakla birlikte basın bültenlerinde kurslara dair bazı bilgilere ulaşılmaktadır. 22.07. 2022 tarihli bir haberde 26 sosyal tesiste 16 farklı branşta 3.536 kursiyerin kurs gördüğü belirtilmektedir.⁴²Basında 12.01.2024 tarihli bir diğer haber şu şekilde verilmektedir.⁴³

Kadınların iş hayatına dâhil olması adına birçok alanda meslek edindirme kursları açarak eğitimler veren Şehitkamil Belediyesi, açtığı kurslarla kadınları üretmeye teşvik etmeyi sürdürüyor. Çamlıtepe Aile Merkezi'nde açılan mefruşat kursuna kadınlar, yoğun ilgi gösterdiler. Kadınlar; Antep işi, tel kırma, iğne oyası, dikiş, nakış ve mefruşat öğreniyorlar. Çeyizlik nakış ve benzeri işleri öğrenen kadınlar, bir taraftan çocukları için çeyiz hazırlarken, diğer taraftan da yapmış oldukları ürünleri satarak aile bütçesine katkı sağlıyorlar.

Haberde yer alan Şehitkamil Belediyesi tarafından açılan kurslar, kadınların kamusal alanlara katılımını ve sosyalleşmelerini teşvik eden, ekonomik gelir elde ederek aile bütçesine katkı sağlanan bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Ama diğer taraftan, açılan kurs içeriklerinin ağırlıklı olarak ev içi üretime ve çeyizlik yapımına yönelik olmaları, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak, ev içi üretim ve çeyizlik ürünlerin üretildiği ve kadınların geleneksel üretim alanlarıyla sınırlandırıldığı görülmektedir. Belediyenin sunduğu bu tür hizmetler kadınlara atfedilen geleneksel cinsiyet rollerinin pekiştirilmesine dolaylı olarak katkı sunmaktadır.

Büyükşehir belediyesi stratejik planlarında ve faaliyet raporlarında geçici koruma altında bulunan bireylere verirken ilçe belediyelerinin bu gruba özel plan ve programlar yapmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu durum sadece Türk vatandaşlarına hizmet verdikleri anlamına da gelmemektedir çünkü bu çalışma kapsamında Şahinbey ve Şehitkamil belediyelerinin sosyal tesislerinde açılan meslek kurslarına katılan Suriyeli kadınlarla görüşmeler yapılmıştır.

⁴²https://www.sehitkamil.bel.tr/Haberler/detay/aile_merkezlerindeki_egitimlerden_binlerce_kisi_yararlaniyor1721624992

⁴³ <https://www.gaziantepolusum.com/haber/18827452/sehitkamilde-mefrusat-kursuna-yogun-ilgi>

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Kurs Yöneticileriyle Görüşmeler

Çalışma kapsamında, ziyaret edilen belediyelere ait sosyal tesislerin yöneticileri ve Suriyeli kursiyer kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılan kadınlar 18-43 yaş aralığındadır. Kadınların yaş ortalamaları 28,1'dir. Görüşme yapılan 20 kadından 13'ü evli iken 7'si bekârdır, evli olanların tümü en az bir çocuğa sahiptir. Kadınlar aileleri ile yaşadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim durumlarına bakıldığında eğitimin her kademesinden mezun olanlar ile birlikte okula hiç gidememiş olanlar da bulunmaktadır. Üniversite mezunu olan kadınlardan biri Suriye'de İngilizce öğretmenliği yaptığını ifade ederken Türkçe dilini bilmediğinden dolayı burada iş bulamadığını ve çalışmadığını belirtmiştir. Bu katılımcı dışındaki diğer katılımcıların hiçbiri daha önce ne Suriye'de ne de Türkiye'de çalışma hayatına katılmamıştır. Ayrıca görüşülenlerin hiçbiri görüşme döneminde çalışmamaktadır.

Görüşülen kadınların Türkiye'ye gelişleri 2011 ile 2019 yılları arasındadır. Kadınların hepsi aileleri ile birlikte göç etmişlerdir. Görüşme yapılan kadınların yaşları ve Türkiye'de buldukları süre göz önünde bulundurulduğunda, çoğunun çocuk yaşta Suriye'den ayrıldıkları anlaşılmaktadır.

Görüşme yapılan bütün kadınlar ya buldukları sementin kurs merkezinde ya da başka bir merkezde Türkçe okuma yazma kursuna katılmışlardır. Kadınlardan biri görüşme döneminde kursa hala devam etmekteydi.

4.1.1. Kursa Katılmanın Ön Koşulu: Kimlik Belgesine Sahip Olmak

Belediyelerin sosyal hizmetleri dahilinde çocuklara ve yetişkinlere yönelik çeşitli kurslar bulunmaktadır. Kursların faydalanıcıları arasında göçmenlerin de olduğu hatta zaman zaman özel olarak açılan Türkçe dil kursları gibi göçmenler için kurslar açıldığı bilinmektedir. Ancak Belediyelerin Türk vatandaşı olmayan bireylere özel olarak verdikleri hizmetler ve kurslar kısıtlıdır. Bu durum belediyelerin görev tanımından da kaynaklanmaktadır. Nitekim, önceki bölümlerde değinildiği gibi,

belediye iş ve işlemlerini düzenleyen 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyenin görev ve sorumlulukları düzenlenmiş ancak vatandaşlık durumuna dair bilgilere yer verilmemiştir. Bu nedenle Belediye Kanun'unun 13. maddesinde yer alan ilçe sınırları içinde yaşayan bireylere hizmet sunulur gerekçesine dayanarak, yabancılara "hemşehrilik" yaklaşımıyla hizmet vermektedirler. Araştırma kapsamında görüşülen sosyal tesis yöneticileri ile yapılan görüşmelerde de böyle bir yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır. Keza, yöneticilere "Kursiyerleri hangi kriterlere göre seçtikleri" sorusu sorulduğunda, kursiyerlerin ilçe sınırları içinde yaşamaları, bir kimlik belgesine sahip olmaları ve kursun düzenini bozmayacak davranışlar sergilemeleri beklentisi olduğunu söylemişlerdir.

Göçmen ve sığınmacıların geçici kimlik belgesi ile hizmet alabileceklerinin düzenlemede yer alması ve belediyelerin sınırları içerisinde yaşayan herkese hizmet verebileceği Belediye Kanunu'na dayanarak Suriyeliler, belediyelerin açmış oldukları meslek edindirme, okuma yazma ve hobi amaçlı kurslar gibi kurslarından faydalanabilmektedirler. Belediye tesislerinde kurum yöneticileri ile yapılan görüşmelerde kimlik belgesi sahibi olan ve belediye sınırlarında yaşayan herkesin tesislerdeki hizmetlerden faydalanabildikleri söylenmiştir. Kimlerin kurslara katıldığı sorulduğunda kurs yöneticileri şöyle yanıt vermiştir:

Belli bir profil yok, biz her yaşa hizmet veriyoruz. Ama meslek kurslarında daha çok 16 yaş 18 yaş üstü 60 yaşa kadar gider. Bu yaş aralığında herkesi öğrenci olarak alıyoruz. Uyruk fark etmeksizin alıyoruz ama kuaförlük ve giyimde sadece kadınlara hizmet veriyoruz. Kimlikle başvurmaları yeterli oluyor. Bir de bayan erkek olarak ayırırız, onun dışında Şahinbey Belediyesi'nin sınırları içinde yaşıyor olması bizim için yeterli (Y2,⁴⁴Görüşme tarihi: 07. 05. 2024).

Kimliğin olması bize yetiyor, örneğin mülteci biri geldiğinde herhangi bir kimliği yoksa alamıyoruz. 15 yaştan başlayarak 60 yaşına kadar alıyoruz ama geçenlerde 70 yaşında biri de vardı okuma yazma kursunda. (Y1, Görüşme tarihi: 21. 05. 2024).

Belli bir yaş veya millet seçmiyoruz. Bu yüzden yediden yetmişe herkese kapımız açık ve gelen kursiyerler de genelde her yaştan oluyor. Belli bir şartımız yok yani. İnsan olması yeterli. [Bunu sorun çıkarmayan, düzeni bozmayan anlamında kullanıyor.] (Y6, Görüşme tarihi: 24. 04. 2024).

⁴⁴ Tesis yöneticilerinin kişisel bilgilerinin verilmesi doğru bulunmadığından Y1, Y2...Y6 şeklinde kodlanarak verilmiştir.

Gaziantep'in Şahinbey ve Şehitkamil belediyelerinin kurs merkezlerine yapılan başvurularda millet veya vatandaşlık ayrımı yapılmadığı anlaşılmaktadır. Belediyelerin ayırım yapmadan şehirde yaşayanlara hizmet vermesi, Gaziantep'te yoğun bir nüfusa sahip olan Suriyelilerin kente uyum sağlamasına ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetlere erişimine katkı sunmaktadır. Ancak bu durumun, şehirde yaşayan geçici koruma altında bulunan Suriyeliler için bir avantaj olabileceği gibi bazı zorluklar yaratması da olasıdır. Örneğin, onlar için birinci önceliğin gelir elde edilecek bir meslek becerisi edinmek ve buna yönelik kurs almak olmaktadır. Bu durum, yerli halka göre göçmenlerin farklı ihtiyaçlarının olabileceği gerçeğinin göz ardı edildiği yorumunu yapmayı mümkün kılmaktadır. Nitekim Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve işsizlik gibi faktörlerin kurs tercihlerini belirlediği anlaşılmaktadır.

Görüşülen yöneticiler genel olarak en çok tercih edilen alanları sayarken Suriyelilerin daha çok dil ve meslek kurslarını tercih ettiklerini ifade etmektedir.

Suriyeliler daha çok spor, kuaförlük, yabancılara Türkçe öğretimi ve bilgisayar kurslarını tercih ediyorlar. (Y6, Görüşme tarihi: 24. 04. 2024).

LGS kursu, Kuaförlük, El sanatları, İğne oyası, Yabancılara Türkçe Öğretimi, Türklere okuma yazma, Kur'anı Kerim, Gitar, Bağlama, Tekvando. Suriyeliler daha çok spor, kuaförlük, yabancılara Türkçe öğretimi ve bilgisayar kurslarını tercih ediyorlar. (Y4, Görüşme tarihi: 03. 05. 2024).

Daha çok kırsal yerlerde iş istihdam yaratacak kurslara talep oluyor, talebe göre açıyoruz. Mesela önceden burada kuaförlük yoktu ama bu semtte çok fazla Suriyeli yaşıyor ve onların kuaförlüğe talebi çok oldu biz de talebe göre kurs açıyoruz. Bir kursu açtığımız zaman talep olmayınca kursu da değiştirebiliyoruz, öğrencinin isteğine göre. (Y2, Görüşme tarihi: 07. 05. 2024).

Görüşmelerden, Suriyelilerin yaşamlarını kolaylaştıracak dil kursları ile hemen gelir getirebilecek kuaförlük, bilgisayar, dikiş gibi meslek kurslarını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum yaşam koşullarını iyileştirmeye çalıştıklarına işaret etmektedir.

4. 1. 2. İstihdam mı? Sosyalleşme mi?

Eğitim imkanlarına erişememiş ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı olan kadınlar için, belediyelerin sosyal hizmetler kapsamında ücretsiz olarak açtıkları çeşitli kurslar ve düzenledikleri sosyal etkinlikler önemlidir. Araştırma yapılan kurs

merkezlerindeki bütün kurslar ücretsiz verilmektedir. Özellikle ev ve komşular dışında sosyalleşme imkanı bulamayan “ev kadınları” için bu kurslar önemli bir fırsat olarak görülebilmektedir. Eğitim yoluyla herhangi bir meslek edinememiş kadınlar için kurumların açmış oldukları meslek kursları kadınların iş gücüne katılımı için de fırsat olabilmektedir.

Meslek edindirme kursları açan kurumlardan biri olan belediyeler meslek kurslarını açarken, amaçlarının genel olarak işsizliği azaltmak, istihdama katkı sunmak olduğunu ifade etmektedirler. Ancak yöneticiler ile yapılan görüşmelerde kadınların istihdamının ikinci planda kaldığı görülmektedir.

Bu kursların açılma sebebi tamamen önceliğimiz sosyal ortam kurmak, bayanlarımız evde verimsiz bir şekilde kalmassın, hem çocuklarına bir şeyler öğretebilsin, çocuklarına ailelerine verimli olabilsin hem de kendi psikolojilerini sağlıklı tutabilmeleri için, bir önceliğimiz o, sosyal ortam oluşturmak çünkü burada bir arkadaş çevresi ediniyor, burası çoğu kursiyerimizin dediği, yani ben bir şeyi yapmaktan üretmekten çok buradaki arkadaşlık ilişkileri için geliyorum, işte komşusuyla, akrabasıyla ilişki kurmayanlar burada arkadaşlık ediniyorlar, her gün yoksa kalkıp da saat 8.30’da bir bayanı buraya getirmek bir meziyet ister, onun için burada onu bağlayacak bir şey bulmamız gerekiyor, yani birinci önceliğimiz sosyal ortam, ikinci önceliğimiz yani üretip bir şeyler satması, iğne oyası sınıfında mesela iğne oyası yapıp onu satan insanlar var, işte bir kıyafet dikip onu satan insanlar var, örgü bebek yapıp çevresine hediye etmek isteyen var, onu ucuza mal ediyor, bide burada hani klimalı bir ortam, sıcak bir ortam, yaz kış gelebilecekleri, fiziksel şartları uygun, temiz ve herhangi bir elektrik su masrafları olmayacak, mesela o kıyafeti evde dikse bir masrafı olacak, işte elektrik masrafı olacak ya da ekipman bulamayacak, herkesin elinde makine olmayabilir, o fiziksel şartlar da burada olduğu için ve bu kursların ücretsiz olması, ortaya çıkardığı ürünün malzemesi değil, onu ortaya çıkaracak ekipman ve ortam bizden. (Y3, Görüşme tarihi: 30. 04. 2024).

Ev hanımları evde oturmasın, hayata kazansın, her birinin bir mesleği olsun aile bütçesine katkıları olsun ve biraz daha bilinçlensinler. (Y1, Görüşme tarihi: 21. 05. 2024).

Birinci önceliğin kadınların sosyalleşmeleri, edindikleri becerilerle ev ekonomisine “katkı” sunmaları yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Yakut’un (2015) İstanbul’da İSMEK bünyesinde açılan meslek kursları üzerine yaptığı araştırma da

kurs sorumlularının kadınların istihdamından çok onların evden çıkmalarını ve sosyalleşmelerini hedefledikleri sonucuna varmıştır.

Genel olarak kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı ev işleri ve bakım emeğinden sorumlu olmaları kadınların ev içlerine hapsolmalarına ve sosyalleşmelerinin önüne geçmektedir. Özellikle kötü barınma koşulları ve düşük ekonomik gelire sahip, gecekondu mahallerinde yaşayan Suriyeli kadınların ev işleri ve çocuk, yaşlı/hasta bakımının tüm yükünü yüklenmektedirler. Bu iş yüküne rağmen kadınların bu kurslara katılmaları, geleneksel sınırlar içerisinde şekillenen konumlarının dışına çıkma ve yeni deneyim alanları oluşturarak yaşamlarını dönüştürme isteklerini göstermektedir (Kaya ve Altan, 2020, s. 110). Kadın kursiyerler ile yapılan görüşmeler, kursa katılsalar dahi kadınların var olan bu sorumlulukları devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Ancak, belediye tesislerinde farklı yaş gruplarındaki çocuklar için çeşitli kursların olması günün birkaç saatini kursta geçiren kadınların katılımını kolaylaştırmaktadır.

Sosyal hayata ayak uydurmaları için, kadınlar için bir gelir kapısı açmak için yapıyoruz, bir taraftan da çocukları kurtarmış oluyoruz. Bu çevrede madde kullanımı ve kötü alışkanlıklar çok, çocukları kurslarda tuttuğumuz sürece onlardan uzak tutmuş oluyoruz. Mesela kadın evinden hiç çıkmamış, burada yaptığı ürünleri satmaya başlıyor. Kursiyerleri belli bir disipline alıştırıyoruz. Düzenli gelir gider. Ürün yapmak için malzemeleri kendi alır ve gelir buradaki malzemeleri kullanarak ürüne çevirir. (Y5, Görüşme tarihi: 13. 05. 2024).

Amacımız anneler evde oturmasın ama diyor ki çocuğum var biz de diyoruz ki gel senin çocuğunu okula alalım seni de kursa alalım. Anaokulu yaşı tutmayan çocuklar için oyun odamız var ama annenin sorumluluğunda oluyor. Ortaokul ilkokul çağında çocuğu olan var, onlara da diyoruz ki çocuk okulda olmadığı saatte buraya akıl ve zeka oyunları kursu açtık buna gelsin, amacımız anneyi çocuklar konusunda rahatlatmak ve onu buraya getirtmek. (Y1, Görüşme tarihi: 21. 05. 2024).

Y3 ile Y5 kursiyer kadınların zaman zaman ürettikleri ürünleri çevrelerindeki insanlara sattıklarını belirtmektedirler. Kadınların tercih ettikleri kurslar annelik, eş ve gündelik sorumlulukları üzerinden şekillenmektedir. Görüşme yapılan kadınlar 20 kadından 18'i kuaförlük, dikiş-nakış, örgü çanta ve örgü bebek üretimi yapan kurslara katılmaktaydılar. Sadece iki kişi bilgisayar kursuna katılmaktaydı. Bu iki kadından biri on sekiz yaşında diğeri yirmi bir yaşında ve bekarlardı. Belli ki kadınlar toplumsal yaşamda üstlendikleri görevlere ek olarak üretim yapabilecekleri ve onlarla uyumlu

olabilecek, toplumsal cinsiyet rolleriyle bağdaşan kursları tercih etmektedirler. Kadınlara yönelik kurslar açan kurumların “kadın işi” olarak kabul edilen alanlarda hizmet vermesi, kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin ve eşitsiz iş bölümünün yeniden üretilmesine ve bireylerin bunları içselleştirmelerine aracılık etmektedir (Kaya ve Altan, 2020, s. 110).

4. 1. 3. Kadınların Tercihi mi?

Gaziantep’te belediyelerin açmış olduğu kurslara Suriyeli kadınların yoğun bir talebi olmaktadır. Okuma yazma gibi kursların yanı sıra meslek edindirme kurslarına da talep oldukça fazladır. Özellikle kuaförlük kursuna olan yoğun talep dikkat çekmektedir.

Belediyelerin internet sayfalarında kursiyer sayıları verilmekle birlikte kursiyerlerin uyruk bilgileri verilmemektedir. Ancak belediyelere ait sosyal tesislerin hemen hemen hepsinde Türkçe okuma yazma kursları bulunmaktadır. Bu çalışmanın kapsamında meslek kurslarına katılan Suriyeli kadınlar ile görüşme sürecinde çoğunluğunun meslek olarak kuaförlük kurslarına katıldıkları gözlenmiştir. Yücel ve diğerlerinin araştırmasında da Suriyeli kadınların en çok kuaförlük ve dikiş nakış kurslarını tercih ettikleri bulgusuna yer verilmiştir. Bu alanları seçme sebepleri arasında, çocuk bakma sorumluluklarını ve ev içi sorumlulukları ile çakışmadan gelir elde edebilecekleri meslekler olması sebebiyle ama aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerine uygun olduğu için de tercih edildiği anlaşılmıştır (Yücel vd., 2018, s. 40) .

Şahinbey ve Şhitkamil belediyelerine bağlı faaliyet gösteren 7 merkezde 20 Suriyeli kadınla yapılan görüşmelerde sadece 5 kadın kuaförlük dışında farklı bir kursa gitmekteydi. Bunların ikisi bilgisayar üçü de el işi kurslarına gitmektedir.

Belediye yetkilileri açılacak kursları belirlenmede gelen talepleri dikkate aldıklarını söylediler. Ancak talep edilen kursların da çevrenin sosyal yapısından ve kişilerin ekonomik durumundan etkilendiği anlaşılmaktadır. Nitekim mevcut çalışmalar özellikle yoksul semtlerde kursiyerlerin hobi edinilecek kurslar yerine, ekonomik olarak fayda sağlayacakları kursları tercih ettiklerine işaret etmektedir (Yapar ve Şentürk (2022). Bu çalışmada da yöneticilerin yanıtları bu bulguları destekler niteliktedir. Hobi kursları ev bütçesine katkı sağlamaktan ziyade, maddi harcama gerektirdiğinden sosyoekonomik seviyelerine göre değişmekte ve ekonomik imkanları iyi olan kadınlar hobi kurslarını tercih ederken, sosyoekonomik açıdan kötü

durumda olan semtlerdeki kurslara, kadınlar meslek edinebilecekleri, aile bütçesine katkı olabilecek kursları seçmektedirler. Bu bazen kendi evinin ihtiyaçlarını ucuza mal etmek olabiliyorken bazen de ürettikleri ürünleri satarak maddi gelir elde etmek olabilmektedir.

Mesela kuaförlük kursunu, sadece bizim tesis adına konuşmuyorum, biraz daha kenar semtlerde kuaförlük kursuna Suriyeliler tarafından ilgi çok fazla, burada hani meslek öğreniyorlar kuaförlük kursunda herhangi bir iş imkânı oluyor onlar için. Benim tesis açısından, şunu da göz önünde bulundurmanız gerekiyor, konum olarak da dikkate almak gerekiyor. Yani Suriyelilerin biraz daha yerleşim alanlarına göre kurstaki talepler artıyor. Evet bizim burada Suriyeliler özellikle spora ilgi duyuyor, öyle söyleyeyim size, spor salonumuza ilgi fazla. Bunu maddi durumları belirliyor, bu çevrede biraz onlara hobi olarak yani meslek açısından değil, kendilerine hobi olarak gördükleri kurslara geliyorlar, Yeditepe bölgesi olarak, Karataş bölgesi olarak ama bunu bir Düztepe 'de, ya da işte Perilikaya 'da sorarsanız o zaman branşlar değişebilir, buradakiler sosyo-ekonomik olarak biraz daha iyi durumda oldukları için daha çok resim, fitness gibi kursları tercih ediyorlar. (Y3, Görüşme tarihi: 30. 04. 2024).

4. 1. 4. Kurs Bitti. Şimdi Ne Olacak?

Görüşmeler esnasında hem kursiyer kadınlara hem de kurum yöneticilerine “Kursu bitirdikten sonra herhangi bir yerde işe başlayan veya iş yeri açan tanıdığınız var mı?” sorusu üzerinden kursların istihdam açısından etkisi anlaşılmaya çalışıldı. Sadece iki kursiyer “daha önce bu kursu bitirip kendine işletme açan biri varmış” benzeri cevaplar verdiler. Yöneticiler de sadece birkaç örnek verebildiler.

Türkiye'nin hemen hemen bütün il ve ilçelerinde Halk Eğitim Merkezleri'nde ve belediyelerde meslek edindirme kursları açılmaktadır. Açılan bu kurslar sonucunda alınan sertifikaların, iş yeri açmak veya iş bulmak için yetersiz olduğu yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır (Atay, 2021; Ereş, 2017; Yakut, 2015). İŞKUR, bazı dönemlerde “istihdam garantili kurslar” açarak kurslara katılan bireylerin işe yerleştirilmeleri ve iş takibini yapmaktadır. Ancak bu tür kurslar her zaman olmamaktadır (Atay, 2021; Dinçay, 2020). Kursta alınan eğitimin istihdama dönüşmesi için kurumların kurs sonrası için, işe yerleştirme veya istihdam yaratma gibi çalışmaları yoksa kursların bu anlamda verimli olmaları söz konusu olmamaktadır.

Görüşme yapılan kurs merkezlerinin yöneticileri kursların bitiminde kadınların istihdam edilmelerine dair herhangi bir çalışmanın yapılmadığını belirttiler:

Manevi destek veriyoruz, maddi olarak da bu kursları veriyoruz. Bu mesleği yapabilmeleri için gerekli belgeleri, sertifikaları, yeterlilik belgelerini tamamlamalarını sağlıyoruz. Onları tamamlayınca teşvik ediyoruz, hatta bazı öğrencilerimizi, ben daha önce kuaförlük zümrelerini de yaptığım için, bazı öğrencilerimizi mesela herhangi bir kuaföre falan, güzellik merkezlerine personel arayanlara öneriyoruz. Oralarda çalışmalarını sağlıyoruz. (Y2, Görüşme tarihi: 07. 05. 2024).

Burada Y2, kursiyerleri çeşitli yerlere yönlendirdiği bilgisi vermektedir ancak belediyenin kurumsal olarak bu yönde bir çalışması bulunmamaktadır. Yönetici, bireysel olarak bu yönlendirmeleri yapmaktadır. Yöneticinin kuaförler ile olan iletişimi kursu bitiren kursiyerlerin iş bulmalarına katkı sağlaması, bireysel olmaktan çıkarılıp belediyelerin kurumsal olarak işletmeler ile iletişim halinde olmaları ve çeşitli anlaşmalarla kursiyerlerin işe yerleşmelerine katkı sağlamaları sayısal olarak istihdam imkanı bulanları arttıracaktır. Bu örnek bunun yapılabilirliğini göstermek açısından önemli bir kanıt olmaktadır.

Yani istihdam olarak ellerindeki sertifikalar zaten onlar için yeterli bir iş başvurusu için buradan aldıkları sertifikayı sunuyorlar, yani bilgisayar ön muhasebe kursuna başvuru yapan bir kişinin elinde bizden aldıkları sertifika var, bu da bir araç onlar için. (Y3, Görüşme tarihi: 30. 04. 2024).

Belediyelerin açtığı ve kursiyerler tarafından tercih edilen branşlar çoğunlukla el işi ürünlerin üretildiği kurslar olmaktadır. Bu durumda kursiyerlerin ürettikleri ürünleri değerlendirebilecekleri mecralar olarak pazarlar ve sosyal medya işlevsel olmaktadır. Bir kurs merkezi yöneticisinin belirttiği üzere kursiyerlere ürettikleri ürünleri sosyal medya üzerinden değerlendirebilmeleri için eğitim verildiğini aslında pazarlama desteği sunduklarını fakat belediyenin kurumsal bir misyonun olmadığını şöyle ifade etmektedir:

Belediyenin böyle bir misyonu yok. Bir proje yaptık geçen dönem, kadınların ürettikleri ürünleri nasıl satacaklarına dair üniversite hocalarından ders almalarını sağladık. Sosyal medyayı kullanma ve muhasebe gibi konularda bilgilendirdik. Sanayiye yakınız oradan talep geldiğinde mesela makine kullanabilen, ihtiyaçları olduğunda buradan yönlendirme yapıyoruz. (Y5, Görüşme tarihi: 13. 05. 2024).

Çalışma boyunca incelenen meslek kursları üzerine yapılan bütün araştırmalarda kursların kadınlar için tam zamanlı bir işi garantilemediği fakat aile bütçesine “katkı” şeklinde özetlenebilen bir yapıda oldukları anlaşılmaktadır. Kadınların kamusal alanlara erişimlerinin kısıtlı olduğu, geleneksel cinsiyet rolleri gereği aile ve akrabalık ilişkilerinin dışına çıkamadıkları yaşam tarzlarında, belediyelerin açmış oldukları bu kurslar kadınlar açısından faydalı olmaktadır. Kadınlar kurslara katılarak sosyalleşme imkânı bulmanın yanı sıra bir şeyleri üreterek ve kısıtlı da olsa bu ürünlerden para kazanmaları kendilerini “işe yaramış” hissiyle ve diğer kursiyerlerle paylaşımlarda bulunarak psikolojik yarar sağlamaktadırlar. Diğer taraftan Suriyeli kadınların sosyal ve psikolojik yararın yanı sıra ev sahibi toplumla ilişkiler geliştirmelerine ve sosyal uyum sağlamalarına etki etmektedir.

4. 2. Kursiyer Kadınlarla Görüşmeler

Araştırma yapılırken kursların genel bir çerçevesinin sunulabilmesi için hem kurs yöneticileriyle hem de kurslara katılan kadınlarla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yukarıda yöneticilerin kurslara dair değerlendirmelerine yer verilirken, bu bölümde kursiyer kadınların kurs deneyimleri ele alınacaktır.

Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen kursların fiziki şartları birbirinden farklılık göstermektedir. Yedi kurs merkezinin ikisinde çocuk bakım olanakları yetersizdir. Kreş veya çocuk oyun odası olmayan bu merkezlerde kursiyerler ya bekâr kadınlar ya da çocukları okul çağında olanlardan oluşmaktadır. Görüşme yapılan kursiyer kadınlar kursun imkanları dahilinde kurslara katılabilmektedirler. Bu sebeple oyun odaları, kreş, okul çağındaki çocuklar için etüt gibi olanaklara sahip olan kurs merkezlerinin kursiyer yaş aralıkları çeşitlilik göstermektedir.

4. 2. 1. Aksatılmayan Görevler: Ev İçi ve Bakım İşleri

İngiliz sosyolog Ann Oakley 1972 yılında yazdığı “Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum” kitabında toplumsal cinsiyet kavramını literatüre dahil etmiştir. Bu kitabında kadın ve erkeklerin toplumda farklı pratiklere ve ezilmişlik çeşitlerine maruz kalmalarının cinsiyet farkından değil de toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici olmasından kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Buna göre kadınlar ve erkekler toplumsal

cinsiyet rollerinin gerektirdiği davranışları sergileyerek kadınlığı ve erkekliği yeniden inşa ederler. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınlara ve erkeklere farklı ayrıcalıklar, konumlar, davranışlar yüklerler. Kültürü oluşturan bu pratikler zamanla cinsiyet kimliğini oluştururlar (Ecevit, 2021, s.9). Toplumsal cinsiyet rolleri muhafazakâr ve ataerkil toplum yapısının hâkim olduğu toplumlarda keskin bir çizgi ile ayrılmaktadır.

Suriye toplumu kültürel ve dini değerlerin etkisiyle ataerkil toplum yapısının var olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin çok sert sınırlar çizdiği bir kültür yapısına sahiptir. Türkiye'ye göç eden Suriyelilere dair yapılan çalışmalar, Suriye toplumunda ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkileri anlamında kapsamlı değişimlerin yaşanmadığına işaret etmektedir (Körükmez vd. 2022; Uçar, 2020; Doğangün ve Keysan, 2022). Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınların asli görevi evin sınırlarında kalan işler iken erkeklerin sorumluluğu evi geçindirme, kamusal alanlardaki ihtiyaçları karşılamaktır. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların tümünün paylaşımları bu durumu teyit eder niteliktedir. Görüşmecilerden Şehed genel kanıyı şu şekilde dile getirmiştir:

...tabi tabi, eskiden evde fazla bir yere çıkmam yoktu yani, evde bizim genel olarak erkekler çalışırlar kadınlar evde yemekti, çamaşırdı, bulaşıktı filan. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Benzer görüşleri dile getiren Fatma ve Hatice'nin ifadelerinde kursa gelmek için mücadeleye ettiklerinin izlerini bulmak mümkündür. Kadınların eşlerini ikna etmeleri ile birlikte çekirdek ailenin dışında kalan anne- baba, kayın valide- kayın baba gibi akrabaların da ikna edilmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Kadınlar evli ve anne babalarından ayrı yaşamalarına rağmen günlük hayatın bir parçası olan kursa gitmek için onları da ikna etmek zorunda kalmaktadırlar. Ancak yapılan çalışmalar, kadınların göç sürecinde geniş aile ve akraba etkisinden çıktıklarını, geleneksel güç ilişkilerinden uzaklaşmalarını ve bu durumun ataerkil kontrolün azaltarak kadınları daha özgür kıldığını ortaya koymaktadır (Buz, 2006, s. 85; Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s.16). Görüşmeci kadınların, eşlerini ve diğer aile üyelerini ikna ederek kurslara katılım sağlamaları, aile içi tutum ve yaklaşımlarda belirli bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir. Bu durum, kadınların karar alma süreçlerine dâhil olabilmeleri ve toplumsal cinsiyet temelli güç ilişkilerinin dönüşme potansiyeli açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

(...)Annem babam razı olmadı çünkü bizde kadın çalışmaz diye. (Fatma, evli, ilkokul, 4 çocuk).

(...) Eşimle biraz etkiledi, eşim izin vermiyordu hem evin işleri hem üç çocuğa bakıyorsun senin için zor olur diyordu, yoruluyorsun dedi ama yaparım dedim. Aramız başta biraz bozuldu ama sonra alıştı. Eşimin ailesi burada değil olsaydılar onlar sorun yapardı çünkü bizde kadının çıkması hoş karşılanmaz ama Irak'ta yaşıyorlar ve haberleri yok buraya geldiğimden. (Hatice, 30, evli, ilkokul, 3 çocuk).

Emine'nin söyledikleri ev halkı kadınlarının evdeki erkek bireylere karşı dayanışma içinde olduklarını göstermektedir. Annesinin Emine'nin kursa gitmesine izin vermesi evin erkek bireyleri tarafından sorgulanmaktadır. Emine kuaförlük kursuna devam etmekteydi ve kursa gidiş sebebi olarak da “meslek edinip çalışmak” olarak belirtmişti. Erkek kardeşinin “biz bakıyoruz”, “yetmiyor mu” gibi sözleri evi geçindirme görevinin erkeğin görevi olarak görüldüğünü göstermektedir.

Mesela ben ilk bura başladığımda bizimkilerinin, kardeşimin bile haberi yoktu, ben buraya gittim geldim bir iki hafta sonrası erkek kardeşim duymuş, diyor ki anneme, neden gönderiyorsun, zaten biz bakıyoruz işte, yetmiyor mu bilmem ne, annem de diyor ki çıksın biraz, yani biraz havalansın, biraz arkadaşlarını görür, biraz gezer, biraz tozar yani. O da diyor ki e gitsin ama yani hem gitsin diyor hem de gitmesin daha iyi diye. (Emine, 22, bekar, ilkokul).

(...) İstemek değil de bizde kadınların çalışma adeti yok. (Evin, 42, evli, lise, 4 çocuk).

Meslek kurslarının saatleri genelde sabah 08.00 - 12.00 arası ile 13.00 - 17.00 saatleri arasında olmaktadır. Kursiyerler sabahçı veya öğlenci olmayı seçebilmektedirler. Kursiyerlerin saatlere uymaları ve düzenli gelmeleri beklenmektedir. Bunun üzerine kadınlara *evdeki işleri nasıl organize ettikleri, zorlanıp zorlanmadıklarına* dair sorular sorulmuştur. Kadınların verdiği yanıtlardan da anlaşılacağı gibi ev işleri ve çocuk bakımı kendilerinin sorumluluğundadır ve kursa gelerek bu sorumluluklarını “ihmal” etmeyecekleri bir şekilde organize etmeleri gerekmektedir.

Kandiyoti'nin “ataerkil pazarlık” kavramı, kadınların içinde buldukları ataerkil sitemde toplumsal cinsiyet rolleri sonucu buldukları eşitsiz ortamda bazı kazanımlar elde etmek için çeşitli stratejiler geliştirdikleri yönündedir. Kadınlar var olan normları müzakere ederek çeşitli kazanımlar elde ederler (Kandiyoti, 2013,s.15). Erkek egemen ilişkilerin belirleyici olduğu hanelerde kursa gitmek isteyen kadınlar bunu gerçekleştirebilmek için çeşitli “ataerkil pazarlıklar” yapmak durumunda kalmaktadırlar. Kendilerinin sorumluluğu sayılan ev içi her türlü emeği itirazsız kabul

edip bunun karşılığında istediklerini almaktadırlar. Katılımcılardan Şehed'in sözleri yapılan pazarlığı göstermektedir. Kendisinin kursa gitmesi ev içi sorumluluklarını aksatma bahanesiyle kısıtlanma ihtimaline karşı, buna sebep olabilecek durumların oluşmasını önleyerek istediğini elde etmektedir:

Ev işlerini ben yaparım ve kızım bana yardımcı oli, kızım bire gidi ama bana yardım edi, kendisi sevi bana destek olmaya, yani işte annecim babam sana bir şey demesin, evin işini beraber yapalım bitirelim kimse bize bir şey söylemesin, bilin ya işte kadın işi biri gelir evimizi kirli görürler de bize laf söylerler de evi ihmal ediyom diye söylenti olur, olmaz desem yalan, söylentiler olur, dışardan gelen eşimin akrabaları laf söyleyebilir, mesela eşim de diyebilir, eşim mesela zor zamanlarda mesela sıkıntıya girdik ilk başta kursu bahane eder, oraya gidiyim diye der. Ama kursa gitmesem gene başka bahaneler bulur, bu bahane yani, kursa engel olmasın diye her işimi tam yapıyım. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Komşularının, akrabalarının ve eşinin ev işini eksik yapmasından dolayı laf söylememeleri için verdiği çaba ataerkil düzenin kadınlar ve erkekler tarafından içselleştirildiğinin göstergesidir. Bir kadının görevi, evini ve çocuklarını ihmal etmeyecek şekilde organize etmektir. Aksi taktirde kadınlığı sorgulanabilir, “konu komşu” tarafından eleştirilere maruz kalabilir. Kendisine gelen veya gelme ihtimali olan lafların farkında olan kızı da kendisinin zor durumda kalmaması için çabalamaktadır. Kocasının kursa gitmesini engellememesi için “işini tam” yapması gerekmektedir. De Beauvoir'ın dediği gibi toplumsal normlar “kadınlığı” ve “erkekliği” inşa eder ve bireyler tarafından icra edilir (De Beauvoir, 2019). Bu örnekte Şehed'in küçük kızı kadın ve erkeğin “görev”lerini, otorite ve tahakkümü içselleştirerek büyümektedir. Aile toplumsal yaşamın talep ettiği bireylerin yeniden üretildiği, otoriteye karşı davranışların şekillenmesini sağlayan en büyük ve birincil güçtür (Adorno ve Horkheimer, 2015, s.146).

Görüşmecinin “eşim mesela zor zamanlarda mesela sıkıntıya girdik ilk başta kursu bahane eder, oraya gidiyim diye der” sözleri üzerine “eşinin neden kursu bahane ettiği” sorusu yöneltildiğinde kursun bir meslek edinme, ekonomik gelir elde etme aracı olarak değil de bir hobi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Suriye toplumu üzerine yapılan diğer çalışmalarda da toplumsal normlar gereği ancak erkek eve bakamayacak durumdaysa kadın çalışır. Yani kadınlar “mecbur” kalmışsa çalışabilir. Kadınların iş yaşamında çok az olmalarının iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi ataerkil toplumsal normlar gereği kadınların çalışmasına sıcak bakılmaması, ikinci sebep ise

göç sonrası çalışmak “zorunda” kalan kadınların uzun süreler ve kötü koşullar sebebiyle çalışmak istememeleridir (Ulutaş ve Akbaş, 2018; Körükmez vd., 2020; Uçar, 2020; Doğanğün ve Keysan, 2022; Şahankaya-Adar, 2018). Görüşmeci bu bakış açısını şu şekilde dile getirmektedir:

Eşim diyor para sıkıntısı için çalışma gitme kursa yok eğer benim hayalim öğrenmek istiyorum diyorsan git yoksa para kazanmak benim işim onu sen düşünme diyor. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Kendisinin para kazanması durumunda ilişkilerinin etkilenip etkilenmeyeceği sorulduğunda verdiği cevap aslında kadının da erkeğin de cinsiyet rollerinin değişme ihtimalinin farkında olduklarını göstermektedir. Kadının ekonomik özgürlüğü, dengeleri alt üst edebilir. Erkek egemen toplum yapısında kadının kamusal alanda görünür olacağı işlerde yer alması, onu güçlendirebileceği ve üzerindeki denetimi zayıflatabileceği için istenmeyen bir durumdur (Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 75). Ayrıca, ayrıcalıklı konumlarını kaybetmek istemeyen erkekler kadınların çalışmalarını istemezler. Çünkü kadınlar, erkeklerin ve ailenin ihtiyaçlarını ücretsiz bir şekilde karşılamakla kalmaz aynı zamanda erkekler, iş gücü piyasasında ayrıcalıklı bir konum elde ederler (Acar-Savran, 2013, s. 44).

Eşimle etkiler mi bilmiyorum şimdi ama bana diyor ki sen para için gidiyorsan gitme diyor, bir anda şunu düşünmüyor değil, ben onu hissediyorum onu seziyorum, ya hanımın eli para tutarsa acaba baş kaldırır mı kendime giricim çıkıcam [burada izin alamadan dışarı çıkmaktan bahsediyor] işte bir şeyler der mi, aklından geçiyor onu hissediyorum kendinden ama kendi söylemiyor amma ne kadar olsa anlarsın. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Kadınlar, ev temizliği, yemek yapmak, çocukların okula götürülmesi, çocuklarının ödevlerinin yapılması gibi işleri organize ederek ve günün farklı zamanlarına yayarak yapmaktadırlar. Kursa gitmeden önce de bu görevlerin kendilerine ait olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kursla beraber ev işlerini kurs saatlerine göre ayarladıkları anlaşılmaktadır:

Zorluklar var, biraz çocuklarla zorluklar, hani okula gitmeler, ödevler filan oli ya biraz buradan yorgun gittiğim zaman biraz bunlardan zorluklar oli onun hariç hayır zorluklar olmi. (Zeynep, 29, evli, ortaokul, 2 çocuk)

Katılımcılardan Sara örneğinde, kursta ev ekonomisine “katkı” olacak imkanların da elde edildiği görülmektedir:

Güzel, spor gibi, çocuğumla buraya geliyorum sonra eve gidiyorum yemeğimi yapıyorum. Eşimle düzgün oldu ilişkim, eşime de dikiyorum [dikiş kursuna katılıyor] ucuza geliyor, eve katkı oluyor. (Sara,32, evli, ilkokul, 4 çocuk).

Kursiyer kadınlar ev sorumluluklarının yanı sıra günün üç dört saatini kursta geçirmelerinden kaynaklı zorlansalar dahi daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Kursta geçirilen zamanı kendilerine ayırdıkları ve sosyalleştikleri için zorluklara razı geldikleri anlaşılmaktadır:

Yine bu işleri ben yapıyorum ama planlayarak yapıyorum, mesela sabah biraz yapıyorum akşam biraz yapıyorum, buraya geldiğimde evde işim kalmamış oluyor, eve döndüğümde işim yapılmış, yemeğim yapılmış oluyor çünkü akşamdan yapıyorum bu yüzden eve dönünce rahat oluyorum. Biraz yorulmuş oluyorum ama mutlu ediyor beni buraya gelmek. (Evin, 42, evli, lise, 4 çocuk).

Sabah erkenden yemeğimi yapıyorum, bulaşık temizlik yapıyorum ki aniden eve gelen olursa evim temiz olsun, çok yoruluyorum ama yine de geliyorum, dün gece hoca şaka yaptı yarın kurs yok dedi çok üzüldüm çünkü kursa gelmeyi çok seviyorum. (Rabia,31, evli, ilkokul, 5 çocuk).

Kadınların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi kursa katılabilmek için hane halkı ile aralarında bir çeşit yazılı olmayan kurallara dayanan anlaşma yapılmaktadır. Kursa katılmanın şartı ev işlerinin ihmal edilmeden yapılmasıdır. Bu yüzden evin işlerini aksatmayacak şekilde zamanlarını organize ettikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çocukların ve eşlerinin bakım ve “ilgi” ihtiyaçlarını yerine getirmeleri beklenmektedir. Ev içi yoğun emek kadınların kendilerine ayrı bir zaman ayırmalarını engelleyip kendilerini yetersiz hissetmelerine de sebep olmaktadır. Erkeğin başat rol aldığı toplumsal sistemlerde kadınların işi sayılan işler ve duygusal emekleri değersiz ve yok sayılmaktadır. Kadınların ev içi ve ev dışı emekleri denetlenir, bu durum kadınları ikincil konuma sokar ve erkeklere üstünlük vererek onları daha güçlü kılar (Özçatal, 2011, s. 25). Katılımcı Şehed’in şu sözleri bu durumu göstermesi açısından önemli olmaktadır:

Eskiden sadece çocukları okula getirir götürürdüm, yemekti bitti mesela, şimdi çocukları okula götürüyorum geri hemen kursa geliyorum, biraz arkadaşlarla zaman geçirmiş oluyorum o esnada sonra yine kızımı okuldan alıyorum evime gidiyorum, ondan sonra yemeğimi gene yapıyorum, onu da yetiştiriyom, onu da yetiştiriyom, eskiden nasıl yetiştireyim diyordum, gelmiyordum ya, evde oturup kendi kafamda işte nasıl evin işi, yemekti nasıl yetiştirecem ama bireysel bir adım atınca bakıyım ki yani

kolaymış, sen o adımı atmıyın yani. İşlerimi şimdi yarısını sabah yaparım, eşim yediden sonra geldiği için mesela saat beşte giderim ya diğer kalan işlerimi de ondan sonra yaparım. Ama o kadar çok yapamam, eşim kendi yorgun geli ya isterki o da ilgi, onunla da biraz ilgilenme ister mesela biraz ihmal ettiğin zaman şekilleri şemalleri değişir sana karşı [gülüyor]. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Şehed, eşinin de ilgi beklediğini söylemesi üzerine kendisine “eşinin ne tür bir ilgi beklediği” sorusu sorulduğunda, eşinin kendisini hem eş olarak hem de “iyi anne” olmak üzerinden denetlediği anlaşılmaktadır. Yani erkeğin her türlü ihtiyacıyla birlikte çocukların bakımı ve “terbiyesi”nden de kadın/anne sorumlu tutulmaktadır. Erkeğin çocukların eğitiminde ve ev içi düzenlerinin sağlanmasında hiçbir sorumluluk üstlenmeyip, anneyi çocukların davranışları üzerinden kontrol ve manipüle etmek de kurulan tahakküm ilişkisinin sorgulanmadan devam etmesini sağlamaktadır. Toplum kadınları en çok da “iyi anne” “kötü anne” kategorilerine ayırarak ayrıştırmaktadır. Kadınlar kötü anne olarak anılmamak için her türlü fedakarlığı göze almaktadırlar (Karaman ve Doğan, 2018).

Kadının ev içi uğraşları sadece günlük ihtiyaçları karşılama olarak değil, aynı zamanda hane halkının duygusal ihtiyaçlarını da kapsamaktadır. Bireylerin gelişimi, biyolojik ve fiziksel ihtiyaçları toplum değerlerinin aktarılması ve bunların yeniden üretilerek sonraki kuşaklara aktarılmasını da kapsar (Memiş, 2011, s. 257). Toplumsal normlar, erkeğin denetiminde kadın/anne üzerinden sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Görüşmeci bu durumu şu şekilde belirtmektedir:

Yemek, çay biraz sohbet mesela çocuklara ne kadar ilgi gösterdiğimi görmek ister ben de buna dikkat ederim yani mesela bakar çocuklara karşı iyi davranım mı mesela daha kötü müyüm mesela bazen benle kendin kavga ettiğimiz zaman bana sen üvey anne gibisin, ben diyorum yok çocuğuna terbiye ver işte küfür etmesin, şunu bunu demesin, sadece şiddet değil yani şiddete de gerek yok yani azarlamak bile yeterli olabiliyor yani. (...) Kendi mi? Kendi fazla karışmaz bana diyi sen annelerisin sen onları şey yap, bir düzene sok, onun için bakar yani ben nasıl çocuklarımla ilgileniyom, terbiye veriyom. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Görüşme yapılırken sorulan “Ev işlerini genelde evde kim yapıyor?” veya “Kursa gelmek evdeki işlerinizi aksatıyor mu?” sorularını yanıtlarken kadınların evli veya bekar olmalarına göre farklı tepkiler gösterdikleri gözlenmiştir. Evli olan kadınlar kesinlikle işlerini ihmal etmediklerini ve yukarıda verilen örneklerde görüldüğü şekilde günün farklı zamanlarına yayarak mutlaka yaptıklarını, asla ev işlerini ve

sorumluluklarını aksatmadıklarını belirtme telaşıyla hareket ettikleri, bekar olan kadınların ise daha rahat oldukları gözlenmiştir. Kendileri kurstayken ev işlerini annelerinin yaptığını eve gittiklerinde iş kalmışsa kendilerinin de yardım ettiklerini belirtmişlerdir. Bu şekilde farklı tepkilerin oluşması, ataerkil toplum ve geleneksel kodlarda evin asıl sorumluları olarak ekonomik anlamda babanın, ev içi ve bakım işlerinden de annenin görülüyor olmasıdır. Çünkü ev, bekar kadın için geçici bir yerdir. Bekar kadınlar, anneleri yanında gelecekte kendi evlerini idame ettirmeyi öğrenen kişiler konumundadırlar (Lüküslü ve Çelik, 2008, s.101; Mumcu, 2023, s.92). Görüşme yapılan Ayşe, Atiye ve İsra bekar olduklarını ve aileleriyle yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu üç kadının tepkileri bu durumu göstermesi açısından dikkate değerdir:

Eskiden annem yapıyordu ama şimdi annem hasta biz yardım ediyoruz, burada dört saat kalıyorum onun dışında ev işlerini ben annem ve kız kardeşim yapıyoruz. (Ayşe,19, bekar, ortaokul)

Ben gidene kadar annem yapıyor eğer iş kalmışsa ben yapıyorum. (Atiye,19, bekar, hiç okula gitmedi.)

Annem yapıyor, ben de yardım ediyorum ama genelde annem yapıyor. (İsra, 21, bekar, üniversite).

4. 2. 2. Evin Dışına Çıkmak: Psikolojik İyi Olma ve Sosyalleşme

Zorunlu göç insan yaşamı üzerinde derin izler bırakan bir süreçtir. Görüşme yapılan kadınların çoğu kurstan elde edilen en büyük fayda olarak psikolojik iyi olma hallerini, kursun kendilerini iyi hissetmelerine katkı sağladığını belirtmektedirler. Mevcut çalışmalar sonucunda göç eden bireylerin içinden geldikleri toplum ve kültür ile yeni yerleşilen toplum ve kültür arasında uyum sağlayamamaları sonucu psikolojik sorunlar yaşadıkları ve bu durumun en çok kadınları ve çocukları etkilediğini ortaya çıkarmıştır (Hatipler ve Daşkiran, 2021; Ilgar ve Coşgun-İlgar, 2015; Tuzcu ve Ilgaz, 2015).

Göçün yaşanmasında bireyin istekleri ve kontrolleri dışında yaşanan gelişmelerin olması, kendi hayatları üzerindeki kontrolün tamamen ellerinde olmaması, sosyal ve kültürel farklılıkların çok olması psikolojik sorunların yaşanmasını arttırdığı saptanmıştır (İlgar ve Coşgun-İlgar, 2015, s. 165). Göçmenin kendi değer yargılarını korumaya çalışması ile içinde bulunduğu toplumun değer

yargıları arasında toplumsal uyum sağlamaya çalışması kendisini çaresiz ve yalnız hissetmesine sebep olabilmektedir (Hatıpler ve Daşkiran, 2021, s. 722; Tuzcu ve Ilgaz, 2015, s. 61).

Kadınların kurslara katılım sebepleri irdelendiğinde çoğunun öncelikle psikolojik olarak kendilerine iyi gelmesinden ötürü seçtikleri anlaşılmaktadır. Göçle beraber yeni bir toplumsal düzene alışma ve kamusal alanlara çıkabilmek için erkeğe bağımlı olma durumlarından dolayı yalnızlık ve sıkıntı çektiklerini belirten katılımcılar kursun öncelikle yeni arkadaş edinmelerine, stres atmalarına ve evden dışarı çıkmalarına olanak tanıdığı için kendilerine iyi geldiğini belirtmişlerdir.

Göçün sosyo-psikolojik etkileri arasında, kişinin büyük bir gruba ait olma duygusunu kaybetmiş olması, yalnızlık duygusu, statü ve değer kaybı, yabancılaşma ve belirsizlik duygu durumları gösterilebilir. Bununla birlikte göç eden kişinin kendisi ile benzer duyguları hisseden kişilerle beraber olması kendisini rahat hissetmesine katkı sağlamaktadır (Hatıpler ve Daşkiran, 2021, s. 723-724).

Görüşülen kadınların çoğu eşinin veya bekarsa babasının/erkek kardeşinin kendisine dışarı çıkmak için izin vermediğini, sadece kursa gelmesine izin verdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılara “*Arkadaşlıklarını mahallelerinde, komşularıyla yapma imkânı yok muydu?*” diye sorulduğunda oranın farklı olduğunu burada edinilen arkadaşlıkların daha güzel olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan izole bir hayat yaşadıkları, zorunlu olmadıkça dışarı çıkmadıkları anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan Sara hiçbir yere çıkamadığını, eşinin izin vermediğini belirtmiştir. Sadece kursa gitmesine izin verdiğini şöyle ifade etmektedir:

(...)Bilmiyorum ama buraya izin veriyor. Telefon açıyor neredesin kursta mısın? Tamam. Ama başka yerde olsam kızar. Komşuya komaz. (Sara,32, evli, ilkokul, 4 çocuk).

Saliha da kursa başlamadan önce hep evde olduğunu ve arkadaşı olmadığını belirtmiştir. Kursla beraber bu durum değişime uğramıştır:

Arkadaş edindim, gidip gelmeye başladım, eskiden hep evdeydim ama şimdi arkadaşlarım oldu ve iyi anlamda değişti. Psikolojime iyi geldi, yeni insanlar tanyorsun, evden çıkıyorsun. (Saliha,33,evli, üniversite, 1 çocuk).

Zaten psikolojim biraz bozuktu, annem de gidince iyice bozuldu ama buraya gelince psikolojim biraz düzeldi. Değişim iyi oldu, eskiden hayatımız sıkıcıydı hep aynıydı gidip gelmemiz iyi oldu en azından değişim oldu. Hayatımıza bir renk kattı.

Stresimizi atıyoruz, zaman geçiriyoruz, kafamızda bir şey kuramıyoruz çünkü yaptığımız işe dalıyoruz geçiyor. (Rahime,41, bekar, ilkokul).

Rahime'nin söyledikleri de dikkat çekicidir. Aslında Rahime Türkiye'ye gelmeden önce de çalışmamaktadır ancak buradaki hayatını “sıkıcı” olarak tanımlamakta ve bir işle uğraşması kafasının dağılmasında etkili olmaktadır.

Görüşülen kadınların kursa katılmakla birlikte değişen ruh hallerinin aile içi ilişkilerini de etkilediği anlaşılmaktadır. Bu durumu iki görüşmeci şu şekilde ifade etmiştir:

Kendimle de çok değişiklik oldu mesela ben çok sıkıntılıydım yani buraya gelip bir arkadaşla konuşuyorsun, derdini söylüyorsun, gülüyorsun, söylüyorsun iyi oluyor. Eşimle de değişiklik oldu mesela eşim gelirdi ben ev işlerinden bunalmışım, ev çocuk illa bunalma oluyor ama şimdi gittiğimde sen de çıkmışsın moralin bozuk değil, güler yüz var nasıl desem içim değişiklik oluyor ve bu iyi oluyor. (Hatice, 30, evli, ilkokul, 3 çocuk).

Öncelikle buraya geliyorum diye evden çıkıyorum ve kafam dağılmış oluyor, çocuklarım burada kursa gidiyorlar, biri 10 yaşında resim kursuna gidiyor biri dört yaşında kreş bölümüne veriyorum. Ben burada yeni şeyler yapmayı öğreniyorum, bizi çeşitli etkinliklere götürüyorlar, kongre merkezinde bir etkinliğe götürdüler, ücretsiz oluyor. Hem bir şeyler öğrenmemi sağlıyor hem de psikolojime iyi geldi, burada mutlu oluyorum. Eşim de buraya gelmemi istiyor, biliyor ki ben zamanımı boşa geçirmek istemiyorum, bir de evde olursam ev işi, birileri gidip gelecek en iyisi kursa git daha iyi diyor. Bana diyor kursa gidince mutlu oluyorsun, moralin yerinde oluyor, eskiden bütün gün ev işi başka bir şey yoktu, düşünüp sıkılırdım çünkü kendim için yapacağım bir şey yoktu, gideceğim ve mutlu olacağım bir yer yoktu, eve geldiğinde benim moralim bozuk, sıkılmış buluyordu beni ama şimdi gelince bakıyor kendime bir şey yapmışım, mutluyum o da mutlu oluyor. (Evin, 42, evli, lise, 4 çocuk).

Hatice ve Evin'in tanıklıklarından anlaşıldığı üzere kadınların kursa katılmaları psikolojilerine iyi gelmekte sosyalleşerek arkadaş edinmelerine katkı sunmaktadır. Görüşmeci kadınların kendilerine zaman ayırmaları ve sosyalleşmeleri ruhsal iyileşme sağlamakta ve bu durum aile içi ilişkilerini de olumlu anlamda etkilemektedir.

Görüşülen kadınlardan sadece Saliha Suriye'de çalıştığını ifade etmiştir. Üniversite mezunu olduğunu ve İngilizce öğretmenliği yaptığını, Türkiye'ye gelince Türkçe bilmediğinden ve iş bulamadığından dolayı çalışmadığını belirtmiştir. Diğer görüşmecilerin hepsi daha önce de şimdi de çalışmadıklarını belirtmelerine rağmen

benzer duydu durumları yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu duygu ortaklığının kaynağı hiç kuşkusuz ki benzer süreçlerden geçmiş olmaları ve halihazırda yaşadıkları hayatların da benzerliğidir. Kadınların kurslarda “kendi” gibi kişilerle karşılaşmaları, dayanışma içinde olmaları, gündelik sıkıntılarını paylaşmaları psikolojik iyi olma durumu yaratmaktadır. Savaş ve zorla yerinden edilme süreçlerinde sosyal destek, bireylerin travmalarla baş etmesini, toplumsal uyumun kolaylaşmasını ve kendini değerli hissetme duygularını güçlendirir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 70). Yapılan çalışmalar, göçmen kadınların sosyal ağlar ve dayanışmanın yeterli olduğu çevrede bulunmaları, çevresiyle uyum sağlamada kolaylık sağladığı ve stresle başa çıkmada daha başarılı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015, s. 62-63).

4. 2. 3. Geleceğin Belirsizliğinde Güvence Arayışı

Ekonomik olarak kadınların erkeklere bağımlı olması, kadınların geleceğe dair ekonomik anlamda güvende hissetmemelerine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları geleneksel ev içi ile sınırlandırdığı ve bunun neticesinde erkeğe bağımlı hale getirdiği düzende, kadınların gelecekte olabilecek ekonomik risklere karşı dayanıklılık stratejileri geliştirmelerine neden olmaktadır. Göçmen kadınların cinsiyet ile birlikte göçmenlik statüsünden gelen çoklu kırılganlıkları nedeniyle, çeşitli kurslara ve etkinliklere katılmak, onlar için daha karmaşık anlamlar ifade etmektedir. Buna, bir taraftan çok yönlü beklenti ve ihtiyaçlarını karşılama ihtimali bir taraftan da toplumda var olan yapısal eşitsizliklerle başa çıkma tutumlarının yansımaları denebilir. Suriyeli kadınlar özelinde düşünüldüğünde kurslara katılım, sosyoekonomik olarak otonom hale gelme ihtimalinin yanı sıra ataerkil normların dışına çıkma, sosyal etkileşim, kendini geliştirme ve dönüştürme ihtimalini de içermektedir.

Kadınların çoğu özellikle kuaförlük kursunu bir meslek edinmeye yaradığı için seçtiklerini belirtmişlerdir. İleride çalışmak zorunda kalmaları durumunda bir meslekleri olsun istemektedirler. Dikkat çekici olan kadınların geleceğe dair korkuları ve bir meslek edinerek kendilerini güvence altına almayı planlamalarıdır. Kuşkusuz geleceğe güvenle bakamamalarının altında birçok sebep yatmaktadır. Ama savaşı deneyimlemiş olmaları ve göç ettikleri ülkede hukuki statü olarak geçici koruma altında bulunmaları, geleceğe dair güvencesiz hissetmelerine etki etmektedir. Göçmenler, göç ettikleri ülkede geçici koruma statüsünde olmaktan kaynaklı kendilerini güvende hissetmemekte, bu durum formel istihdama erişimlerini

kısıtlamakta ve toplumsal olarak dışlanmalarında rol oynamaktadır (Şimşek, 2017, s.15). Geleceğin kadınlar için güven açısından belirsiz olmasının muhtemel sebepleri arasında savaş sebebiyle eşini kaybetmiş kadınların çokluğu ve Suriye kültüründe çok eşliliğin yaygın olması da bulunmaktadır. AFAD (2014)“*Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar Raporu*”nda ve Cankurtaran ve Albayrak’ın (2019) “*Suriye’den Türkiye’ye Kadınlar*” çalışmasında, Suriyeliler arasında çok eşliliğin yaygın olduğu belirtilmektedir. Nitekim bu çalışma kapsamında görüşülen kadınlardan birisi, kocasının başka bir kadınla evlenip kendisini ve çocuklarını terk ettiğini; bir diğeri, kocasının başka bir kadınla evlendiğini ancak ikisiyle de ayrı evlerde eş zamanlı evliliğini sürdürdüğünü; diğer bir kadın da kocasının kendisini, çocuklarını terk ettiği için anne ve babasıyla yaşadığını belirtmiştir. Bekar olduğunu belirten kadınlardan biri de boşandığını ve anne babasıyla yaşadığını ifade etmiştir. Bu araştırmada, görüşme yapılan 20 kadından 13’ü evli ve bunların dördünün benzer terk edilme ya da çokeşlilik yaşaması, geleceğin kadınlar için kaygan bir zeminde inşa edildiğine ve bu güvencesizliğin yaygın olduğuna dair fikir vermektedir.

Kadınların meslek edinmeyi isteme sebeplerinde gelecek korkusu yaşamları önemlidir. Nitekim görüşülen kadınlar edindikleri mesleki bilgi ile ya kendilerine ait işyeri açmak ya da evden çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. İki durumda da kontrol kendilerinde olmaktadır çünkü kadınlar erkeklerin olabileceği bir ortamda çalışmaya sıcak bakmamaktadırlar. Karma cinsiyetin olduğu işyerlerinde çalışma koşulları da kurslara katılan kadınların istihdama katılımını engelleyen bir sebep olarak değerlendirilebilir. Hem kendileri tercih etmediklerini hem de hane halkı erkeklerin buna izin vermeyeceğini belirtmişlerdir.

Fark olur bence, mesela şiddet uyguluyor şey ediyor, paran olduğu zaman kendini daha güçlü hissedersin, mesela kendi kendime bakabiliyorum, kendi kendime geçinebiliyorum, mesela ilerde bu adamı bıraktığım zaman çalışırım, kendi kiramı kendim öderim, kendi çocuğuma mesela kendim bakabilirim, ama çalışmayan hiçbir şey etmeyen kadın evde sanki çalışmam edemem, kiramı geçindiremem gibi, o erkek işi gibi içinde korkular olur yani, ona boyun eğip onun lafından çıkmazsın yani. Onun için çoğuları hanımlarına siz evde oturun işte biz çalışır biz getiriyik gibisinden oluyor yani, yoksa mesela çoğu kadın var çalışmak istiyor yani, daima evde otur otur sıkılıyor, diyor ben de gideyim çalışayım bişey edeyim ama ona erkekler fazla razı olmuyorlar yani, çok çıkıp gelen kadın işte her şey olabilir, bu dışarı çıkıyor nereye gidip geliyor mesela onu takip etmiyorsun ki bilesin nereye gidip geli. Aslında o kendi yaptığını

kadın çıkınca o da yapar sanır, yoksa bilmiyor aslında kadın kendi çocuklarına bakmak istediği için, kendi mesleğini yapmak istediği için çıktığına, ya onların aklına her düşünce gelir. Ama Allaktan benim böyle bir sıkıntım yok. (Şehed, 26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Katılımcı Şehed'in burada üzerinde durduğu konu, bir kadının erkek şiddetine uğradığındaki tavır ve tepkilerinin ekonomik güvencesi ile orantılı olduğudur. Ekonomik olarak erkek tahakkümünde bulunan kadının şiddete maruz kaldığında bunu kabul etmesi, her türlü istismara açık hale gelmesi onun sosyal gücünü elinden almakta ve toplumda kadını zayıf hale getirmektedir. Kadının istihdam hayatında yer bulması ve ekonomik iyileşmesi ile birlikte bu zayıflık önce hane içerisinde daha sonra da kamusal alanda yerini sosyal iyileşmeye bırakmakta, kadını ekonomik olarak erkekle eşit duruma getirerek kadının statüsünü güçlendirmektedir. Ecevit'in de dediği gibi kadınların istihdam dışı kalması; kadınların ekonomik özgürlüğünün engellenmesine ve erkeğe bağımlı olmasına, bunun neticesinde de cinsiyetler arası eşitsizliklerin derinleşmesine sebep olmaktadır (Ecevit, 2008, s. 118).

Kuaförlük kursuna katılan Rukiye, kursta edindiği becerilerin bugün olmasa bile ileride eşinin çalışmaması veya ayrılmaları durumunda ya da göçmenlik statüsünden kaynaklı kendini ülkede güvende hissetmemesi gibi bir durumda yararlı olacağını şöyle ifade etmektedir:

Bu mesleği sevdim diye geldim bunu öğrenmeye ve lazım oluyor bize nasıl? İlerde ne olacak ne olmayacak daha belli değil ama nereye gidersek bu meslek elimizde iyi bir şey, hem para yerine hem iyi bir şey, ben seviyorum yani, severek yapıyorum bunu. Çocuklarım için de iyi, ilerde ne olur bilmiyoruz, şimdi eşim var çalışıyor ama ilerde ne olur bilmiyoruz, ben ileri için hep düşünürüm. Hayatta her şey koca değil yani koca parası değil senin de bişey olmalı, mesela bir gün kavga ettiniz diyelim o bıraktı ya da eşin öldü dilelim, Allah etmesin, sen ne yapacaksın, çocuklarınla ne yapacaksın, bir şey elinde bir mesleğin bir şey yoksa ne yapacaksın? (Rukiye, 24, evli, ortaokul, 2 çocuk).

Kadınların erkeklere bağımlı olmaları, kendilerini güvende hissettirecek mekanizmaların olmayışı, hukuki statülerinin belirsizliği her türlü ihtimali düşünmelerine sebep olmaktadır. Rukiye "ilerde ne olacak ne olmayacak daha belli değil ama nereye gidersek" derken Türkiye'deki durumunun belirsizliğini de yansıtmaktadır. Eşlerinin terk etme/ ölme/ boşanma ihtimali her zaman olabilecek ve kendilerini çocuklarıyla yalnız bulacakları ihtimaller düşünmektedirler. Bu yüzden

gelecekte, bu ihtimallerden dolayı zor durumda kalırlarsa çocuklarına bakabilmek için mesleğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Suriyeli kadınların, geleneksel cinsiyet rollerinden ve toplumun çalışan kadınlara olumsuz bakmasından dolayı çalışmayı bir “mecburiyet” olarak gördükleri yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Körükmez vd., 2020). Katılımcılardan Rimes ve Rabia bu görüşü şöyle ifade etmektedirler:

Evet, çok şeyler için fark var çok şeyler için, Allah etmesin kocası erken gitti, çocuklarıyla kendi çocuklarına bakabilir bir de bilmiyorum böyle işte. (Rimes,25, evli, ilkokul, 2 çocuk).

(...) Hem zaman geçiyor, yani evde insan sıkılıyor arkadaşlarım yok, öğrenmek için de geliyorum, bize belge veriyorlarmış insana lazım olur. İnsan muhtaç oluyor, mecbur oluyor bu yüzden öğreniyorum. (Rabia,31, evli, ilkokul, 5 çocuk).

Rimes ve Rabia da ileride “muhtaç” ve “mecbur” kalmaları durumunda, çocuklarının bakım ve geçimini üstlenebilecek bir meslek edinmek istemektedirler. Çalışmayı düşünmeleri ancak eşlerinin olmadığı veya onlara bakamayacak durumda olabilecek bir durum olmaktadır.

Bekar kadınlar evli kadınlara nazaran “mecburiyet” olmadan da çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Ancak yine de meslek edinmenin özellikle evin geçimini sağlayan bir erkeğin olmadığı bir durumda işe yarayacağını düşünmektedirler.

Evet tabi çünkü bugün baban var yarın olmayabilir. Kendi paranı kazanıyorsun, kimseye ihtiyacın yok ne isterse alır ne isterse almaz kimse karışmaz yani. (Ayşe,19, bekar, ortaokul).

Evet olmalı, ileride kendini güçlendirmesi için, mesela Allah korusun kocasına bir şey olursa çocuklarına o bakar. (Atiye,19, bekar, hiç okula gitmedi).

Ayşe ve Atiye geleceği düşünürken bir gün kendilerinin geçim sorumluluğunu üstlenecek bir erkeğin olmaması durumunda, kendi kendilerine yetebilmek adına meslek edinmemin önemli olduğunu belirtmektedirler. Kadınlar her ne kadar toplumsal normlar gereği, kadının bakımından bir erkeğin sorumlu olduğu kodlarıyla yetişmiş olsalar da geleceklerini kendilerine yetebilecekleri bir şekilde garanti altına almaya çalışmaktadırlar.

Suriyeliler arasında erkek çok eşliliğinin yaygın olduğu ve bunun toplumsal olarak kabul gördüğü yapılan bazı çalışmalarda yer almaktadır (AFAD, 2014; Harunoğulları ve Akcadağ-Çelik, 2019; Akcadağ- Çelik ve Vural, 2018). Görüşme yapılan kadınlar arasında eşleri başka bir kadınla evlenen veya çocuklarıyla birlikte

terkedilen kadınlar da bulunmaktadır. Çok eşliliğin kabul görmesi kadınların bu yüzden yaşadıkları zorlukları hafifletmemektedir. Görüşmeci Fatma görüşme sırasında yaşadığı bu durumu ve hissettiği çaresizliği ifade etmektedir:

Çalışmıyorum ama çok isterim çalışmayı, buraya da bu yüzden başvurduğum, çalışmak istiyorum kendi ayaklarım üzerinde durmak istiyorum. Mesela ben kocamdan boşanırım yani, işim yok ben çocuklarıma bakamam nasıl bakacağım çocuklarıma, kirayı, suyu falan nasıl ödeyecem? ... Tabi, ya işte böyle bir şey başına geldiğinde hemen boşanır kendi kendine bakabilir, kadınların mesleği olması ne kadar güzel bir şey, çalışan kadın dolu biri her istediğini yapar ama çalışmayan evde iş yapıyor, diyeceksiniz o iş değil mi evet o da iş ama o işi herkes yapabilir ama çalışmayı herkes yapamıyor. Eşin sana bu benim param dediğinde benim de param var dersin, istediğin şeyi yaparsın. Mesela ben çalışan bir kadın olsam bana karşı düzgün konuşur, size söyleyim mi? Çalışmayan kadın hep ezik oluyor, ama para kazandığın zaman kendime baktığım zaman işime gelmediğinde gidebilirim, onun da bana karşı saygısı değişir, valla değişir. Çünkü ben niye izin veriyorum bana kötü konuşmasına çünkü mecburum yani elimde bir şey yok para kazanamıyorum bir mesleğim yok ben de susuyorum, çocuklarım için susuyorum. (Fatma,34, evli, ilkokul, 4 çocuk).

Görüşme sırasında eşi çok eşli evlilik yapan Fatma, eşinin çoğunlukla yeni evlendiği kadının yanında kaldığını belirtmektedir. Fatma ile görüşme gerçekleştiğinde, bu durumdan çok rahatsız olduğunu, ama kendinin ve çocuklarının bakımını sağlayacak maddi imkanlarının olmadığından dolayı bu durumu kabullenmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Fatma yaşadığı zor durumu ve bu durumu kabullenmek zorunda kalmasını ekonomik olarak kendisine yetememesine bağlamaktaydı. Çok eşli bir evliliğin içinde sıkışıp kalmasını ekonomik olarak eşine muhtaç olmasına bağlayan görüşmeci bir kurs aracılığıyla meslek öğrenip ekonomik yeti kazanmasının yaşadığı sorunlara çözüm olacağını düşünmüştür.

Görüşmecinin ifadelerinde dikkat çeken bir diğer husus ise; kadının ekonomik özgürlüğünün ve maddi yetisinin olmasının kadına yönelik gerek toplumsal gerekse hane içerisindeki saygıyı arttıracak yönündeki düşüncedir. Toplumsal cinsiyet kodları üzerinden kadına yüklenen görev ve sorumlulukların değersiz görülmesi, kadının hane içi emeğinin görünmez kılınması ve kamusal alanda bir değere karşılık gelmemesi kadının saygınlığını azaltıp yok etmektedir. Buna karşılık olarak erkek emeğinin kamusal alanda para ve güç ile karşılık bulması erkeğin statüsünü güçlendirmekte ve buna bağlı olarak saygınlığını arttırmaktadır. Bu eşitsizlik kişinin

en temel ihtiyaçlarından olan saygınlık duygusunun yaşanma şeklini etkilemektedir. Bundan dolayı kadınlar maddi olarak erkeğe muhtaç bir şekilde yaşamının erkeğin her türlü kötü davranma hakkını kendisinde görmesine yol açtığını düşünmektedir.

Aile içinde veya çevrede yaşanan olayların kadınların yaptıkları seçimlerde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Başkasının maruz kaldığı kötü bir olayı kendilerinin de yaşamaması için bir çeşit önlem alındığı, pasif olma durumundan aktif durumuna geçmek istedikleri sonucu çıkarılabilir. Görüşmeci Rezen'in annesinin yaşadığı olaydan etkilendiği ve böyle bir durumda kalma olasılığına karşı bir çeşit önlem aldığı anlaşılmaktadır:

Evet, nasıl diyim annemin bir mesleği olmadığı için babam evi terk etti gittiği zaman kardeşlerim çalışmak zorunda kaldı, o yüzden neyle karşılaşacağını bilmediğin için en azından elinde bir mesleğin olsun. (Rezen,20, bekar, hiç okula gitmedi).

Rezen'in aktardığı annesinin yaşam deneyimi, göçmen kadınların göçle birlikte karşı karşıya kalma olasılığı çok yüksek olan yalnızlaşma, sosyal destekten yoksunluk ve kadınların ekonomik olarak bağımlı olma gibi çok katmanlı zorluklarla başa çıkmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Kadınların erkeklere bağımlı olduğu ataerkil toplumsal yapıda, erkeğin veya ailenin desteği kaybedildiğinde çaresiz kalabildiklerini göstermektedir. Kadının herhangi bir mesleği olmadığında veya ekonomik-sosyal güvenceden yoksun olduğunda, göçle birlikte artan yapısal şiddetin, sonraki kuşakları da etkileyebileceğidir. Bu bağlamda Rezen, meslek edinmek isterken sadece bireysel bir beceri elde etmek için değil, gelecekteki olası kriz durumlarında ekonomik ve sosyal olarak bunlarla başa çıkmak içindir. Geçmişte yaşanmış olumsuz deneyimden yola çıkarak geleceğini şekillendirmek istemektedir.

4. 2. 4. Dil Öğrenme, Kendini Daha İyi İfade Etme

Göçmenler için ev sahibi ülkenin dilini bilme hayati öneme sahiptir. Göçmenler yaşadıkları ülkenin dilini bilme durumunda eğitim, sağlık, iş gücü piyasasına ve genel olarak haklarına erişimde kolaylık sağlamaktadır (Nimer, 2019, s. 6).

AFAD “Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması” raporunda kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların sadece %17,7’si Türkçeyi iyi konuştuklarını ifade etmişlerdir (2017, s. 119). Kadınların dil yetersizliği sebebiyle yaşadıkları şiddet ve olumsuz durumları yetkili mercilere iletmekten çekindikleri bilinmektedir (Özvarış

vd., 2019). Kendilerini ifade edememekten dolayı sosyal uyum ve dışlanma, şiddet ve istismar yaşadıkları belirtilmektedir (Erdoğan, 2022, s.619).

Türkiye’de yabancılara dil eğitimi veren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Merkezleri, üniversiteler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve özel kurumlardır. Yücel ve diğerlerinin 2018 yılında 1.291 Suriyeli kadın ve kız çocuğu ile yaptıkları çalışmada yaşadıkları en önemli problemlerden biri olarak dil bilmeme sorunu olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada kadınların Türkçe dil kurslarına katılma oranlarına bakıldığında en yüksek katılım %35,3 ile İzmir, en düşük katılım %5,3 ile Adana illeri olmuştur. Bu araştırmada Gaziantep’te yaşayan Suriyeli kadınların dil kurslarına katılım oranı %17,2’dir (Yücel vd., 2018, s. 41).

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 2024 yılı raporuna göre 2023 yılında Türkiye geneli Yabancılar İçin Türkçe seviye A1 kurslarına 29. 063 kadın, Yabancılar İçin Türkçe seviye A2 kurslarına 13. 266 kadın ve Yetişkinler 1. Kademe Okuma Yazma Öğretimi kurslarında 8. 152 kadın eğitim almışlardır. (HBÖGM, 2024, s. 69).

Gaziantep’te yabancılara Türkçe dil eğitimi veren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen kadınların çoğu daha önce Türkçe okuma yazma kursuna katıldıklarını belirtmişlerdir. Ancak meslek kurslarına katılan kadınların bazıları kurs ortamında iletişim kurmaktan kaynaklı Türkçe dilini daha iyi konuştuklarını belirtmişlerdir. Kurslara katılmak kadınların dil gelişimiyle birlikte, kendilerine olan güvenlerinin artmasına da katkı sağlamaktadır.

Kursta Türkçe diline maruz kalmak, dili kullanmak zorunda kalmak kadınlar için hayati bir önemde olan dil öğrenimine büyük katkı sağlamaktadır. Kevser kursa gelmenin dil öğrenme üzerindeki etkilerini anlatırken kurs dışındaki diğer kamusal alanlarda hayatını kolaylaştırdığını belirtmiştir:

Valla güzeldir, insanın canı sıkılmıyor, bir şeyler öğreniyorsun bilmediğin şeyleri gelip burada öğreniyorsun, mesela önceden Türkçem çok zayıftı bir doktora gittiğimde derdimi anlatamıyordum, buraya geldim Türkçe öğrendim, okuma yazma öğrendim, çocuklarıma evde ben yardımcı oluyorum derslerinde, ödevlerinde. Eskiden bilmiyordum. Eskiden bana bir mesaj gelirdi kalırdım öyle acaba nedir bu diye ama artık okuyabiliyorum, anlıyorum. (Kevser,30, evli, ortaokul, 3 çocuk).

Katılımcı Evin de kursa geldikten sonra Türkçe dilini geliştirdiğini belirtmiştir:

(...) Ama şimdi kendim için bir şey yapıyorum, burada arkadaşlarım oldu, hoca iyi onunla konuşuyoruz bir de Türkçeyi unutmuştum buraya gelince tekrar

hatırlamaya ve öğrenmeye başladım çünkü kadınların hepsi Türkçe konuşuyor ve ben duydukça aklımda kalıyor bundan birkaç yıl önce kursa gitmişim A1, B1 öğrenmişim ama unuttum, şimdi hatırlamaya başladım bir de buranın adetlerini öğreniyorum (...).

Görüşme gerçekleştirilen kadınların anlatılarından kursa katılmanın iş öğrenme ve sosyalleşmeleri ile birlikte gündelik yaşamlarını zorlaştıran dil bariyerinin de kalkmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

4. 2. 5. Ekonomik Bağımsızlıkla Elde Edilecek Güç

Kadın güçlenmesi çok yönlü, sosyo- yapısal faktörleri içinde barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Kadının güçlenmesi sadece ekonomik bağımsızlık veya iş gücüne katılım ile değil aynı zamanda kendi hayatının her aşamasında karar alma ve kontrol sahibi olabilme olarak tanımlanabilir (Dedeoğlu ve Şahankaya- Adar, 2023; Cılızoğlu, 2023). Mevcut çalışmalarda kadınların ekonomik bağımsızlığının tek başına kadını güçlendirmede, toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kadınlar maddi gelir sahibi olsa dahi evin reisi ve karar alıcısının erkek olduğu ortaya çıkarılmıştır (Cılızoğlu, 2023, s. 66). Ekonomik bağımsızlık kadınların güçlenmesinde belirleyici bir etken olmakla birlikte tek başına kadını bağımsız, kendi hayatına dair söz üretecek konuma getirememektedir. Özellikle göçmen kadınların çoğunlukla vasıfsız ve güvencesiz iş piyasalarında olmalarından kaynaklı hane gelirinde ikincil konumda kalması kadınların söz hakkını kısıtlamaktadır (Doğangün ve Keysan, 2022, s. 131 - 132). Kadınların iş yaşamına katılmalarıyla elde ettikleri sosyal konumda, yapılan işin sadece kendisinin değil statüsünün de önemli olduğunu göstermiştir. Okulda alınan eğitim sonucunda (doktor, öğretmen vs.) yapılan mesleklere duyulan saygı ile vasıfsız işçi olarak veya evin içinde eve bir “katkı” olarak yapılan işlerin getirdiği statü farklıdır. Statü farkı kadına duyulan saygıyı etkilemektedir (Körükmez vd., 2022, s. 219).

Meslek edindirme kurslarında görüşme yapılan kadınlar ataerkil normlar ve sosyal kısıtlamalar ile şekillenen hayatları üzerinde daha fazla söz sahibi olmak için erkek egemen sisteme karşı mücadele teknikleri geliştirmişlerdir. İş yaşamına katılmakla bir nebze özgürleşeceklerini düşünen kadınların tümü çalışmanın, para kazanmanın bir kadını güçlendirdiğini ve fırsatı olursa kendisinin de çalışmak istediğini belirtmiştir. Ancak Suriyeli kadınların ücretli iş yaşamına katılmasının önünde birçok engel bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği üstlendikleri ev

içi sorumluluklar ve kültürel kodlar kadınların ücretli iş yaşamına katılsalar dahi ev içi işleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Yücel ve diğerlerinin çalışmasına göre Suriyeli kadınlar arasında ücretli bir işte çalışanların oranı çok düşüktür. Bunun sebepleri arasında çocukların bakımı, evde bakıma muhtaç kişilerin olması, ev işlerinin kendilerinden beklenmesi ve eşlerinin izin vermemesi gibi bulgulara erişilmiştir. Bu nedenle ev ve iş dengesini kurabilecekleri bir işin olmayışı veya ev içi sorumluluklarını paylaşacakları başka bir kadının (anne, kayınvalide, kız kardeş, kızı vs.) olmadığı durumlarda kadınlar ücretli iş arayışına girmemektedirler (Yücel vd., 2018, s. 48).

Görüşme yapılan Kevser çalışma isteğini çocukların büyümesi şartına bağlamaktadır:

Valla insanın imkânı varsa çalışmak güzeldir. Çocuklar büyüyünce çalışmayı çok isterim. İnsanın yaşamı daha güzel oluyor. (Kevser,30, evli, ortaokul, 3 çocuk).

Katılımcı çalışmak istemesine rağmen çocuk bakımının kendisinin işi olduğu için çocuklar büyümeden ücretli işte çalışmayı düşünmemektedir. Suriyeli kadınların çalışma yaşamı içerisine katılmamalarının sebepleri arasında toplumsal normlar ile birlikte çocuklara bakma yükümlülüklerinin olması ve yeniden üretim alanı olan ev içi sorumluluklarını devredememeleridir (Körükmez vd., 2022, s. 212). Bu sebeple çalışmak “yaşamı daha güzel” yapsa dahi bu isteklerini ertelemektedirler.

Diğer bir katılımcı olan Şehed çalışmayan kadını “boynu bükük” olarak tanımlamaktadır. Çünkü katılımcıya göre, kişinin cebinde kendi kazandığı para yoksa bir şey satın almak istediğinde boynunu büküp başkasından istemek zorundasındır. Çalışan kadınların ise güçlü bir duruşu, kararları kendi başına alabilme potansiyeli bulunmaktadır. Görüşmeci Rahime'nin deyişiyle bu kadınlar “erkek gibi” olup kararlarını kendi alabilecek konuma gelmektedirler. Kadınların bu söylemleri gündelik yaşamlarındaki normlara ve kabullere dair ip uçları vermektedir. Erkekler ücretli işlerde çalıştıkları için, para kazanmanın da verdiği öz güvenle rahat ve kimseye hesap vermeden yaşamaktayken kadınlar zaten var olan cinsiyete dayalı eşitsizliklere ek olarak ekonomik olarak bağımlı olmanın dezavantajlarını yaşamaktadırlar.

(...) Fark var, mesela çalışan kadın böyle daha güçlü bir duruşu var gibi gelir bana, çalışmayan kadınsa daha şöyle boynu bükük gibi duruyor, mesela istediği her şeyi yapamaz mesela istediği her şeyi alamaz gibi gelir bana mesela ama kendin çalıştığın zaman istediğin her şeyi alma lüksün var, mesela şunu bugün gördüm param cebimde alırım hemen yani. (Şehed,26, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Manevi kendini böyle bir farklı hissediyorsun, daha rahat daha iyi, mesela bir yere gideceksin kimseye ben gidebilir miyim demezsin, yani ben çalışan bir insanım istediğim yere gidebilirim, istediğim işi çevirebilirim, istediğimi getirebilirim, her yönden. Erkek gibi oluyor yani. (Rahime,41, bekar, ilkokul).

Görüşme yapılan kadınların hemen hemen hepsi kursu bitirdikten sonra çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Kuaförlük kursuna gidenler mümkünse kendisine ait işyeri açmak yoksa evden işi yürütmek isterlerken, el işi kurslarına katılanlar da ürettikleri ürünleri çevrelerine ve internet üstünden satmak istediklerini belirtmişlerdir. Burada dikkat çekici olan katılımcılardan hiçbirinin yapılan görüşmeler esnasında “başkalarının çalışmak istiyorum” ifadesini kullanmaması olmuştur. İşlerini evden yürütmek veya kendilerine ait işleri yapmak işe ayıracakları zamanı kendi kontrollerinde olacağından dolayı tercih edildiği gözlenmiştir. Yapılan çalışmalar Suriyeli kadınların ister evden çalışanlar olsun ister dışarıda çalışanlar olsun ev içi sorumluluk ve çocuk bakımını devredemedikleri için ev ve iş arasında denge kurabilecekleri işleri tercih ettiklerini veya bunun sağlanamadığı durumlarda çalışmadıklarını göstermiştir. Leyla Kuzu (2022) işletme sahibi Suriyelilerle yaptığı çalışmasında kendi işletmelerini kuran kadınların aile ve ev sorumlulukları ile işleri arasında bir denge kurmaya özen gösterdiklerini belirtmiştir (Leyla Kuzu, 2022, s. 101). Adıgüzel ve Tanyaş'ın (2020) yaptıkları çalışmada da Suriyeli kadınların çalışma isteklerinin toplumsal cinsiyet rolleri gereği, kamusal alanda olmanın hoş karşılanmaması ve eşlerinin izin vermemelerinden kaynaklı kadınların iş arayışına girmelerine engel olduğu yönündedir (Adıgüzel ve Tanyas, 2020, s. 191-192). Suriyeli kadınlarla yapılan bir diğer çalışma kadınların ev içi sorumluluklarını ihmal etmeyecekleri işleri yapmak durumunda kaldıklarını göstermektedir. Bu nedenle parça başı denilen genelde evden yapılan işleri dışarıda yapılan işlere tercih etmektedirler. Bu şekilde çalışmak hem ev içi sorumluluklarını aksatmadan yapmalarına olanak sağlıyor hem de kamusal alanlara çıkmalarına gerek bırakmıyor. Böylece kadınlar aile ve iş arasında bir denge sağlamış oluyorlar. Kadınlar ev içinde ve ev dışında çalışmak için eşleri, aileleri ve çevrelerini ikna etmek zorunda kalmaktadırlar (Körükmez vd., 2022, s. 211)

Öğrenmek için bu kursu tercih ettim güzeldir. Bazen komşulara saç falan yapıyorum çok hoşuma gidiyor, önceden de kadınlara kaş bıyık yapıyordum, bunları yapmayı zaten biliyordum şimdi diğer şeyleri de öğreniyorum iyi oluyor, insanın fırsatı

olursa kendine bir yer açar olmasa da evinden yapar. (Kevser, 30, evli, ortaokul, 3 çocuk).

Yani dükkân açmasam bile evimde bir oda ayarlarım ve orada yaparım. Çocuklarımın bir ihtiyacı olduğunda bende para olursa onları ben alabilirim, bu mesleği yapınca para kazanacağım için böyle bir fırsatım olur. (Rimes,25, evli, ilkokul, 2 çocuk).

Kadınlar her fırsatta çalışmanın ve para kazanmanın kendilerine yapacağı faydayı dile getirirken mutlaka çocuklarının ihtiyaçlarından veya evin ihtiyaçlarından bahsetmektedirler. Kadınların elde edeceği maddi kazancın harcanacağı yer çocukların ihtiyacıdır. Canan Uçar'ın parça başı iş yapan Suriyeli kadınlarla yaptığı araştırmada da elde edilen gelirin evin temel ihtiyaçlarına ve çocuklarına harcadıkları yönündedir. Çünkü kadınlar aile yaşamının sürdürülebilmesi, aile fertlerinin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda en sorumlu kişi olarak hissetmektedirler (Uçar, 2020, s. 45). Bu nedenle iş yaşamına katılmak, maddi kazanç elde etmek çocukları ve ailenin faydası için istenmektedir.

Daha önce değinildiği gibi evli ve bekar kadınların olaylara yaklaşımının değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Ev işlerini yapmak konusunda evli kadınların evin düzenini merkeze koyan bir tutumla hareket etmeleri ve bekar kadınların bu sorumluluğun birinci muhatabı olarak annelerini işaret etmeleri gibi çalışma konusunda da farklı düşündükleri anlaşılmaktadır. Bekar kadınlar kursu bitirdikten sonra iş yeri açmak istediklerini belirtirken evli kadınlar işi evden yapmayı da hesaba katmaktadırlar. Bu durum bekar kadınların iş ve ev dengesini kurma gibi bir sorumluluk hissetmediklerini evli kadınlarınsa çalışma şartlarını müzakere etme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Hayalimdeki iş buradan kuaförlüğü öğrenip bitirsem kendime bir yer kurmak bir işletme açmak istiyorum. (Emine, 22, bekar, ilkokul).

Hep kadınlar bir iş bulmak istiyor ben de öyleyim, iyi bir işim olsun istiyorum yani, kuaförlük güzeldir ben seviyorum. Evet, çalışmak istiyorum. Ailem de izin verir. (Ayşe,19, bekar, ortaokul).

Göç eden Suriyeli kadınların göç sonrası iş yaşamına katılımları toplumsal cinsiyet rollerini yeniden müzakere ettiklerini, kendilerine olan güvenlerinin arttığı ve bunun neticesinde hane erkekleriyle pazarlık yapabilme gücünü arttırdığı ortaya çıkmaktadır. Zor koşullarda çalışma, düşük gelir elde etmelerine rağmen kadınların

hane erkekleri nezdinde statü elde ettikleri, karar alma süreçlerine daha fazla dahil olabildikleri ortaya çıkarılmıştır (Doğangün ve Keysan, 2022, s. 133).

(...) biliyordum ama bilsem de nereye gidebilirim nereye başvurabilirim, izin verirler mi şöyle yaparlar mı, sürekli bunları düşündüm ama Adile hocayı tanıdıktan sonra [Adile Hoca kuaförlük kursunun hocasıdır. Kadınlar kurs hocasıyla iyi ilişkiler kurduklarını, sorunlarını paylaştıklarını belirtmişlerdir.] zaten bildim ki hayat, insan isterse yaparmış. Kursa geldikten sonra, iş yaptıktan sonra dedim benim de haklarım varmış. Bu haklarımı kullanabilirim diye düşündüm. (Zeynep, 29, evli, ortaokul, 2 çocuk).

Zeynep kursa gelmekle, evin dışına çıkıp farklı yaşamlar gördükçe içinde bulunduğu koşulları sorgulamaya başladığı izlenimi vermektedir. Zeynep ve Emine ara sıra evde saç boyası ve kaş alma gibi işleri tanıdıklarına para karşılığında yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden “ben çalıştığımndan beri daha iyi hissediyorum” şeklinde ifade etmektedirler. Yaptıkları işin sıklığı sorulduğuna haftada bir iki kişiye yaptıklarını söylemelerine rağmen ellerine geçen parayla kendilerine güvenlerinin arttığını belirtmişlerdir.

Evet meslek, çünkü mesleğin olmazsa seni pek saymıyorlar, seni pek kabul etmiyorlar. Yani mesela ben bir yere gidecek, sen bir yer bilmiyorsun ki ne, bir şey bilmiyorsun ki ne, okuma yazman yok ne, sen gidiyorsun ama böyle bir şey biliyorsan en önce seni katıyorlar, sen biliyorsan haydi gidelim seninle beraber diyorlar. (Emine, 22, bekar, ilkokul).

Emine kadının sayılıp kabul edilmesinin ön koşulu olarak meslek sahibi olmayı ve gelir elde etmeyi tarif etmektedir. Kadınlara ‘siz bir şey bilmezsiniz, anlamazsınız’ denmesinin temelinde para kazandıran bir işinin ve mesleğinin olmamasının olduğunu düşünmektedir. Kadınların hane içinde ve toplumda statü kazanmaları ve güçlenme potansiyelleri iş yaşamına katılım oranlarında artmaktadır (Doğangün ve Keysan, 2022, s. 131-132). Kadınlar iş yaşamına katılmakla aile bireylerinin kendilerine yaklaşımlarının değişeceğini düşünmektedirler. Ancak Friedan (1963) tarafından yapılan çalışmada mülteci kadınların iş yaşamına katılmaları ile birlikte öncelikle kendilerine olan güven ve öz saygının artmasına yardımcı olduğu ve işe yarar hissetmekten dolayı bireysel iyilik hallerini geliştirdiği belirlenmiştir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 70). Genel olarak görüşmeciler kadınların ifadeleri de göstermektedir ki kadınların ekonomik hayata dahil olmaları toplumsal cinsiyet normlarının yeniden tartışılmasını sağlayarak kadının statüsünü güçlendirse de bu durumun birincil faydası

kadının bireysel iyi olma hali üzerindedir. Görüşmeci kadınlardan Emine'nin çalışma hayatına katılması halinde saygı göreceğine inanması öncelikle kendisinin kendisine duyacağı saygının artacağından kaynaklıdır.

SONUÇ

2011 yılında Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye, tarihinde ilk kez bu denli kitlesel bir göçle karşılaşmıştır. Bu durum Türkiye'nin göç politikalarını yapılandırmasına neden olmuştur. Suriye göçü sürecinde milyonlarca insan, Türkiye'de geçici koruma statüsünde yaşamaya başlamıştır. Geçici koruma statüsü; eğitim, sağlık ve sosyal hizmet almayı olanaklı hale getirirken aynı zamanda sığınmacılara zorla geri gönderilmeme güvencesi sağlamaktadır (Danış ve Dikmen, 2022, s. 31).

Suriye göçünden sonra Türkiye yeni göç politikalarıyla süreci yönetmeye başlamıştır. 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Konunu ile 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği ile göç politikalarının güvenlik ve kamu düzenini korumaya odaklı olduğundan yerel halk ile Suriyelilerin birlikte yaşamasına dair politikalar ön plana çıkmamıştır. Suriyelilerin Türkiye'ye göç ettiği ilk yıllarda ülkede daha kısa süreli kalınacağı düşüncesi bu politikaların şekillenmesinde etkili olmuştur (Karadağ, 2024, s. 135). Ancak beklenenin aksine savaşın uzaması üzerine 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılarak Suriyelilerin çalışma yaşamına katılmalarının kuralları belirlenmiştir. 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 96. maddesine dayanarak, Türkiye göçmenler ile yerel halkın uyum içinde yaşayabilmeleri için çeşitli uyum politikaları geliştirmiştir. Uyum politikalarının yol haritası Türkiye Ulusal Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023) ile belirlenmiştir. Eylem planında Suriyeliler için merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası aktörlerin de dahil edildiği bütüncül bir uyum yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu kurumlarla sağlık, eğitim, danışmanlık, sosyal yardımlar gibi alanlarda iş birliği yapılması ve bütüncül çok kültürlü uyum süreci ön görülmüştür (Erdoğan, 2021, s. 48).

Türkiye'nin göç politikaları, bütün göçmenleri homojen bir grup olarak ele almaktadır. Türkiye'nin göçmen politikalarının kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile göçmen kadın olmanın çok yönlü kırılmalı ve özgül durumunun, geliştirilen bu politikalarda göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Bütün göçmenleri tekdüze gören, cinsiyet körü politikalarla süreç yönetilmeye çalışılmaktadır. Oysa birçok araştırmada

göçmen kadınların, farklı şiddet biçimleriyle mücadele etmek durumunda kaldığı ortaya çıkarılmıştır (AFAD, 2014; MAZLUMDER, 2014; Karakaya,2019; Öztoraman-Adugüzel ve Tanyaş, 2020). Göçmen kadınların dezavantajlı durumunun iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik merkezi düzeyde politika üretilmemesine karşı yerel düzeyde uluslararası ve yerel STK'ler göçmen kadınlara yönelik projeler gerçekleştirmektedir.

Göç yolculuğunu atlatıp yeni bir ülkeye varmak kadınların karşılaştığı sorunları bitirmemektedir. Kadınlar; toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı sosyal, ekonomik ve hukuki sorunları erkeklere göre daha ağır yaşamaktadırlar. Çünkü kadınlar göçmenlik statüsünün yanı sıra erkek şiddeti ve toplumsal normların tehdidi altında olmaktadır. Suriye gibi ataerkil toplumsal sistemin etkilerinin yoğun yaşandığı ülkelerde kadınlar ikincil konumda kalmakta ve erkeklere bağımlı halde yaşamaktadırlar. Kadınların eğitiminin engellenmesi, cinsiyet rolleri gereği ücretsiz ev içi ve bakım emeğinden sorumlu tutulmaları, meslek edinmeleri önünde engel teşkil etmekte ve kadınlar ücretli istihdama katılımda engellerle karşılaşmaktadır. Kadınların güçlenme ve özgürleşmelerinin önemli koşullarından biri ekonomik olarak kendi kendilerine yetebildikleri bir duruma gelmeleridir. Ecevit'in de dediği gibi ücretli istihdama katılmak kadın ve erkekler arasında var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azalmasında önemli bir araçtır (Ecevit, 2008, s. 118). Bu nedenle, çeşitli sebeplerle iş yaşamına dahil olamamış ve belli bir meslekte uzmanlaşmamış bireylere meslek eğitimi kursları verilmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında belediyelerin açmış oldukları meslek eğitim kurslarına katılan 20 Suriyeli kadın ve 6 kurs merkezinin yöneticileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada kadınların kurs deneyimlerine odaklanmakla birlikte, kursların kadın istihdamının üzerindeki etkilerinin anlaşılması için bu alanda yapılmış olan çalışmalar da incelenmiştir. Yapılan literatür taramasında özellikle Halk Eğitim Merkezleri ile belediyelerin her yıl binlerce kursiyerle meslek edinme kursları açtıkları gözlenmiştir. Kurslara katılanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum bile kadınların erkeklere göre eşitsiz konumlarını gözler önüne sermektedir. Çünkü erkekler erişkin olduklarında zaten herhangi bir meslekte uzmanlaşmış olmaktadır. Yada düşük nitelikli iş bulmaları daha kolay olmaktadır. Dolayısıyla yetişkinlikte meslek edinerek iş bulma ihtiyacı olan erkek sayısı az olmaktadır. Kadınlar ise toplumsal cinsiyete dayalı çeşitli engellerden dolayı meslek edinememektedirler. Bu nedenle meslek edinmek için bu kurumların açtıkları kurslara

katılarak bir alanda uzmanlaşma ihtiyacı duymaktadırlar. Ancak meslek öğretimi amacıyla yola çıkan kurumlar ve bu kurumlarda verilen kursların etkililiği üzerine literatür incelendiğinde kursların meslek edinmeye ve istihdam yaratmaya sınırlı bir etki yarattığı anlaşılmıştır. Mevcut çalışmalar genel olarak yürütülen kursların “kadın işi” diye kategorileşen branşlarda açıldıkları ve kadınların sosyalleşme, evin dışına çıkma gibi olumlu etkileriyle birlikte ekonomik açıdan hane gelirine bir “katkı” düzeyinde kaldığı ortaya çıkarılmıştır (Atay, 2021; Kaçdi,2024; Üngören, 2023).

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, göçmen kadınların kurslara katılımında yasal statülerine bakılmaksızın ancak geçici kimlik kartı sahipli olması şartıyla göçmen kadınların kurslara alındıklarını göstermektedir. Kurs merkezlerinin fiziki koşulları (çocuk oyun odaları, kreş bölümü gibi özellikler) katılımcı kadınların profilini belirlediği ve yukarıda sayılan imkanları sunamayan kurs merkezlerine küçük çocuğu olan kadınların alınamadığı gözlenmiştir. Kurs branşları kadınların başvuruları neticesinde açılmaktadır. Ancak seçilen kursların kadınların sosyo-ekonomik durumdan etkilendiği anlaşılmıştır. Örneğin, sosyo-ekonomik olarak iyi olan semtlerde yaşayanların seçimleri hobi amaçlı kurslar olabiliyorken, sosyo-ekonomik olarak kötü semtlerde yaşayanlar meslek eğitimi veren kursları tercih etmektedirler.

Kurslar genel olarak “kadın işi” olarak nitelendirilen kadınların evdeki işlerinin devamı olan meslek dallarında açılmaktadır. Her ne kadar kadınların seçimi olarak sunulsa da önceden belirlenen kurs seçenekleri kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu olan ve ev içi işleriyle birlikte yürütebilecekleri mesleklerde olmaktadır. Dolayısıyla kurs bitiminde kadınlar ev dışında çalışabileceği ve ekonomik olarak kendine yetebileceği bir duruma gelememekte, ev içi işlerle birlikte yürütülen ve ev ekonomisine bir “katkı” düzeyinde kalmaktadır. Yönetici görüşmelerinden de anlaşıldığı gibi; kursların birinci amacının kadınların evin dışına çıkmaları ve sosyalleşmelerinin sağlanması olduğu, kurs bitiminde istihdam edilebilirliklerinin ikinci planda kaldığı ve kadınların ekonomik olarak bağımsızlıklarından ziyade aile gelirlerine maddi bir destek olacak şekilde kurs branşlarının ve eğitim içeriklerinin verildiği yönündedir. Kurumların genel politikaları kadınların ekonomik özgürlüklerini ve güçlenmelerini hedeflememeleri ve geleneksel cinsiyet rollerine uygun branşların açılması meslek eğitim kurslarının kadınların ücretli iş gücüne katılımını etkilemektedir. Bu branşlar ev yükümlülükleri ile bir arada yapılabilen ve eve bir “katkı” seviyesinde kalacak etkiye sahip olmaktadır. Kursların bu durumu kadınların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici olmakta, kadınların hem ekonomik

hem de toplumsal olarak güçlenme potansiyelini engellemekte ve cinsiyet rollerinden dolayı yaşadıkları eşitsizliklerin devamını desteklemektedir. Kurslarda kadın işi olarak bilinen işlerin yapılması cinsiyetçi politikaları ve normları destekler niteliktedir (Cılızoğlu, 2023, 68).

Kadınlarla yapılan görüşmeler, tüm olumsuzluklara ve cinsiyetçi yaklaşıma rağmen, Suriyeli kadınların meslek kurslarına katılımının yaşamlarını olumlu anlamda etkilediğine işaret etmektedir. Kadınlar kurslara katılarak başta sosyalleşme ve psikolojik destek alma imkânı bulmaktadırlar. Kurs öncesi evin dışına pek çıkamayan kadınlar kursla beraber kamusal alanlara çıkma fırsatı elde etmekte, kurstaki kadınlarla sosyal ağlar ve dayanışma mekanizmaları geliştirmektedir. Göç sonrası içine düştükleri yalnızlık ve “işe yaramazlık” hissi kursla beraber azalmaktadır.

Bu çalışmanın işaret ettiği önemli bulgulardan birisi de meslek kurslarına katılan kadınların yavaş da olsa erkeğin egemen olduğu yaşamlarına ve var olan güç ilişkilerine karşı değişim mücadelesi verdikleri, “ataerkil pazarlık”larla küçük de olsa kazanımlar elde etmeleridir. Kadınların genel olarak ifade ettikleri kültürel olarak kadınların dışarı çıkmasına ve çalışmasına sıcak bakılmayan ataerkil ilişkiler içerisinde olmalarına rağmen bu normlarla mücadele ederek hem dışarı çıkmaya (sadece kursa gitmek dahi olsa) hem de çalışıp para kazanabilecekleri bir kurs seçmişlerdir. Her ne kadar ataerkil sistemde kadınlar ötekileştirilip baskı altına alınsalar da çeşitli baş etme mekanizmaları ve stratejiler geliştirmekte ve sürecin aktif birer aktörü haline gelmektedirler. Kadınların anlatılarından yaşamlarında toplumsal cinsiyet ilişkilerinin çok belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Suriyeli kadınlar, var olan toplumsal cinsiyet rollerini yeniden müzakere etmektedirler. Buldukları dezavantajlı koşullardan pazarlık ederek aktif/pasif direniş göstermektedirler (Kandiyoti, 2013, s. 139). Bir taraftan da yaşadıkları ekonomik sıkıntılara çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Nitekim özellikle meslek kurslarına giderek elde ettikleri beceriler ile gelecekte ekonomik kazanç elde etmek istemektedirler.

Kurslara katılım, kadınların ücretli iş gücüne dahil olma ihtimalini gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Ekonomik olarak kendine yeten kadınların, kendi yaşamında daha fazla söz sahibi olduğunun farkındadırlar. Zaten “kendi kazandığı paraya sahip olan insan herkese her an hesap vermek zorunda değildir” anlamına gelecek ifadeleri ve çalışmayı ne kadar çok istediklerini belirtmeleri iki durumu ortaya çıkarmaktadır. Birincisi hane erkeklerinin ekonomik güçle özgür olduklarını düşünmeleri, ikincisi fırsat bulurlarsa içinde buldukları cinsiyet

kısıtlamalarından kurtulmak istediklerini göstermektedir. Ev işlerini ve bakım işlerini aksatmadan yapmaları beklenen kadınlar bu beklentiyi karşılamak için ev işlerini günün farklı saatlerine yayarak sabah erken saatte, akşam eşleri gelmeden önce gibi farklı zaman dilimlerinde yapmaktadırlar. Bir diğer zorluk da meslek kursları ile kadınların iş yükünün artmasıdır, nitekim uygulamalı eğitimde hem bedensel hem zihinsel emek harcamaktadırlar. Bu durum çifte iş yüküne sebep olmaktadır. Buna rağmen kurslara giderek elde ettikleri sosyal ve psikolojik faydayı buna değer bulmaktadırlar.

Görüşmecilerden elde edilen bir diğer bulgu toplumda bekar ve evli kadınların farklı konumlanışlarına dairdir. Bekar kadın ile evli kadınların toplumsal rol ve sorumlulukları farklılık göstermektedir. Evli olan kadınlar ev içi işler, bakıma muhtaç olan bireyler ve eşten sorumlu tutulmakta ve sözü edilen işler onların birincil görevleri görülmektedir. Kadınların da benzer şekilde düşündükleri bilgisini de eklemek gerekmektedir. Bekar kadınlar içinse ev içi sorumluluklar ikincil sıradadır. Birinci sorumlu kişi anneleri olduğu için ancak anneden arta kalan işler veya yardım gerektiren işlerde devreye girmektedirler. Bekar kadınlar çalışma isteklerini ve bunun mümkünliğini daha fazla dile getirmektedirler. Örneğin evli kadınların çalışma istekleri ve şartları evin düzenini, geleneksel rollerini aksatmama şartına bağlı gelişirken bekar kadınların durumu uygun bir yerde iş bulma şartına bağlanmaktadır. Burada ev sorumlulukları ve geleneksel iş bölümünün kadınların istihdamına engel oluşturduğu fikrini doğrulanmaktadır. Erkek egemenliğine dayalı toplumlarda evli olan kadınlar ücretli işe girişte bekar kadınlara göre daha fazla zorluk çekmektedirler. Çünkü evli olan kadınlar ev dışında çalışma kararını verirken evdeki işleri aksatıp aksatmama, çocuk bakımı, varsa yaşlı bakımının aksamaması, ev dışında çalışırken evdeki işlere ayıracağı zamanı planlama gibi faktörler devreye girmektedir (Ecevit, 2008, s. 158). Bu durumda evli olmayan kadınların meslek kursları ile bir işe girme ve bununla birlikte güçlenme potansiyellerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Suriye'deyken çalışma deneyimi bulunmayan kadınlar göçle beraber yaşanan değişim ve dönüşümün etkisiyle çalışma yaşamına katılmayı düşünmekte ve istemektedirler. Nitekim bu isteğin neticesinde meslek edinebilecekleri kurslara katılmaktadırlar. Bu durum, göçün kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve hane içi güç ilişkilerinde değişim yaratma potansiyelini göstermektedir. Kadınlar kamusal alanlara çıktıkça, toplumsal ilişkilerde değişim yaratan mekanizmaları kullandıkça sosyal rollerinde değişimin mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, kadınlara yönelik açılan meslek edindirme kurslarına Suriyeli kadınların yoğun ilgisi sadece ekonomik bir gereklilikle açıklanamaz. Kurslar sayesinde kadınlar toplumsal hayata katılım, dayanışma, sosyalleşme ve sosyal ağ kurma, kendi hayatları üzerinde kontrol sağlama, geleceğe dair güvence hissetme imkânı elde etmektedirler. Nitekim kadınlar kurs bitiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden dolayı ücretli işe girmeseler de eşin terk etmesi ya da çok eşlilik gibi erkeğe bağımlı oldukları durumların yaşanması halinde kendi ayakları üzerinde durma cesareti kazanmaktadırlar. Dolayısıyla kadınların kurslardan elde ettikleri sosyal ve psikolojik faydanın yanında istihdama katkı sağlayacak hale gelmeleri önem taşımaktadır. Kadınların ücretli iş yaşamına katılımıyla cinsiyet eşitsizliklerinin azalma, sosyal uyumun sağlanmasına daha etkili olacağı göz önünde bulundurularak meslek eğitim kursları revize edilmeli ve kursları açan kurumların yaklaşımları değişmelidir.

Bu çalışmanın bulguları göçmen kadınların istihdamına yönelik geliştirilen bu kursların daha etkili ve kadınları güçlendirici şekilde tasarlanması gereğine işaret etmektedir. Kurs merkezlerinin kadınların istihdamına dair daha işlevsel olmaları için bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak bazı önerilerde bulunabilir;

Politika yapıcılar ve kurs yöneticilerinin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyici uygulamaları son bulmalı ve kursların kadınlar için sosyalleşme ve ev bütçesine katkı sağlamanın ötesine geçip kadınların istihdamı hedeflenmelidir,

Yerel piyasa ihtiyacına uygun kurslar açılmalıdır,

Verilen eğitimin kursiyerleri mesleğe dair yeterli donanıma sahip bireyler haline getirilmelidir,

Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması için uygun politikalar üretilmeli, (kreş ve küçük çocuklar için de bakım olanakları arttırılmalı ve ulaşılır hale getirilmelidir.)

Kurumlar, işverenlerle temas halinde olmalı ve eğitimler sonucunda başarılı olan kursiyerlerin işe yerleştirilmeleri sağlanmalı ve takip edilmeli,

Kurs merkezlerinin ve eğitimlerin daha verimli olması için kursiyerlerin istihdam durumları takip edilmeli ve kurs sorunlarının tespit edilmeye çalışılan araştırmalar dikkate alınarak gerekli tedbirler alınmalı,

Ulusal ve yerel düzeyde, kadınların güçlendirilmesi ve istihdam edilmesini sağlayacak projeler geliştirilmeli,

Bu öneriler genel olarak meslek eğimi kurslarına katılan tüm kadınların karşılaştıkları sorunlara da işaret etmektedir. Göçmen kadınlar açısından ele alındığında bunlara ek olarak farklı sorunlara çözüm önerileri gerekmektedir. Örneğin göçmen kadınlar dil bariyerinden dolayı iletişim sorunları yaşayabilmektedir. Öncelikle dil gelişimine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Ataerkil toplum yapısının daha belirgin olmasından dolayı kadınların kamusal alanlara çıkmaları engellenebilmekte, ücretli iş yaşamına katılmalarına olumlu bakılmamaktadır. Kadınlar iş yaşamına katılsalar dahi belirli şartlara bağlı olmaktadır. Evden çalışma, erkelerle aynı işyerinde çalışmama gibi eğilimler ortaya çıkmaktadır. Toplumsal dönüşümlerin yavaş ilerlediği gerçeği göz önüne alınarak cinsiyet rollerinden dolayı yaşadıkları engelleri aşabilecekleri tedbirler alınmalıdır. Örneğin, bir kurs merkezinde bütün kursiyerlerin olduğu bir sohbet sırasında, istihdam olanaklarının nasıl arttırılabileceğine dair fikir alışverişi yapılırken kuaförlük kursiyerlerden bir göçmen kadın “ailemiz dışarıda çalışmamıza izin vermiyor, kendi yerimizi açmak için de paramız yok, keşke belediye bir yer açsa ve kursu bitirenleri orada işe alsaydı ailemiz buna izin verir” şeklinde dileğini belirtmiştir. Kursiyerin önerisi belediyelerin açmış oldukları “kent lokantaları” örneğini hatırlatmaktadır. Temel ihtiyaçlara yönelik branşlarda şehir merkezlerinde halka uygun ücretlerle hizmet verilirken bir yandan da kursu bitiren kursiyerler istihdam edilme şansı elde edebilirler. Ücretli işe erişim özellikle göçmen kadınlar için ekonomik gelirin ötesinde güçlendirici ve yaşamlarını değiştirebilecek önemli bir potansiyel taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan- Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus- ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Acar- Savran, G. (2013). *Beden emek tarih- diyalektik bir feminizm için*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Adıgüzel-Öztoraman, S. ve Tanyaş, B. (2020). Suriyeli mülteci kadınların göç deneyimleri: zorunlu göç, gündelik yaşam ve uyum üzerine nitel bir çalışma. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi* (6), 2, 173-210.
- Agcadağ Çelik, İ., ve Vural, F. (2018). Suriyeli mülteci kadınların kuma dramı: Kilis ili örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 341-382.
- Ager A. ve Strang, A. (2008) Understanding integration: a conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Alvanoğlu, S. ve Ateş, H. (2020). Yerel yönetimlerin mültecilere yönelik yenilikçi uygulamaları: Gaziantep büyükşehir belediyesi örneği. *Tesam Akademi Dergisi*, 7(2), 375-400.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/haberler/buyuksehir-belediyesi-ve-unfpadan-kadin-cocuk-ve-gencler-icin-is-birligi-14160>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/kulturel-hizmetler/belmek>.
- Artan, T. ve Arıcı, A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Atay, S. (2021). *Türkiye'de istihdam politikaları kapsamında meslek edindirme kursları: Eskişehir örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aygül, H. H. ve Kaba, E. M. (2019). Suriyeli kadınların işgücüne katılımı ve deneyimleri. *Turkish Studies- Social Sciences*, 14(4), 1255-1275.

- Aygün, B. ve Memişoğlu, F. (2021). Mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikalarında çok düzeyli yönetim uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (60), 119-143.
- Bağlan, D. ve Yardımcı, F. (2017). Meslek edindirme kurslarının etkinliği: SAMEK örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 63-87.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388
- Barın, H. (2019). *Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonunda sivil toplum kuruluşlarının rolü: Ankara örneği*. (Basılmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Barutçu, A. (2020). *(Pro) feminist araştırmalarda erkekler arası güç ilişkileri, yöntemsel soru(n)lar ve defansta duran ben*. Erdoğan, E. ve Gündoğdu, N. (Ed.). *Türkiye'de feminist yöntem* (1. Baskı, s. 147-178). İstanbul: Metis Yayınları.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması*. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.(2014). *Türkiye'deki Suriyeli kadınlar*. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- Batuk, N. ve Adıgüzel, Y. (2022). Yerel yönetimlerin sosyal içerme faaliyetlerinin göçmenlerin toplumsal uyumuna etkisi: İstanbul örneği. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 7(2), 51-79.
- Bay, M. ve Emini, F. T. (2023). Belediyelerin göç politikaları: Gaziantep ve Hatay büyükşehir belediyeleri örneği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(1), 87-108.
- Berkün, S. (2017). Türkiye'de sosyal belediyecilik anlayışı. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 2(18), 582-598.
- BİANET (Bağımsız İletişim Ağı), (2024). Erişim adresi: <https://bianet.org/haber/erdogan-allah-in-kadinlara-verdigi-en-buyuk-ayricalik-annelik-vasfidir-194995>
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP), (2024). Erişim adresi: <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/istihdam-ve-beceri-gelistirme-projesi-1bilesen>
- Birleşmiş Milletler, Erişim adresi: <https://www.un.org/en/global-issues/refugees>
- Bostan, H. (2018). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskan sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 38-88.

- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi: sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği*. (Basılmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Cankurtaran, Ö. ve Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak*. (Ed.) Bahar Özvarış, Ş. ve Erdost, T. Ankara: Merdiven Yayın. Ankara
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (Bülent Uğur B., ve İbrahim A., Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chagel, M. ve Akgün Gültekin, A. (2023). Mekan ilişkisinde göçmenlik ve kültürel kodlar: İstanbul örneği. *Göç Dergisi*, 10(1), 119-143.
- Cılızoğlu, M. D. (2023). Kadın kooperatifleri Suriyeli mülteci kadınların güçlendirilmesi için bir çözüm olabilir mi? *İJHM Özel Sayı. Göç Araştırmalarında Yeni Tartışmalar/ Gözden Kaçanlar*. 56-73
- Coşkun, B. (2018). *Ankara büyükşehir belediyesi Çankaya bölgesi belediye meslek edindirme kursları (BELMEK) el sanatları teknolojisi kösele çanta yapımı programlarının incelenmesi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8 (1), 91-104.
- Coşkun, E., Eski, B. (2022). *Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye'nin sığınma sistemi*. Coşkun, E, Kaşka, S. ve Williams, L. (Ed.), *Göçmen ve mülteci kadınlar: Türkiye'de araştırma, politika ve uygulamada toplumsal cinsiyet farkındalığı* (1. Baskı, s. 133-154). İstanbul: Bağlam . İstanbul: Bağlam Yayınları
- Coşkun, E., Williams, L. (2022). *Gelecek gündemi: Türkiye'de göç ve toplumsal cinsiyet araştırmaları, politika ve uygulamaya dair notlar*. Coşkun, E, Kaşka, S. ve Williams, L. (Ed.), *Göçmen ve mülteci kadınlar: Türkiye'de araştırma, politika ve uygulamada toplumsal cinsiyet farkındalığı* (1. Baskı, s. 240-248). İstanbul: Bağlam Yayınları
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramlar, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çağlayan, S. (2019). *Göç kavramları ve kuramları*. Güneş, F. (Ed.). *Kent Sosyolojisi* (. Baskı, s. 105-136). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyonu: Adana- Mersin örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15 (4), 1001-1016.

- Çöpoğlu, M. (2017). Sosyal belediyecilik ve sorunları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 223-247.
- Çukurova Belediyesi, (2024) Erişim adresi: <https://cukurova.bel.tr/hizmetdetay/meslek-kurslari.html>
- Danış, D. (2018). Türkiye’de kent mültecileri ve misafirperverlik. *İyi Yönetişim Tartışmaları. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV)*
- Danış, D., ve Dikmen, H. (2022). Türkiye’de göçmen ve mülteci entegrasyonu: politikalar, uygulamalar ve zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 24-45
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci cinsiyet cilt-II*, (G. Savran, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye’de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.
- Dedeoğlu, S. Şahankaya- Adar, A. (2023). Türkiye’de kadın kooperatiflerinin kadınların güçlenmesine etkisi. *Fe Dergi*, 15(2), 8-49.
- Demir, A. O. ve Maiz, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli kadınlar: sosyoekonomik ve hukuki sorunlar. *Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)*.
- Diken Haber, (2024). Erişim adresi: <https://www.diken.com.tr/yilin-ilk-cinsiyetci-aciklamasi-dustu-bakan-muezzinogluna-gore-kadinin-kariyeri-annelik-olmalı/>
- Dinçay, İ. H. (2020). İşkur tarafından düzenlenen meslek edindirme kurslarının etkinliği: Eskişehir örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 8, 373-397.
- Doğan, Ö. ve Gürbüz, S. (2018). Suriyeli sığınmacıların sosyal entegrasyonuna yönelik bir araştırma. *Turkish Studies*, 13(26), 529-546.
- Doğangün, G. ve Özgür- Keysan, A. (2022). Göçün Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet pratikleri üzerindeki etkisi: imkanlar ve zorluklar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77 (1), 125-150.
- Dudu- Karaman, E. ve Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: kadının “annelik” kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *E- GİFDER*, (6) 2, 1475-1496.
- Dursun, G. ve Nizamoglu, S. (2021). Türkiye’de işgücü piyasalarında Suriyeli kadın mülteciler: konfeksiyon endüstrisi örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 109-132.
- Düzce Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://duzce.bel.tr/11597-duzcelilerin-kariyer-kapisi-belmek>
- Ecevit, Y. (2008). İşgücüne katılım ve istihdam. *İçinde,(113-191) Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği- Türkiye Kadın Girişimciler Derneği. (2008).Türkiye’de*

toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri: “kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş: eğitim, çalışma yaşamı ve siyaset” raporunun güncellenmesi.

- Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. Ankara: CEİD Yayınları.
- En Son Haber, (2024). Erişim adresi: <https://www.ensonhaber.com/gundem/gaziantep-buyuksehir-belediye-baskani-fatma-sahin-suriyelilerin-geri-donus-formulunu-anlat>
- Erdem, B. B. (2017). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sosyal, siyasi ve vatandaşlık hukuku bakımından Türkiye’deki durumları. *Public and Private International Law Bulletin (MHB)*, (37), 2, 322-351.
- Erdoğan, H. (2022). Zorunlu göç bağlamında Suriyeli kadınların sorunları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 11 (1) , 609-623
- Erdoğan, M. M., (2017). “Kopuş”tan “uyuma” kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği. Marmara Belediyeler Birliği Kültür yayınları.
- Erdoğan, M. M., (2021). *Suriyeliler barometresi: Suriyeliler ile uyum içinde yaşamının çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Erdoğan, M. M., (2022). *Suriyeliler barometresi: Suriyeliler ile uyum içinde yaşamının çerçevesi*. Ankara: Serbest Kitaplar.
- Erdoğan, M. M., (2023). *Suriyeliler barometresi: Suriyeliler ile uyum içinde yaşamının çerçevesi*. Ankara: Serbest Kitaplar.
- Ereş, F. (2017). Mesleki eğitim merkezine devam eden göçmenlerin meslek kurslarına yönelik sorunları. *TÜBAV Bilim*, 10(2), 93-101.
- GAP İdaresi Başkanlığı, (2024). Erişim adresi: <http://www.gap.gov.tr/gecici-koruma-altindaki-suriyeli-kadin-ve-genc-kizlarin-sosyal-ve-ekonomik-istikrari-ve-dayanikliginin-guclendirilmesi-projesi-sayfa-248.html>
- GAP İdaresi Başkanlığı, (2024). Erişim adresi: <http://www.gap.gov.tr/guneydogu-anadolu-bolgesinde-yasayan-suriyeli-kadınların-sosyal-ve-ekonomik-yasama-adaptasyon-projesi-sayfa-246.html>
- GAP İdaresi Başkanlığı, (2024). Erişim adresi: <http://www.gap.gov.tr/suriyeli-kadin-ve-genc-kizlarin-sosyal-ve-ekonomik-istikrari-ve-dayanikliginin-guclendirilmesi-projesi-sayfa-125.html>
- GAPÇATOM, (2024). Erişim adresi: <https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2019/03/catom2018.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://gasmek.gaziantep.bel.tr/>

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.gasmek.org.tr/index.html>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gasmek-ile-kadinlar-hayalerini-gerceklestiriyor>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2025). *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı 2025-2029*. Erişim adresi: <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2025/01/stratejik-plan-baski-hali.pdf>.
- Gaziantep Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği, (2024). Erişim adresi: <https://www.gesob.org.tr/haber/seeco-projesi-kapsaminda-istihdam-odakli-mesleki-egitim-programlari-basliyor-141.html>.
- Göç Araştırmaları Vakfı, 2025. Erişim adresi: <https://gocvakfi.org/turkiyedeki-kayitli-suriyelilerin-sayisi-neden-azaliyor/>
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2024). Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzenlecek-belgelerbelge>
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2024). Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>
- Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX), (2024). Erişim adresi: <https://www.mipex.eu/turkey>
- Gönül, S. (2020). Zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri. Biehl, K. Danış, D. (Edt.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, (s. 80-100). Su Gender ve GAR (Göç Araştırmaları Derneği).
- Gözüm, P. (2024). Türkiye’de kadın istihdamı: Sorunlar ve fırsatlar. *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 109-125.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler dergisi*, (4), 53-85.
- Gültekin, M. N., Yücebaş, M., Soyudoğan, M., Atasü Topçuoğlu, R., Doğanoglu, M., Leyla Kuzu, Ş., Gülhan, S. T., Aslan, A., İncetahtacı, N., Utanır, A., Aslan, Ç., Kaya, M., Karayakupoglu, H. C., Açıkgoz, Ü., Özhazar, İ. (2021). *Gaziantep Monitörü 2020 Uyum*. İstanbul: SABEV Yayınları.
- Günay, E., Atılgan, D., Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.

- Gündoğan, N. (2016). *Çalışma ekonomisinin temel kavramları*. Gündoğan, N., Biçerli, M. K. (Edt.), *Çalışma ekonomisi* (1. Baskı, s. 3-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2018). *Nüfus ve sağlık araştırması-Suriyeli göçmen örnelemi*. Erişim adresi: https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2019_tnsa_SR_compressed.pdf.
- Harunoğulları, M. ve Akcadağ-Çelik, İ. (2019). Kilis yerel halkının algısında Suriyeli sığınmacılar ve toplumsal etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12)67, 581-600
- Hatıpler, M., Daşkıran, S. (2021). Etkileri ve sosyo-psikolojik boyutuyla göç. *Social Sciences Research Journal*, 10 (3), 714-728.
- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, (2024), İzleme ve Değerlendirme Raporu 2023.
- Hayat Boyu Öğrenme Portalı, (2024). Erişim adresi: <https://hbo.meb.gov.tr/portal/index.php?SayfaKodu=1>
- Hayran, N. (2013). *Yerel yönetimlerde kadın istihdam politikaları: İZMEK (İzmit belediyesi meslek edindirme kursları) örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Horkheimer, M. Ve Adorno, W. T. (2015). *Sosyolojik açılımlar*. (M. Sezai, D. ve Adnan G., Çev.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Ihlamur- Öner, S. G. (2016). *Ulus-ötesi göç sürecinde dini ağlar ve örgütler*, Ihlamur- Öner, S. G. ve Öner, N. A. ř. (Der.). *Küreselleşme çağında göç* (3. Baskı, s. 309-335). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İlgar, M. Z. ve Coşgun İlgar, S. (2015). Göç ve göçmenliğin psikolojik yansımaları (vatansız vatandaş olmak). *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, (159–177). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Adresinden alındı: <https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/1436>
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. MİReKoç Araştırma Raporları 1/2014 İstanbul. Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi
- İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER). (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu*. Erişim adresi: <http://madde14.org/images/f/f8/MazlumDerSuriyeliKadin2014.pdf>.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_dallari.aspx?dalId=15

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_detay.aspx?BransCode=1001.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://frd.ibb.istanbul/ibb-ve-unhrc-arasinda-multecilere-yonelik-is-birligi-metni-imzalandi/>
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/KararDetayi/33448>
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/meslek-fabrikasi-egitimleri-/1401/4>
- Kaçdı, D. (2024). *Meslek edindirme kursları kapsamında el sanatları teknolojisi programlarının incelenmesi: Gaziantep büyükşehir belediyesi örneği (GASMEK)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Erzurum.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınlar.
- Karaaslan, F. (2018). *Halk eğitim merkezleri meslek edindirme kurslarının kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarına etkileri: Yalova ili örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Karadağ, E., Su, A., Duyal, S. ve Ütük, İ. (2020). Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunda okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunlar. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (14)31, 21-39
- Karadağ, H. B. (2024). 1923'ten günümüze Türkiye'nin yüz yıllık göç tarihi. *Topkapı Journal of Social Science*, (3)1, 124-138
- Karakaya, H. (2019). Savaş ve göç sürecinde Suriyeli kadınlar. *Social Sciences*, (14)5, 2275-2290
- Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O., Bilgiç, E. Ç. (2019). *İstanbul'da Suriyeliler ve savaş sonrası Suriye gettoları*. Ankara: TEPAV Yayınları
- Kaya, A. (2017). İstanbul, mülteciler için cennet mi cehennem mi? Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri. *Toplum ve Bilim*, (140), 42-68.
- Kaya, A., Akkaya, A., Baysan, Y., Coşkun, Ç., Dazkır Erdenoğlu, B., Porsnok, N., Malcı Tümer, S., Yalçın, Ö. (2020). Türkiye'de Suriyeli göçü ve belediye deneyimleri: kitlesel göçler, yerel yanıtlar. *RESLOG -Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi - 10*
- Kaya, H. E ve Altan, B. (2020). Halk eğitimi merkezi kurslarına katılan kadın yetişkinlerde öğrenme süreçlerinin ev içi ücretsiz emek üzerinden değerlendirilmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 13(6), 85-117.

- Kayseri Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.kayseri.bel.tr/kaymek>
- Kılıç, E. (2021). Göç ve sosyal uyum. *Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi*, (993-994), 34-39.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, (2024). (erişim adresi: <https://www.kocaeli.bel.tr/hizmet/meslek-ve-sanat-egitimi-kurslari-ko-mek-109.html>)
- Kocaoğlu, M., Aydoğan, C., Karabulut- Akkuş, Ö. (2017). Türkiye’de sosyal belediyeçilik uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 157-169.
- Konya Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://komek.org.tr/page.php?PageID=19&SubPageID=40&lng=tr>
- Konya Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.komek.org.tr/page.php?PageID=11&SubPageID=5&lng=tr>
- Korkmaz, H. Ve Tosun, B. (2024). Göç yönetiminde belediyelerin rolü: Gaziantep büyükşehir belediyesi ve Barselona belediyesi örneği. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, (11), 142-177.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ.Z., Danış, D. (2020). *Mecburiyet, müzakere, değişim: Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri*. GAR (Göç Araştırmaları Derneği) Kitap Serisi- 2
- Körükmez, L. (2021). *Piyasa, politika ve toplumsal cinsiyet kıskacında kadın emeği*. Gaziantep: Kırkayak Kültür Derneği.
- Körükmez, L., Danış, D., Karakılıç, İ. Z. (2022). Zorunlu göç bağlamında Suriyeli kadınların ücretli iş gücüne katılımında toplumsal cinsiyet müzakeresi. *Alternatif Politika* 14(2), 201-228
- Küçükkuş, E. (2021). Orta Asya devletlerindeki göç hareketlerinin ekonomik ve politik perspektiften incelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, (12), 2, 283-301.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2016). *Göç çalışmalarında “nasıl” sorusu*. S. G. Ihlamur- Öner, S. G. ve Öner, N. A. Ş. (Der.). *Küreselleşme çağında göç* (3. Baskı, s. 49-85). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lale, L. (2022). Suriye göçünün Türkiye’nin kentleşme süreçlerine etkileri: Gaziantep kenti örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 75-96.
- Leyla Kuzu, Ş. (2022). Göç girişimcilik ve toplumsal cinsiyet: Gaziantep’teki Suriyelilerin işyeri açma motivasyonları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 90-106.

- Lüküslü, G.D. ve Çelik, K. (2008). Sessiz ve görünmez, 'genç' ve 'kadın': ev kızı," *Toplum ve Bilim (112)*, 101-118.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Osman, A. ve Derya, K., Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Memiş, E. ve Özay, Ö. (2011). *Eviçi uğraşlardan iktisatta karşılıksız emeğe: Türkiye üzerine yapılan çalışmalara ilişkin bir değerlendirme*. Sancar, S. (Der.). *Birkaç arpa boyu...21.yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar*. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a armağan (Cilt-1), (1. Baskı, s. 249-280). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Mersin Büyükşehir Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://mersin.bel.tr/haber/buyuksehir-istihdami-destekleyecek-kurslar-acmaya-devam-ediyor-1743655394>
- Mevzuat Bilgi Sistemi, (2024). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24507&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5><https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Mevzuat Bilgi Sistemi, (2024). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6735&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>
- Mevzuat Bilgi Sistemi, (2024). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>
- Mevzuat Bilgi Sistemi, (2024). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>
- Mumcu, N. (2023). Kadın, işçi, genç: kadın işçilerin hayat hikâyelerinde gençlik dönemi. *Fe Dergi*, 15(2), 84-119
- Mutlu, Z. (2019). *Meslek edindirme kurslarının belediye imajına katkısı: Konya büyükşehir belediyesi KOMEK örneği*. (Bastırılmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mülteciler Derneği, (2024). Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2024/>
- Mülteciler Derneği, (2025). Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2024/>

- Neuman, W.L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar(cilt-1)*, (Sedef, Ö., Çev.). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Nimer, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin Türkçe dil eğitimi deneyimleri ve kurumsal yapılar*. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi.
- Özbey, K. (2022). Açık kapı politikasından sınır duvarı projesine: Türkiye'nin sınır politikasının dönüşümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(43), 709-741.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1(1)*, 21-39.
- Özçürümez, S. ve İçduygu, A. (2020). *Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme: Kavramlar, modeller ve uygulamalar ile Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özipek, B. B., Tanrıku, F. (Ed.). (2022). *İstanbul ekonomisinde Suriyeli girişimciler*. İstanbul: Ekonomi Araştırmaları Yayınları
- Özvarış, Ş, Kaptanoğlu, İ.Y., Ünlü, H.K., Erdost, T. (2019). *Kadın sağlığı danışma merkezlerine başvuran Suriyeli kadınların üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırma raporu*. Ankara: Merdiven Yayın.
- Peker, D. (2024). Göç ve sosyal uyum açısından halk eğitimi merkezi programlarının etkisi: Antalya, Muğla, Hatay ve Van illerinde bir analiz. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 7(2), 536-555.
- Phillimore, J. (2012). Implementing integration in the UK: lesson for intehration theory, policy and practice. *The Policy Press*.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235. <http://www.jstor.org/stable/2979181> adresinden alındı https://www.jstor.org/stable/2979181?readnow=1&seq=6#page_scan_tab_contents
- Sağlam, M. (2015). *Yaygın eğitim kurumlarında verilen meslek edindirme kurslarının kadın istihdamına katkısı: Muğla Menteşe belediyesi örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sar, E. (2021). Çalışma hayatında kadın istihdamı ve Türkiye'de yansımaları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 20-40.

- Sert, D. Ş. (2016). *Uluslararası göç yazınında bütünleyici bir kurama doğru*. S. G. Ihlamur-Öner, S. G. ve Öner, N. A. Ş. (Der.). *Küreselleşme çağında göç içinde* (3. Baskı, s. 29-48). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevli, H. (2020). Gündelik direniş deneyimleri: Gaziantep'te Suriyeli kadınlar. . Biehl, K. Danış, D. (Edt.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde (s.56-79). Su Gender ve GAR (Göç Araştırmaları Derneği).
- Solakoğlu, M. ve Solakoğlu, M. (2024). Cinsiyet eşitsizliğinin kadın istihdamı üzerine etkisi. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-19.
- Şahankaya Adar, A. ve Urhan Çelik, B. (2023). Türkiye'de uluslararası göç ve refah ilişkisi: kitlesel göçler üzerinden bir değerlendirme. *Göç Dergisi*, 1(10), 101-118.
- Şahankaya, A. (2018). Türkiye'de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü? *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 13-36.
- Şahinbey Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.sahinbey.bel.tr/haber/1/5610/180-kursiyer-daha-is-hayatina-atilacak>
- Şahinbey Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.sahinbey.bel.tr/haber/1/9074/belediyemiz-kurslarında-22-bin-kursiyer-egitimaldi#:~:text=%C5%9Eahinbey%20Belediyesi%20olarak%20gen%C3%A7lik%20merkezlerimiz,bin%20559%20kursiyerimize%20e%C4%9Fitim%20verdi>
- Şehitkamil Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.gaziantepolusum.com/haber/18827452/sehitkamilde-mefrusat-kursuna-yogun-ilgi>
- Şehitkamil Belediyesi, (2024). Erişim adresi: https://www.sehitkamil.bel.tr/Haberler/detay/aile_ merkezlerindeki_ eğitimlerden_ binlerce_ kisi_ yararlanıyor1721624992
- Şen, E. (2022). *Suriyeli mültecilere yönelik meslek edindirme kurslarının değerlendirilmesi (Gaziantep- Şahinbey örneği)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kilis.
- Şen, M. (2016). Aktif işgücü piyasası politikaları kapsamında Türkiye'de mesleki eğitim kurslarının analizi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(1), 67-89.
- Şimşek, D ve İçduygu, A. (2017). Giriş: Uluslararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bilim*, (140), 6-10.
- Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve insan güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*, (140), 11-26.

- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40 (2), 367-392.
- Şimşek, N. (2023). *Sosyal belediyecilik bağlamında meslek edindirme kursları: İsmek örneği*. (Basılmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). *Stratejik Planı 2024-2028*. Erişim adresi: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Stratejik-Yonetim/Stratejik-Plan/2024/Stratejik-Plan-2024_2028.pdf
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Başkanlığı. (2024). *Uyum strateji belgesi ve ulusal Eylem planı 2018-2023*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>.
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Başkanlığı. (2025). *Türkiye ve göç raporu*. Erişim adresi: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2014). *Türkiye'deki Suriyeli kadınlar raporu*.
- T.C Tarım ve Orman Bakanlığı Adana Zirai Üretim İşletmesi Tarımsal Yayım ve Hizmetiçi Eğitim Merkezi Müdürlüğü, (2024). Erişim adresi: <https://egitim.tarimorman.gov.tr/adana/Sayfalar/Detay.aspx?TermStoreId=368e785b-af33487da98dc11d5495130b&TermSetId=da67285cb41a41a2ba1db8580ad30919&TermId=39a4772bb36b4ee0a8c166d7f55fba6c&UrlSuffix=801/Green-Projesi-savunmasiz-Durumdaki-Multeci-Ve-Turk-Vatandasi-Kadinlarin-Sosyal-Ve-Ekonomik-Hayata-Dahil-Edilmeleri-Oryantasyon-Egitiminin-2022-Yilinin-Ilk-Etabi-Basladi>
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 12. (2013). *Her alandaki kadın istihdamının artırılması ve çözüm önerileri*. Erişim Adresi: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/54817feb-220c-4bdc-b1e5-3c94a4dd23c4/content>
- Toksöz, G., ve Memiş, E. (2018). İstihdamda toplumsal cinsiyet eşitliği. Ankara: *Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD)*.

- Tuçaltan, G. ve İçdem, B. (2020). *Türkiye’de Suriyeli göçü ve belediye deneyimleri: kitlesel göçler, yerel yanıtlar*. Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi -10 (RESLOG).
- Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler Özel Rapor*. Erişim adresi: https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/suriye_rapor/ozel_rapor.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>
- Türkiye İş Kurumu 2024 Faaliyet Raporu. Erişim adresi: <https://media.iskur.gov.tr/102116/2024-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. (2020). *Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Uyum Raporu*. Erişim adresi: <https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasına-uyum-raporu.pdf>.
- Uçar, C. (2020), *Gaziantep parça başı emek piyasasının Suriyeli kadınları: emek, zorunlu göç ve şiddet*. Biehl, K. Danış, D. (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, (s. 38-55). Su Gender ve GAR (Göç Araştırmaları Derneği)
- Uluslararası Göç Örgütü, (2013). *Göç terimleri sözlüğü*. Erişim adresi: [https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu\(1\).Pdf](https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf).
- UNICEF, (2022). *Türkiye’de geçici koruma altında olan Suriyeli çocuklara yönelik eğitim müdahalesinin belgelendirilmesi – nihai rapor*. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=Ge%C3%A7ici%20Koruma%20kapsam%C4%B1nda%20bulunup%20T%C3%BCrk,bin%20144'%C3%BC%20ise%20%C3%A7ocuktur.>
- Uslu, F., Demir, E. (2023). Nitel bir veri toplama tekniği: derinlemesine görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 289-299.
- Utar, S. (2024). Türkiye’nin sığınmacılara yönelik uyum politikalarındaki toplumsal cinsiyet körlüğünün Ankara’da yaşayan Suriyeli kadınların deneyimleri üzerinden analizi. *Fe Dergi*, 16(2), 355-393.
- Ümraniye Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://umraniye.bel.tr/haber/meslek-edinme-kurslari-ile-binlerce-kisi-meslek-sahibi-oluyor>

- Ünal, F., Kalçık, C., Satuk, M. (2016). Halk eğitim kurslarının, kadın katılımcıların yaşam boyu öğrenme becerilerine katkısının değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(9), 905-930.
- Üngören, M. (2023). *Meslek edindirme kurslarının kadın girişimciliği üzerindeki etkileri: SAMEK örneği*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. , Akbaş, S. (2020). *Ötekilerin ötekisi: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli kadınlar*. Ünlütürk Ulutaş, Ç. (Ed.), *Feminist sosyal politika: bakım, emek, göç* (1. Baskı, s. 281-308). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Yakut, G. (2015). *Türkiye’de kadın istihdamı, meslek edindirme kursları ve yerel yönetimler: İstanbul’da bazı ilçe belediyeleri üzerine bir araştırma*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, Ö. ve Birbilen, M. E. (2020). *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: kültürlerarası kent*. Kaya, A. (Der.), (s. 27-36). *Türkiye’de Suriyeli göçü ve belediye deneyimleri: kitlesel göçler, yerel yanıtlar*. Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi- 10 (RESLOG).
- Yaman- Öztürk, M. (2010). *Ücretli ve ücretsiz bakım hizmeti ekseninde kadın emeği: 1980’lerden 2000’lere*. Dedeoğlu, S. ve Yaman- Öztürk, M. (Der.), *Kapitalizm, ataerkillik ve kadın emeği: Türkiye örneği*, (s. 27-80). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları
- Yanar, B. ve Erkut, G. (2020). Belediyelerin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları: İstanbul örneği. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 189-214.
- Yapar, N. E. ve Şentürk, Ş. (2022). Halk eğitim merkezlerinin kadınlara yönelik kurs faaliyetleri: Amasya ili örneği. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 29-50.
- Yerel Yönetimlerin Göç Politikaları, (2021). *Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi*, 883-884.
- Yeşilyurt Belediyesi, (2024). Erişim adresi: <https://www.yesilyurt.bel.tr/haberler/yesilyurt-belediyesi-yeni-meslek-edindirme-kurslari-acti>
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *İlgi*, (35), 107-126.
- Yıldız, A. (2012). *Transformation of adult education in Turkey: From public education to life-long learning*. İnal, K. Ve Akkaymak, G. (Ed.) *Neoliberal transformation of education in Turkey* (1. Baskı, s. 245-258), New York: Palgrave Macmillan.

Yücel, A., Utaş, C., Kavlak, İ. V., Kristjansdóttir, Í. B., Freizer, S. (2018). *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi*. UNWOMEN

EKLER

EK-1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ⁴⁵

İSİM	YAŞI	MEDENİ DURUMU	EĞİTİM	ÇOCUK SAYISI	ÇALIŞMA DURUMU	EVDEKİ KİŞİ SAYISI	GELDİĞİ KENT	GÖÇ YILI	GÖRÜŞME DİLİ	GÖRÜŞME YERİ	GÖRÜŞME TARİHİ
Zeynep	29	Evli	Ortaokul	2	Çalışmıyor	3	Halep	2014	Türkçe	Kurbanbaba kurs merkezi	24/04/2024
Emine	22	Bekar	İlkokul	-	Çalışmıyor	8	Halep	2015	Türkçe	Kurbanbaba kurs merkezi	24/04/2024
Gazel	18	Bekar	Ortaokul	-	Çalışmıyor	7	Halep	2015	Türkçe	Kurbanbaba kurs merkezi	25/04/2024
Silva	23	Evli	İlkokul	1	Çalışmıyor	3	Düden	2013	Türkçe	Kurbanbaba kurs merkezi	25/04/2024
Şehed	26	Evli	İlkokul	2	Çalışmıyor	4	Halep	2015	Türkçe	Kurbanbaba kurs merkezi	25/04/2024
Evin	42	Evli	Lise	4	Çalışmıyor	6	Afrin	2012	Kürtçe	Özgecan kurs merkezi	30/04/2024
İsra	21	Bekar	Üniversite	-	Çalışmıyor	5	Halep	2017	Türkçe	Özgecan kurs merkezi	30/04/2024
Rukiye	24	Evli	Ortaokul	2	Çalışmıyor	4	Halep	2016	Türkçe	Mimar Sinan kurs merkezi	03/05/2024
Rimes	25	Evli	İlkokul	2	Çalışmıyor	11	Halep	2014	Türkçe	Selahaddin Eyyubi kurs merkezi	07/05/2024
Rabia	31	Evli	İlkokul	5	Çalışmıyor	7	Cerablus	2013	Kürtçe	Selahaddin Eyyubi kurs merkezi	07/05/2024

⁴⁵ Görüşme yapılan kadınların mahremiyeti açısından takma isimler kullanılmıştır.

Kevser	30	Evli	Ortaokul	3	Çalışmıyor	5	Kobane	2017	Kürtçe	Selahaddin Eyyubi kurs merkezi	07/05/2024
Ayşe	19	Bekar	Ortaokul	-	Çalışmıyor	6	Halep	2015	Türkçe	Selahaddin Eyyubi kurs merkezi	07/05/2024
Rahime	41	Bekar	İlkokul	-	Çalışmıyor	1	Halep	2011	Türkçe	Hasan Celal Güzel kurs merkezi	13/05/2024
Saliha	33	Evli	Üniversite	1	Çalışmıyor	3	Humus	2019	Arapça (tercüman)	Hasan Celal Güzel kurs merkezi	13/05/2024
Hatice	30	Evli	İlkokul	3	Çalışmıyor	4	Halep	2014	Türkçe	Yeşilova kurs merkezi	21/05/2024
Fatma	34	Evli	İlkokul	4	Çalışmıyor	6	Halep	2012	Türkçe	Yeşilova kurs merkezi	21/05/2024
Sara	32	evli	İlkokul	4	Çalışmıyor	6	Halep	2012	Türkçe	Yeşilova kurs merkezi	22/05/2024
Rezen	20	bekar	Hiç okula gitmedi	-	Çalışmıyor	6	Halep	2013	Türkçe	Yeşilova kurs merkezi	22/05/2024
Feryal	43	evli	Hiç okula gitmedi	5	Çalışmıyor	6	Halep	2013	Türkçe	Yeşilova kurs merkezi	22/05/2024
Atiye	19	bekar	Hiç okula gitmedi	-	Çalışmıyor	6	Afrin	2013	Türkçe	Selçuklu kurs merkezi	28/05/2024

EK-2. YÖNETİCİ BİLGİLERİ⁴⁶

İSİM/KOD	EĞİTİM DURUMU	CİNSİYET
Y1	Üniversite	Kadın
Y2	Üniversite	Kadın
Y3	Üniversite	Kadın
Y4	Üniversite	Kadın
Y5	Üniversite	Erkek
Y6	Üniversite	Erkek

⁴⁶ İsim vermek doğru bulunmadığından kurum yöneticileri Y1, Y2,...Y6 şeklinde kodlanmıştır.

EK-3. KADINLARLA GÖRÜŞME SORULARI

Demografik Bilgiler

1. Kaç yaşındasınız?
2. Türkiye'ye ne zaman geldiniz ve Suriye'nin hangi şehriden geldiniz?
3. Kaç yıldır Gaziantep'te yaşıyorsunuz?
4. Evli misiniz?
5. Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?
6. Evde kimlerle ve kaç kişi yaşıyorsunuz?
7. Eğitim durumunuz nedir?

Araştırma konusu soruları

Amaç: Katılımcıları araştırmanın ana konusuna dahil etmek

1. Türkçe biliyor musunuz? Biliyorsanız nereden öğrendiniz?
2. Gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?
3. Türkiye'ye gelmeden önce çalışıyor muydunuz?
4. Hangi meslek kursuna gidiyorsunuz?
5. Bu meslek kursunu tercih etme sebebiniz nedir?
6. Daha önce başka bir kursa katıldınız mı?
7. Suriye'de meslek edindirme kursları var mıydı? Oradayken katıldığınız kurs oldu mu?
8. Kursa gidiş sebebiniz nedir?
9. Daha önce meslek edindirme kursuna katılan tanıdıklarınız var mı?
10. Kursta aldığınız eğitimin size nasıl bir katkısı oluyor?
11. Ne iş yapmak istersiniz? Hayalinizdeki iş nedir?
12. Kuru bitirdikten sonra ücretli bir işte çalışmak istiyor musunuz?
13. Kursta herhangi bir ücret alıyor musunuz veya ödüyor musunuz?
14. Kursa gelmek günlük hayatınız üzerinde nasıl bir değişim yarattı?
15. Evinizde genelde ev işlerini ve çocuk bakımını kim yapıyor?
16. Kursa gelebilmek için evde yaptığınız işleri (ev işleri ve çocuk bakımı vs.) nasıl ayarlıyorsunuz?
17. Kursa gelmek ailenizle veya çevrenizdeki insanlarla ilişkilerinizi nasıl etkiledi?
18. Kursa gelmenizi aileniz/eşiniz destekliyor mu?
19. Sizce kadınlar bir meslek sahibi olmalı ve çalışmalı mı? Neden?

20. Çalışan ve para kazanan bir kadın ile çalışmayan bir kadın arasında nasıl farklılıklar var?

21. Kursun hayatınızda yarattığı ne gibi değişimler var?

22. Bu kursun size en büyük faydası nedir sizce?

23. Kursta veya kursa gelirken karşılaştığımız zorluklar var mı?

24. Bu kurslardan birini bitirip işe başlayan tanıdıklarımız var mı?

25. Mesleki kurslar hakkında benim sormadığım ama sizin söylemek istediğiniz başka şeyler varsa lütfen belirtin.

EK-4. KURUM YETKİLİLERİYLE GÖRÜŞME SORULARI

1. Kurumdaki göreviniz nedir?
2. Kurumda hangi kurslar var? En çok hangisi kimler tarafından tercih ediliyor.
3. Hangi kursların açılacağına nasıl karar veriyorsunuz?
4. Kaç yıldır meslek edindirme kursları açıyorsunuz?
5. Kurslara en çok başvuruyu kimler yapıyor? Belli bir profil var mı?
6. Kursiyer alırken belli kriterleriniz var mı? Varsa nelerdir?
7. Kursların açılma sebebi nedir?
8. Kurslar genelde kaç ay sürüyor?
9. Meslek öğrenmek için bu süre yeterli mi?
10. Kursların hedeflediği sonuçlara eriştiğini düşünüyor musunuz?
11. Kursiyerlerin eğitim dönemi bittikten sonra istihdamlarına yönelik bir çalışmanız var mı? Varsa neler yapıyorsunuz?
12. Kurs boyunca karşılaştığınız zorluklar var mı? Nasıl aşıyorsunuz?

EK-4. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.12.2023-421310

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı :E-87841438-302.08.01-421310

Konu :Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik

Kurulu'nun 05.12.2023 Tarihli Kararları

GÖÇ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 05.12.2023 tarih ve 13 nolu toplantısında alınan 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27 sayılı kararlar ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ve rica ederim.

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanı Ek: Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 05.12.2023 Tarihli Kararları

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSL6H97MPV* Pin Kodu : 34782 Belge Takip Adresi :

<https://turkiye.gov.tr/gaziantep-universitesi-ebys>

Adres : Üniversite Bulvarı P.K. 27310 Şehitkamil / Gaziantep, TÜRKİYE Bilgi için : Osman Şahin
Telefon : 0 (342) 360 12 00 Faks:0 (342) 360 10 13 Unvanı : Bilgisayar İşletmeni e-Posta :
bilgi@gantep.edu.tr Web : www.gantep.edu.tr Kep Adresi : gaun@hs01.kep.tr

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı No : 13
Toplantı Tarihi : 05.12.2023
Toplantı Saati : 11:00

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu 05.12.2023 tarihinde toplanarak yapılan başvuruları değerlendirdi ve aşağıdaki kararları aldı:

- 25) Göç Enstitüsü'nün 21.11.2023 tarih, 412972 sayılı ve "Etik kurul/Müzeyyen YILMAZ" konulu yazısı incelenmiş olup Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Şenay Leyla KUZU'nun Göç Enstitüsü'nde danışmanlığını yürüttüğü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Müzeyyen YILMAZ'ın "Göç ve İstihdam: Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Kadınların Mesleki Eğitim Kurs Deneyimleri" başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasının Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nca değerlendirilmesi istenmektedir. Kurula yapılan başvuru; çalışmanın amacı, yöntemi, veri kaynakları ve veri toplama araçları açısından değerlendirilmiştir. Kurulumuza beyan edilen belgelere dayalı olarak yapılan incelemeler sonucunda başvuruya ilişkin etik aykırılık tespit edilmemiş olup adı geçen öğrencinin söz konusu yüksek lisans tezi çalışmasını yapabilmesinin uygun görülmesine;

Toplantıya katılanların oy birliğiyle karar verildi.

